

Inštitút pre výskum práce a rodiny
Institute for Labour and Family Research

ANALÝZA SÚDNYCH ROZHODNUTÍ V PRÍPADOCH NÁSILIA PÁCHANÉHO NA ŽENÁCH

Barbora Burajová, Zuzana Očenášová

2020

„Domov musí byť bezpečné miesto pre
všetkých“

Analýza súdnych rozhodnutí v prípadoch násilia páchaného na ženách

Autorky: Barbora Burajová, Zuzana Očenášová

Bratislava, 2020

Inštitút pre výskum práce a rodiny vydal túto publikáciu ako súčasť výstupov národného projektu Prevencia a eliminácia rodovej diskriminácie OP ĽZ NP 2018/4.1.2/01., ktorý sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje www.esf.gov.sk

Recenzovali: Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.
Doc. ThDr. Mgr. Slávka Karkošková, PhD.

Odborná garancia: Oľga Pietruchová

Vydanie: Prvé vydanie
Vydavateľ: Inštitút pre výskum práce a rodiny
Rok vydania: 2020
Rozsah: 94 strán
ISBN: 978-80-7138-171-6 (brož.)
978-80-7138-172-3 (pdf)

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

OBSAH

OBSAH	5
Úvod.....	7
1 Úvodné poznámky k problematike	8
1.1 Vymedzenie pojmov.....	10
1.2 Pojem násilie na ženách	12
2 Metodológia	17
3 Charakteristika skúmaných dokumentov	19
Týranie blízkej osoby a zverenej osoby v partnerskom vzťahu.....	20
Znásilnenie a sexuálne násilie	21
4 Trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby (§ 208 TZ)	23
4.1 Trvanie trestného konania.....	23
4.2 Rozhodnutie o vine.....	24
4.3 Formy partnerského násilia	25
4.4 Kvalifikácia trestného činu podľa § 208 TZ.....	28
4.5 Sankcie	31
Trest odňatia slobody	32
Iné druhy trestov ako trest odňatia slobody.....	43
Ochranné opatrenia	43
4.6 Obmedzenia a povinnosti	43
4.7 Súdnoznalecké posudky z odboru psychológie na poškodenú	45
Posudzovanie vierohodnosti.....	45
Syndróm týranej osoby	51
5 Znásilnenie a sexuálne násilie na ženách.....	58
5.1 Trvanie trestného konania.....	58
5.2 Rozhodnutie o vine.....	59
5.3 Kvalifikácia trestného činu podľa § 199 a § 200 TZ.....	60
5.4 Sankcie	62
Trest odňatia slobody	62
Iné druhy trestov ako trest odňatia slobody.....	71
Ochranné opatrenia	71
5.5 Obmedzenia a povinnosti	72
5.6 Súdnoznalecké posudky z odboru psychológie	73

5.7	Ďalšie aspekty súdneho rozhodovania v prípadoch znásilnenia a sexuálneho násilia...	77
6	Záver a diskusia	82
7	Použitá literatúra	90

ÚVOD

Medzi najčastejšie druhy násilia na ženách na Slovensku patrí násilie páchané v partnerskom vzťahu a sexualizované násilie. Podľa reprezentatívneho prieskumu má skúsenosti s násilím zo strany svojho partnera 19% slovenských žien (Filadelfiová, Gerbery a Vitek, 2017). Prevalencia sexualizovaného násilia po 15 roku života je 3,8% (Očenášová a Michalík, 2017).

V prípade stíhania násilia páchaného na ženách sa na Slovensku venuje pozornosť najmä analýze legislatívy a toho, nakoľko umožňuje orgánom činným v trestnom konaní a súdom takéto konanie postihovať a za akých podmienok. Povinnosť transpozície smernice 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV (Ú. v. EÚ L 315/57, 14.11.2012) (ďalej ako „smernica o obetiach TČ“) upriamila pozornosť aj na vytváranie legislatívnych predpokladov na ochranu práv obetí trestných činov počas trestného konania, najmä zvyšovania ochrany ich bezpečia a dôstojnosti.

Menšia pozornosť je venovaná tomu, ako sa platná legislatíva uplatňuje v praxi a táto štúdia má ambíciu prispieť k zmenšeniu tejto medzery. Venuje sa trestnému konaniu o vybraných trestných činoch súvisiacich s násilím na ženách v rozhodovacej činnosti súdov so zameraním sa na rozhodnutie o vine a treste a na aspekt znaleckého dokazovania, ktorému sú poškodené podrobované. Analýza súdnych rozhodnutí o vybraných trestných činoch násilia na ženách je vypracovaná na základe verejne dostupných súdnych rozhodnutí o trestných činoch znásilnenia, sexuálneho násilia a týrania blízkej osoby a zverenej osoby, ak v období od 1.1.2017 do 30.6.2018 poškodenou bola žena a páchatelom muž. Zdrojom súdmi vydaných rozhodnutí bol komponent „Súdne rozhodnutia“ portálu Slov-Lex. Analýza sa venuje samostatne trestnému činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, ak bol spáchaný na dospelé žene jej manželom, bývalým manželom, druhom alebo bývalým druhom ako vybraného trestného činu reprezentujúceho násilie na ženách páchané v partnerských vzťahoch a samostatne trestným činom sexualizovaného násilia – znásilneniu a sexuálnemu násiliu, ak poškodenou bola osoba ženského pohlavia. Súdne rozhodnutia boli analyzované prostredníctvom kvantitatívnej aj kvalitatívnej analýzy.

Naším cieľom bolo najmä popísať rozhodovaciu prax súdov na Slovensku pri vybraných skutkoch násilia páchaného na ženách s ohľadom na naplnenie cieľov trestného konania. Pri každom trestnom čine sa štúdia venuje dĺžke trestného konania, výroku o vine a treste a jeho odôvodneniu. Sledovali sme i to, akým konaním bol naplnený trestný čin podľa jednej zo skutkových podstát skúmaných trestných činov, dĺžku uloženého trestu a prípadnému podmiennečnému odkladu jeho výkonu (§§ 49 – 50 TZ) alebo podmiennečnému odkladu jeho výkonu s probačným dohľadom (§ 51 TZ) a okolnostiam individualizácie trestu. Špeciálna pozornosť je venovaná postaveniu znaleckého posudzovania z odboru psychológie a jeho vplyvu na výsledné rozhodnutie súdu pri oboch druhoch násilia, keďže znaleckým psychologickým posudkom zvykne byť v takýchto súdnych konaniach pripisovaná väčšia váha v porovnaní s ostatnými dôkazmi (Karkošková, 2017).

Napriek tomu, že sa štúdia venuje len presne vymedzenému obdobiu, ide o prvú analýzu tohto druhu na Slovensku a jej výsledky môžu poukazovať na existujúce trendy v aplikačnej praxi súdov.

1 ÚVODNÉ POZNÁMKY K PROBLEMATIKE

Hoci v súčasnosti je postih domáceho násilia považovaný za obvyklú súčasť odhaľovania a stíhania trestných činov, až do 1.9.1999 Trestný zákon neobsahoval samostatnú skutkovú podstatu, ktorá by bola zameraná na ochranu dospelých osôb pred násilím v rodine. Ak sa teda dnes pozeráme na súdnu ochranu dospelých osôb pred týraním v rodinách vidíme 20 ročnú prax, od času, keď sa skutková podstata týrania zverenej osoby podľa § 215 TZ z iniciatívy ženských organizácií rozšírila zákonom č. 183/1999 Zb. o týranie blízkej osoby. Ďalším významným míľnikom, ktorý ženské organizácie dosiahli pri presadzovaní lepšej ochrany žien pred násilím, bolo prijatie zmien obsiahnutých v zákone č. 421/2002 Z. z., ktorý doplnil TZ s účinnosťou od 1.9.2002. Umožnil stíhať partnerské násilie aj v prípade ukončenia vzťahu tým, že doplnil definíciu blízkej osoby podľa § 89 a doplnením ustanovení § 241, §241a sprísnil trestnosť znásilnenia a sexuálneho násilia v prípade, ak poškodenou je blízka osoba. Posledným míľnikom v legislatívnej úprave ochrany žien pred násilím bolo zavedenie trestnosti tzv. priestupkovej recidívy týrania blízkej osoby a zverenej osoby. Zákon č. 397/2015 Z. z. ktorým sa na účely TZ ustanovuje zoznam látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v rámci prvej fázy transpozície smernice o obetiach trestných činov s účinnosťou od 1.1.2016 včlenil do § 208 TZ nový ods. 2. Za tzv. priestupkovú recidívu sa považuje, ak bol páchatel' za obdobný čin v posledných 12 mesiacoch postihnutý. Na účely vykonateľnosti tohto ustanovenia zákonodarca rovnakým predpisom doplnil ustanovenia § 49 ods. 1 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov o nové ustanovenie označené písm. e/. Podľa neho je osobitným priestupkom proti spoločenskému spolunažívaniu, ak blízkej osobe alebo osobe, ktorá mu bola zverená do starostlivosti alebo výchovy ublíži na cti tým, že ho urazí alebo vydá na posmeh alebo úmyselne naruší občianske spolunažívanie vyhrážaním ujmu na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obvinením z priestupku, schválnosťami alebo iným hrubým správaním¹.

S ohľadom na skutočnosť, že v súvislosti s transpozíciou smernice o obetiach TČ bola do slovenského právneho poriadku s účinnosťou od 1.1.2018 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „zákon o obetiach TČ“) zavedená definícia domáceho násilia, považujeme za potrebné venovať pozornosť aj niekoľkým aspektom jeho legislatívneho vymedzenia. Primárnym cieľom zákona o obetiach TČ bolo komplexne upraviť práva obetí trestných činov a posilniť ich uplatňovanie, vrátane odškodňovania obetí násilných trestných činov a vytvorenia mechanizmu subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov. Smernica o obetiach TČ vyžaduje, aby obzvlášť

¹ Napriek tomu, že v čase zberu dát boli tieto zmeny v praxi už rok a pol, v našom súbore sa nachádzali len 2 rozhodnutia, ktorým bol obvinený uznaný za vinného podľa § 208 ods. 2 TZ. V jednom z týchto prípadov bol odsúdený súčasne uznaný vinným aj za trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa ustanovení § 208 ods. 1 písm. a/ a b/.

zraniteľným obetiam poskytli členské štáty EÚ osobitnú ochranu pred sekundárnou viktimizáciou. Zákon o obetiach TČ obzvlášť zraniteľné obete vymedzil v § 2 ods. 1 písm. c/. Patria medzi ne i obe domáce násilia a zákonodarca teda definoval aj pojem domáce násilie. Domácim násilím je podľa ustanovenia § 2 ods. 2 písm. e/ zákona o obetiach TČ trestný čin spáchaný násilím alebo hrozbou násilia na príbuznom v priamom rade, osvojiteľovi, osvojencovi, súrodencovi, manželovi, bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa alebo inej osobe, ktorá s páchatel'om žije alebo žila v spoločnej domácnosti. Ako bolo uvedené vyššie, trestný čin je podľa ustanovenia § 122 ods. 7 TZ, spáchaný násilím, pokiaľ pri ňom dôjde k použitiu fyzickej sily k prekonaniu alebo zamedzeniu kladeného alebo očakávaného odporu, pričom násilie musí byť prostriedkom nátlaku na vôľu napadnutého (Čentéš, 2013). Definícia domáceho násilia teda vylučuje, aby sa za trestný čin domáceho násilia považoval „nenásilný“ trestný čin spáchaný za použitia psychického násilia vo forme nátlaku podľa ustanovenia § 122 ods. 8 TZ a zužuje trestné činy domáceho násilia na násilné trestné činy spáchané na okruhu blízkych osôb². Predovšetkým môže ísť o trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby (§ 208 TZ), úkladnej vraždy (§ 144 ods. 1 a 2 písm. d/ TZ), vraždy (§ 145 ods. 1 a 2 písm. c/ TZ), zabitia (§ 147 resp. 148 ods. 1 a 2 písm. a/ TZ), ublíženia na zdraví (§ 155 ods. 1 a 2 písm. b/ TZ), pozbavenia osobnej slobody (§ 182 ods. 1 a 2 písm. c/ TZ), obmedzovania osobnej slobody (§ 183 ods. 1 a 2 písm. d/ TZ), znásilnenia (§ 199 ods. 1 a 2 písm. b/ TZ), sexuálneho násilia (§ 200 ods. 1 a 2 písm. c/ TZ), nebezpečného vyhrážania (§ 360 ods. 1 a 2 písm. c/ TZ) alebo nebezpečného prenasledovania (§ 360a ods. 1 a 2 písm. c/ TZ) (Záhora, 2018). Ženy zažívajúce partnerské násilie a rovnako aj osoby zažívajúce domáce násilie podľa doterajšej praxe odhaľovania a stíhania trestných činov majú skúsenosť aj s radom trestných činov, ktoré nie sú spáchané násilím, ale spôsobujú duševnú umu, ujmu v oblasti ľudskej dôstojnosti alebo majetkovú ujmu³. Zákonodarca síce obetiam trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 napríklad písm. b/ alebo písm. e/, pri ktorých trestný čin nie je spáchaný násilím, ako aj obetiam niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti priznal v ustanovení § 2 ods. 1 písm. c/ bod 4 zákona o obetiach TČ postavenie obzvlášť zraniteľných obetí, ale podľa ustanovenia § 2 ods. 2 písm. e/ zákona o obetiach TČ takýto čin nebude považovaný za trestný čin domáceho násilia, hoci bol spáchaný na príbuznom v priamom rade, osvojiteľovi, osvojencovi, súrodencovi, manželovi, bývalom manželovi, druhovi,

² K pojmu blízka osoba pozri § 127 ods. 4 a 5 TZ.

³ Počas roka 2017 v rámci plnenia úlohy NAP 2014-2017 zameranej na štandardizáciu zberu administratívnych dát o násilí páchanom na ženách spoločne zástupkyne Ministerstva spravodlivosti SR, Generálnej prokuratúry SR, Prezídia Policajného zboru SR a Koordinačno-metodického centra pre prevenciu násilia na ženách Inštitútu pre výskum práce a rodiny spoločne navrhli okruh trestných činov, ktoré sa v praxi stíhajú v rámci odhaľovania a postihovania partnerského násilia na ženách a domáceho násilia. Návrh pre štandardizáciu zberu administratívnych dát zahŕňa do okruhu trestných činov partnerského násilia na ženách a domáceho násilia tieto trestné činy: úkladná vražda (§ 144 TZ), vražda (§ 145 TZ), zabitie (§ 147 a 148), ublíženie na zdraví (§ 155 – 157 TZ), obmedzovanie osobnej slobody (§ 183 TZ), lúpež (§ 188 TZ), vydieranie (§ 189 TZ), porušovanie domovej slobody (§ 194 TZ), znásilnenie (§ 199 TZ), sexuálne násilie (§ 200 TZ), sexuálne zneužívanie (§ 201 a 202 TZ), týranie blízkej osoby a zverenej osoby (§ 208 TZ), krádež (§ 212 TZ), sprenevera (§ 213 TZ), podvod (§ 221 TZ), poškodzovanie cudzej veci (§ 245 TZ), násilie proti skupine obyvateľov (§ 359 TZ), nebezpečné vyhrážanie (§ 360 TZ), nebezpečné prenasledovanie.

bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa alebo inej osobe, ktorá s páchatel'om žije alebo žila v spoločnej domácnosti. Navyše, pokiaľ im nie je priznané postavenie obzvlášť zraniteľných obetí podľa ustanovení § 2 ods. 1 písm. c/ bodov 1 až 4, ak trestný čin na nich nebol spáchaný násilím, nebude im poskytnutá ani osobitná ochrana pred sekundárnou viktimizáciou v trestnom konaní⁴ a nebudú mať nárok na poskytnutie špecializovanej odbornej pomoci obetiam podľa ustanovenia § 5 zákona o obetiach trestných činov. Poskytnutie osobitnej ochrany pred sekundárnou viktimizáciou a priznanie nároku na špecializovanú odbornú pomoc bude pri týchto obetiach fakultatívne a bude závisieť od individuálneho posúdenia obete a jej osobných vlastností, vzťahu k páchatel'ovi alebo závislosti od páchatel'a, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu (§ 2 ods. 1 písm. c/ bod 6 zákona o obetiach TČ).

1.1 Vymedzenie pojmov

Na Slovensku je násilie na ženách najčastejšie problematizované v kontexte domáceho násilia a napriek určitému stupňu porozumenia špecifickým príčinám a dôsledkom, ak domáce násilie zažíva žena a páchatel'om je jej partner alebo bývalý partner, zamieňanie týchto pojmov má vplyv aj na aplikačnú prax. Príčiny partnerského násilia na ženách sú iné ako príčiny násilia na iných blízkych osobách⁵. Navyše, používanie pojmu partnerské násilie na ženách zjednocuje

⁴ Osobitnou ochranou obzvlášť zraniteľných obetí trestných činov pred sekundárnou viktimizáciou v trestnom konaní sú osobitné postupy, ak je ako svedok v trestnom konaní vypočúvaná osoba, ktorá je obzvlášť zraniteľnou obeťou alebo rodinným príslušníkom takejto obete podľa ustanovení § 134 ods. 4 a § 262a Trestného poriadku, podľa ktorých je potrebné vykonať výsluch ohľaduplne a tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní už nemusel opakovať, s využitím technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu alebo s využitím technických zariadení určených na prenos a záznam zvuku a obrazu; v prípravnom konaní by ho mala viesť tá istá osoba; k výsluchu možno pribrať psychológa alebo znalca, ktorý so zreteľom na predmet výsluchu vypočúvanej osoby prispeje k správne vedeniu výsluchu, aby sa zabezpečilo správne vykonanie výsluchu a predišlo sa druhotnej viktimizácii; na hlavnom pojednávaní vypočuje predseda senátu tak, aby sa zabránilo vizuálnemu kontaktu s obžalovaným, najmä využitím technických zariadení vrátane zariadení určených na prenos zvuku. Podľa ustanovenia § 134 ods. 5 TP, ak je ako svedok v trestnom konaní vedenom pre trestný čin proti ľudskej dôstojnosti, trestný čin obchodovania s ľuďmi alebo trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby vypočúvaná osoba, ktorá je obzvlášť zraniteľnou obeťou podľa osobitného zákona, výsluch v prípravnom konaní spravidla vedie osoba rovnakého pohlavia ako vypočúvaná osoba, ak tomu nebránia závažné dôvody. Napokon medzi osobitné postupy, ktoré majú chrániť v trestnom konaní pred sekundárnou viktimizáciou patrí aj zákaz konfrontácie v trestnom konaní o trestných činoch proti ľudskej dôstojnosti, o trestnom čine týrania blízkej osoby a zverenej osoby alebo o trestnom čine obchodovania s ľuďmi a tiež v prípade svedka, na ktorom bol spáchaný trestný čin násilím alebo hrozbou násilia, ak hrozí nebezpečenstvo spôsobenia druhotnej viktimizácie alebo opakovanej viktimizácie, najmä s ohľadom na vek, pohlavie, sexuálnu orientáciu, rasu, národnosť, náboženské vyznanie, rozumovú vyspelosť alebo na vzťah k páchatel'ovi trestného činu alebo závislosti na ňom podľa ustanovenia § 125 ods. 5 TP. Zo znenia ustanovení § 125 ods. 5 a § 134 ods. 5 TP však vyplýva, že dôjde k použitiu v nich obsiahnutých postupov na ochranu pred druhotnou viktimizáciou bez ohľadu na to, či svedok bude obzvlášť zraniteľnou obeťou podľa zákona o obetiach trestných činov.

⁵ Blízku osobu definujeme podľa § 127 ods. 4 a ods. 5 TZ a to z dôvodu, že násilie na ženách sa vyskytuje nielen medzi príbuznými v priamom pokolení, osvojiteľmi, osvojencami, súrodencami a manželmi ale páchatel'om či obeťou najmä partnerského násilia na ženách môže byť aj bývalý manžel, druh, bývalý

tento patologický fenomén s ďalšími druhmi násilia na ženách, ako je napríklad znásilnenie, sexuálne násilie či sexuálne obťažovanie, pri ktorých sú ženy najpočetnejšie zastúpenými obeťami, pričom ho s ním spájajú aj rovnaké príčiny a dôsledky. Problematickosť zamieňania pojmov násilie na ženách a domáce násilie má viacero dopadov, ktoré je možné ilustrovať na príklade vedeckého diskurzu, kde sú badateľné rozdiely v práci časti odbornej obce uvažujúcej v kontexte domáceho násilia na strane jednej a tej jej časti, ktorá o probléme uvažuje v kontexte násilia na ženách na strane druhej⁶. Tieto rozdiely spočívajú tak vo formulovaní východísk, definíciách, spôsoboch skúmania, no najmä v prístupe ku skúmaniu problematiky a jeho záveroch.

Dobash a Dobash (1992) už v deväťdesiatych rokoch minulého storočia upozornili, že skúmanie v kontexte domáceho násilia charakterizuje skôr zameranie sa na jednotlivé skutky násilia, napr. „facka“ alebo „úder“ a ich kvantifikáciu, čo vedie k záveru, že domáce násilie medzi intímnymi partnermi je „symetrické“ a „recipročné“. Oproti tomu, skúmanie partnerského násilia na ženách je zamerané viac na súvislosti, v ktorých sa násilie odohráva, vrátane dynamiky násilia a vzťahu násilnej osoby a osoby zažívajúcej násilie, zámeru násilnej osoby a následkami násilia v ich celosti. Časť vedeckej obce, ktorá sa zaoberá násilím na ženách ako samostatným fenoménom tvrdí, že partnerské násilie je asymetrické a nielenže muži častejšie páchajú násilie voči partnerke, ale aj častejšie používajú násilie so zámerom ovládnuť a kontrolovať partnerku spôsobujúc tak, okrem prípadných fyzických či psychických zranení, najmä obmedzenie jej slobody rozhodovať a konať podľa vlastnej vôle (Dobash & Dobash, 1992). S ohľadom na prevenciu násilia na ženách máme za to, že takýto špecifický prístup je podmienkou účinnosti a účelnosti postupov na ochranu a podporu obetí, nakoľko skúmanie širších súvislostí násilia sprístupňuje poznatky aj o potrebách žien zažívajúcich násilie, o prekážkach a výzvach ktorým čelia pri zabezpečovaní bezpečia pre seba a svoje deti. Preto, i keď sa táto štúdia zameriava na oblasť trestného práva, ktoré je v zásade rodovo neutrálne, pokiaľ tomu nebudú prekážať legálne definície, budeme o analyzovanej problematike hovoriť ako o partnerskom násilí na ženách a sexualizovanom násilí na ženách⁷.

Na úrovni európskych a medzinárodných organizácií a inštitúcií je násiliu na ženách venovaná dlhodobá pozornosť, ktorá viedla k prijatiu jeho definícií v súvislosti s viacerými ľudsko-právnymi mechanizmami⁸, ktorých súčasťou je aj Slovenská republika. Jej orgány sa tak pri

druh, rodič spoločného dieťaťa a osoba, ktorá je vo vzťahu k nim blízkou osobou podľa odseku 4, ako aj osoba, ktorá s páchatelom žije alebo žila v spoločnej domácnosti.

⁶ Anglický ekvivalent k slovenskému výrazu domáce násilie je „domestic violence“. V anglo-americkej odbornej literatúre sa však problematika toho, čo na Slovensku označujeme ako domáce násilie pomenúva častejšie výrazom „family violence“. Preto v anglo-americkom odbornom kontexte stoja pri sebe dva koncepty „family violence“ a „violence against women“, ktoré na tomto mieste v slovenskom jazyku pomenúvame ako domáce násilie a násilie na ženách.

⁷ Vzhľadom k tomu, že Trestný zákon obsahuje definíciu trestného činu sexuálneho násilia (§ 200 TZ), budeme v texte v prípadoch, ktoré zahŕňajú rôzne formy sexuálnych útokov, používať ako súhrnný pojem sexualizované násilie z dôvodu zachovania pojmovej čistoty a zrozumiteľnosti.

⁸ Pozri napríklad Deklaráciu o odstránení násilia páchaného na ženách, schválenú Valným zhromaždením OSN 20. decembra 1993, Všeobecné odporúčanie č. 19 Výboru pre odstránenie diskriminácie žien z roku

plnení medzinárodnoprávných záväzkov problematikou násilia na ženách zaoberajú ako osobitným problémom, spočívajúcim v akejkoľvek akte násilia založenom na rodovej nerovnosti, ktorého dôsledkom je, alebo ktorý smeruje k fyzickému, sexuálnemu alebo psychickému poškodeniu trpiacej ženy, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo akémukoľvek obmedzeniu slobody, či už vo verejnom, alebo súkromnom živote (OSN, 1993). Pri plnení svojich medzinárodnoprávných záväzkov k prevencii a znižovaniu násilia na ženách Slovenská republika prijíma špecificky zamerané stratégie a opatrenia. Príkladom takejto stratégie a programom na prijatie celého radu špecifických oparení v oblasti primárnej, sekundárnej i terciárnej prevencie násilia na ženách je už v poradí tretí Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2014 – 2019 (ďalej ako „NAP 2014-2019“), ktorý sa s ohľadom na skutočnosť, že násilie na ženách je založené na nerovnosti mužov a žien, venuje násiliu na ženách aj ako príčine a dôsledku diskriminácie žien (Výbor CEDAW, 1992).

1.2 Pojem násilie na ženách

Slovenské právne predpisy nedefinujú násilie na ženách, partnerské násilie a napokon ani pojem násilie. NAP 2014-2019 definuje násilie na ženách podľa Čl. 3 Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu ako všetky činy rodovo podmieneného násilia, ktoré majú alebo môžu mať za následok telesnú, sexuálnu, duševnú, ale aj ekonomickú ujmu alebo utrpenie žien vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote (NAP, 2013). S ohľadom na rodovú podmienenosť je násilie na ženách súčasne definované ako porušenie ľudských práv a forma diskriminácie žien. Pri pojme násilie NAP 2014 - 2019 odkazuje na právny poriadok SR (NAP, 2013).

Trestnoprávna doktrínálna definícia násilia sa zvykne odvídať od ustanovenia § 122 ods. 7 TZ, ktoré definuje trestný čin spáchaný násilím a násilie definuje ako použitie fyzickej sily k prekonaniu alebo zamedzeniu kladeného alebo očakávaného odporu, pričom musí byť prostriedkom nátlaku na vôľu napadnutého (Čentéš, 2013). Takéto vymedzenie násilia na ženách a domáceho násilia je neprimerane zužujúce, nakoľko opomína sexualizované násilie, psychologické násilie alebo ekonomické násilie ako iné formy nátlaku na vôľu. Je preto v záujme definície násilia na ženách a domáceho násilia zahrnúť do nej aj ustanovenie § 122 ods. 8 TZ, ktoré definuje trestný čin spáchaný s použitím nátlaku. Nátlakom je použitie psychického násilia proti inej osobe spočívajúce v pôsobení na jej vôľu a vyvolanie spravidla úzkosti a duševných bolestí, hoci krátkodobých, majúcich vplyv na neslobodné rozhodovanie sa a konanie inej osoby v rozpore s jej pôvodnými predstavami alebo situáciou, v ktorej by konala inak (Čentéš, 2013).

Najvyšší súd Slovenskej republiky v uznesení sp. zn. 5 M Cdo 10/2012 v prípade partnerského násilia na ženách⁹ konštatoval, že hoci definície násilia sú rozdielne, násilie na ženách charakterizuje, že:

1993 alebo Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu.

⁹ V konaní sp. zn. 5 M Cdo 10/2012 Najvyšší súd SR rozhodoval o mimoriadnom dovolaní generálneho prokurátora na podnet navrhovateľky, ktorá zažívala partnerské násilie od manžela a domáhala sa predbežnej súdnej ochrany spočívajúcej vo vydaní predbežného opatrenia spočívajúceho v zákaze

- Násilím je každá forma ubližovania, prejavu nadvlády, vyhrážania sa, zneužívania moci, fyzického a sexuálneho nátlaku.
- Násilie nie je konflikt, v konflikte sa stretnú rovnocenné strany, kým násilie je, keď jedna strana zneužije prevahu moci.
- Násilím je každý čin, ktorého následkom je, že obeť robí niečo, čo nechce robiť, alebo jej bráni robiť niečo, čo chce robiť prípadne v nej vyvoláva strach.
- Násilie nemusí obsahovať fyzický kontakt s obeťou, pretože zastrašovanie, slovné vyhrážky a psychické násilie môžu mať rovnako silné následky.
- Psychické násilie je každé správanie, ktoré priamo narúša slobodnú vôľu a sebaúctu iného človeka. Nezanecháva síce žiadne viditeľné poranenia, napriek tomu môže byť najhoršou formou násilia. Je zvlášť účinné, ak sa spája s fyzickým násilím.
- Osobitnou formou násilia je sekundárna viktimizácia - druhotné ubližovanie.
- Násilím je aj nezabránenie násiliu (Uznesenie NS SR, 2012).

Začlenením nátlaku podľa ustanovenia § 122 ods. 8 TZ do definície násilia na ženách je možné zohľadniť všetky aspekty násilia na ženách konštatované Najvyšším súdom SR a vymedziť, že násilím na ženách je každý čin, ktorého následkom je, že obeť robí niečo, čo nechce robiť, alebo je to každý čin, ktorý jej bráni robiť niečo, čo chce robiť, pričom na vôľu poškodenej je možné pôsobiť fyzickým násilím ale aj psychickým nátlakom. Odborná literatúra od poslednej dekády minulého storočia poukazuje na skutočnosť, že partnerské násilie na ženách charakterizuje v čase sa stupňujúce majetnícke a kontrolujúce správanie násilného partnera (Johnson, 1995), ktoré je v odbornej literatúre označované pojmom kontrola nátlakom (angl. coercive control). Kontrolu nátlakom možno opísať ako zámerné represívne správanie, ktoré sa vyznačuje taktikou zastrašovania, ponižovania, izolácie a kontroly obete (Stark, 2012). Začlenenie nátlaku v zmysle jeho doktrínálnej definície vyplývajúcej z ustanovenia § 122 ods. 8 TZ teda okrem vyššie spomínaného umožní definične zohľadniť aj prítomnosť kontroly nátlakom. Kontrola nátlakom nastoľuje či prehľbuje v násilnom partnerskom vzťahu nerovnosť medzi páchatelom a obeťou, kým v konfliktnom vzťahu sú si jeho strany v zásade rovné a prítomnosť násilia nemá za následok neslobodné rozhodovanie sa a konanie inej osoby v rozpore s jej pôvodnými predstavami (Stark, 2007). Prítomnosť kontroly nátlakom predstavuje určujúci rozdiel medzi konfliktným vzťahom a násilným partnerským vzťahom, ktoré ju používa.

Násilie v konfliktných vzťahoch, teda násilie, ktoré nie je používané ako nástroj kontroly nátlakom, sa od partnerského násilia na ženách líši svojou povahou a účelom, ako aj frekvenciou, intenzitou a následkami (zranenia a emocionálny vplyv). Frekvencia násilia v konfliktných vzťahoch je obvykle zriedkavá, následky násilia sú zriedkavo „závažné“, vedie k niekoľkým, ak vôbec nejakým, zraneniam a má málo, ak vôbec nejaké, negatívne následky na psychiku (Dobash & Dobash, 2004). Ak sa vo vzťahu používa kontrola nátlakom, fyzické násilie je jedným zo správání, ktoré sa môžu použiť na dosiahnutie kontroly. Na jej dosiahnutie možno použiť aj iné formy zneužívania napr. sexuálne útoky, psychické násilie alebo ekonomické násilie. Preto nie všetky situácie partnerského násilia sú charakterizované použitím fyzického násilia a naopak nie všetky vzťahy, v ktorých dochádza k fyzickému násiliu, sú vzťahy, v ktorých má jedna osoba moc a kontrolu nad správaním druhej strany. Ak však medzi partnermi dochádza ku kontrole

dočasne vstupovať do bytu a to až do právoplatného rozhodnutia súdu o jej návrhu na vylúčenie odporcu z jeho užívania.

nátlakom, násilný partner môže použiť všetky formy násilia spolu s taktikou, ktorou zintenzívňuje ich účinok a súčasne podkopáva psychologický a fyzický odpor a obeť vedie v snahe zastaviť alebo minimalizovať zneužívanie k zmene jej správania v súlade s vôľou násilníka (Ingram, 2016). Riziko závažného fyzického alebo smrteľného násilia v prípade kontroly nátlakom viac súvisí s neschopnosťou obeť účinne odolávať alebo uniknúť zneužívaniu v dôsledku štrukturálnej závislosti, izolácie a kontroly ako s intenzitou fyzického násilia (Stark, 2012) a prítomnosť kontroly nátlakom umožňuje predpokladať, že po odlúčení od násilného partnera bude obeť čeliť riziku fyzického alebo sexualizovaného násilia, hoci týmito formami násilia netrpela pokiaľ bola vo vzťahu s násilným partnerom (Campbell, 2003). V neposlednom rade začlenenie kontroly nátlakom do definície partnerského násilia umožňuje zamerať sa vo väčšej miere na postoje násilnej osoby k osobe zažívajúcej násilie a zámer, ktorý sa použitím násilia snaží dosiahnuť. Tento prístup by mal podľa nášho názoru aj pozitívny vplyv na obeť partnerského násilia v prípade odhaľovania a trestného stíhania násilia na ženách, kedy sú obeť podrobované odbornému a znaleckému posudzovaniu vo vyššej miere ako páchatel násilia.

V zmysle vyššie uvedeného pod pojmi, ktoré používame v tejto analýze:

- Násilím na ženách rozumieme všetky činy rodovo podmieneného fyzického, psychického, sexuálneho a ekonomického násilia voči žene, ktoré majú alebo môžu mať za následok fyzické utrpenie, psychické utrpenie, ujmu na ľudskej dôstojnosti alebo ekonomickú ujmu vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody.
- Partnerským násilím na žene rozumieme všetky činy fyzického, psychického, sexuálneho a ekonomického násilia na ženách, ktoré majú alebo môžu mať za následok neslobodné rozhodovanie a konanie ženy v rozpore s jej slobodnou vôľou a predstavami, ak sa vyskytujú medzi manželmi, bývalými manželmi, druhmi, alebo bývalými druhmi, rodičmi spoločného dieťaťa alebo osobami obdobnom pomere, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá právom pociťovala ako ujmu vlastnú či už žijú alebo žili v spoločnej domácnosti.
- Domácim násilím rozumieme všetky činy fyzického, psychického, sexuálneho a ekonomického násilia, ktoré majú alebo môžu mať za následok fyzické utrpenie, psychické utrpenie, ujmu na ľudskej dôstojnosti alebo ekonomickú ujmu, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, ktoré majú alebo môžu mať za následok neslobodné rozhodovanie a konanie obeť domáceho násilia v rozpore s jej slobodnou vôľou a predstavami, ak sa vyskytujú medzi príbuznými v priamom pokolení, osvojiteľmi, osvojencami, súrodencami, inými osobami v rodinnom alebo obdobnom pomere, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá právom pociťovala ako ujmu vlastnú alebo osobami, ktoré sú vo vzťahu k nim blízkou osobou, ako aj osobami, ktorá s páchatelom žije alebo žila v spoločnej domácnosti.

S ohľadom na slovenskú právnu úpravu sexualizovaného násilia v tomto kontexte považujeme za potrebné sa venovať aj súčasným trendom v jeho definovaní, hoci v samotnej analýze súdnych rozhodnutí sa pridrižujeme trestnoprávnym definíciám trestných činov znásilnenia podľa ustanovenia § 199 TZ a sexuálneho násilia podľa ustanovenia § 200 TZ, ktoré v mnohých ohľadoch týmto trendom nezodpovedajú.

V najširšom zmysle slova je každý sexuálny akt alebo pokus o sexuálny akt zo strany muža bez slobodného súhlasu ženy alebo voči žene, ktorá nie je v stave vyjadriť súhlas alebo odmietnutie, sexualizovaným násilím (Dratva, 2015). Patria sem kontaktné aj nekontaktné sexuálne akty vynútené napr. hrozbami, zastrášaním alebo fyzickou silou, zneužitím stavu bezbrannosti

ženy alebo neschopnosti brániť sa či dať súhlas (Dratva, 2015). Sexualizované násilie je aktom agresie a zneužitia moci, a nie výsledkom nekontrolovateľných sexuálnych pudov (Matějková, 2007). Trestnými činmi sexualizovaného násilia¹⁰ sa zasahuje do slobody rozhodovania poškodenej osoby o jej sexuálnom živote a narúšajú objekt chránený trestným právom, ktorým je ľudská dôstojnosť (Uznesenie NS SR, 2013), ide teda o sexualizované násilie v užšom zmysle. V súčasnosti je možné na európskej úrovni identifikovať rozdielne prístupy k definícii sexualizovaného násilia, ktoré je postihované ako trestný čin znásilnenia. Tieto sa v zásade rozlišujú vo variete činov, ktoré sú znásilnením resp. inou formou sexuálneho násilia, v predmete útoku a v podmienke protiprávnosti konania spočívajúcej v donútení resp. zneužití bezbrannosti alebo podmienke dobrovoľnosti účasti na sexuálnom styku alebo inom sexuálnom čine.

S ohľadom na varietu činov zahrnutých pod trestný čin znásilnenia a predmet útoku je možné súčasné definície znásilnenia rozdeliť do troch základných skupín podľa ktorých, znásilnenie spočíva:

- výlučne v preniknutí penisu do vagíny, pričom predmetom útoku môže byť len žena¹¹ a iné činy sú postihované ako sexuálne násilie,
- v akomkoľvek vaginálnom, análnom alebo orálnom preniknutí sexuálneho charakteru akoukoľvek časťou tela alebo akýmkoľvek predmetom do tela inej osoby, pričom predmetom útoku môže byť žena aj muž¹²,
- v nedobrovoľnej účasti na sexuálnom styku alebo inom sexuálnom čine, ktorý je vzhľadom na závažnosť porušenia porovnateľný s pohlavným stykom, pričom predmetom útoku môže byť žena aj muž¹³.

Definície znásilnenia a sexuálneho násilia je možné rozdeliť aj podľa toho, či za podmienku trestnosti konania páchatelia stanovujú donútenie resp. zneužitie bezbrannosti a na tie, ktoré sú založené absenciou súhlasu. Tradičný trestnoprávny pohľad na sexuálne násilie je založený na podmienke donútenia a len 9 krajín Európskeho hospodárskeho priestoru definuje znásilnenie a/alebo sexuálne násilie na základe podmienky absencie súhlasu (Thomsen, 2019). Je však možné predpokladať, že s ohľadom na ustanovenie Čl. 36 Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a o boji proti nemu¹⁴, ktorý je založený na

¹⁰ V slovenskom právnom poriadku pôjde teda o trestné činy proti ľudskej dôstojnosti podľa II. oddielu II. Hlavy TZ, konkrétne znásilnenie (§ 199 TZ), sexuálne násilie (§ 200 TZ) a v prípade dievčat aj sexuálne zneužívanie podľa §§ 201 – 202 TZ.

¹¹ Pozri napríklad § 199 TZ.

¹² Pozri napríklad ustanovenie Čl. 36 ods. 1 Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a o boji proti nemu.

¹³ Pozri napríklad švédsky Trestný zákon „Brottsbalk 2018:618“, Kapitulu 6, časť 1: “Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två år och högst sex år.”. „Kto vykonáva pohlavný styk alebo iný sexuálny akt, ktorý je vzhľadom na závažnosť porušenia porovnateľný s pohlavným stykom, s osobou, ktorá sa dobrovoľne nezúčastňuje, je odsúdený na trest odňatia slobody najmenej na 2 roky a najviac na 6 rokov za znásilnenie.“ (Vlastný preklad autorky).

¹⁴ Článok 36 Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a o boji proti nemu upravujúci sexuálne násilie, vrátane znásilnenia znie:

podmienke absencie súhlasu, a skutočnosti, že väčšina členských krajín Európskej únie Dohovor ratifikovala¹⁵, bude sa tradičný trestnoprávny pohľad založený na podmienke donútenia meniť. Tento vývoj je podporovaný aj judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý ak sa zaoberal prípadmi znásilnenia a/alebo sexuálneho násillia zdôrazňuje princíp dobrovoľnosti a napríklad v prípade M.C. v Bulharsko uviedol, že v súlade so súčasnými štandardami a trendmi sa na pozitívne povinnosti členských štátov podľa článkov 3 a 8 Dohovoru musí hľadieť tak, že sa vyžaduje účinné trestné stíhanie a potrestanie akéhokoľvek nekonsenzuálneho sexuálneho konania, a to aj v prípade absencie fyzického odporu obete (M.C. v Bulharsko, 2003).¹⁶

Z pohľadu slovenského trestného práva a teda i rozhodovania súdov sa trestné činy týranie blízkej osoby a zverenej osoby (§ 208 TZ) v partnerskom vzťahu a znásilnenia (§ 199 TZ) a sexuálneho násillia na ženách (§200 TZ) odlišujú od seba už ich druhovým objektom, čo má za následok ich zaradenie do iných hláv TZ. Druhovým objektom trestných činov znásilnenia a sexuálneho násillia je ľudská dôstojnosť, druhovým objektom trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby je záujem spoločnosti na ochrane rodiny a mládeže. V rámci systematiky TZ, ktorá vyjadruje dôležitosť ochrany významných spoločenských záujmov a hodnôt (Kolektív autorov, 2016) sú po rekodifikácii trestného práva hmotného trestné činy znásilnenia a sexuálneho násillia uvedené v II. hlave Trestného zákona v jej druhom diely a trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby sa nachádza v jeho III. hlave. Práve s ohľadom na túto odlišnosť bol trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby spracovaný samostatne a trestné činy znásilnenia a sexuálneho násillia boli spracovávané spoločne v jednom súbore.. Pracovali sme teda s dvomi samostatnými súbormi dokumentov, pričom jeden sa týkal § 208 TZ a druhý § 199 a 200 TZ.

1. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia na zabezpečenie toho, aby nasledujúce úmyselné konanie bolo ustanovené za trestné:

- a) účasť na vaginálnom, análnom a orálnom preniknutí sexuálneho charakteru akoukoľvek časťou tela alebo akýmkoľvek predmetom do tela inej osoby bez jej súhlasu;
- b) zapojenie sa do iných činností sexuálneho charakteru s osobou bez jej súhlasu;
- c) prinútenie inej osoby zapojiť sa do činov sexuálneho charakteru s treťou osobou bez súhlasu tejto osoby.

2. Súhlas musí byť daný dobrovoľne ako následok slobodnej vôle osoby vyjadrenej v súvislosti s danými okolnosťami.

¹⁵ Dopoliaľ podpísalo aj ratifikovalo Dohovor 34 členských štátov Rady Európy a len dva členské štáty, Azerbajdžan a Ruská federácia, Dohovor nepodpísali.

¹⁶ Za sexualizované násillie na ženách môžeme považovať skutky, ktoré zasahujú do slobody rozhodovania ženy o jej sexuálnom živote. Úmyslom a/alebo dôsledkom sexualizovaného násillia je alebo môže byť narušenie dôstojnosti žien, ich poníženie a/alebo narušenie ich psychickej alebo telesnej integrity, najmä vytváraním zastráajúceho, ponížujúceho, nepriateľského alebo urážlivého prostredia. Sexualizovaným násillím na ženách v širšom zmysle sú všetky vnucované verbálne, neverbálne a fyzické aktivity sexualizovanej povahy. Sexualizovaným násillím na ženách v užšom zmysle je účasť na vaginálnom, análnom alebo orálnom preniknutí sexuálneho charakteru akoukoľvek časťou tela alebo akýmkoľvek predmetom do tela ženy bez jej súhlasu, účasť na iných činnostiach sexuálnej povahy bez jej súhlasu alebo prinútenie ženy zapojiť sa do činov sexuálneho charakteru s treťou osobou bez jej súhlasu.

Z pohľadu materiálnej stránky trestného činu, ktorá je vyjadrená bipartíciou trestných činov, sú všetky skúmané trestné činy už v základných skutkových podstatách zločinmi - úmyselnými trestnými činmi, za ktoré Trestný zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou päť rokov (§ 11 ods. 1 a 2 TZ). Zákonodarca uznal, že charakterom konania a rozmerom ich následku ide o trestné činy s väčším rozsahom škodlivosti a podľa ustanovenia § 34 ods. 6 TZ musí súd uložiť trest odňatia slobody. Trestná je za podmienok ustanovenia § 13 TZ už aj príprava na zločin a pri ich opätovnom spáchaní sa podľa ustanovenia § 38 ods. 5 zvyšuje dolná hranica zákonom ustanovenej trestnej sadzby o jednu polovicu.

2 METODOLÓGIA

Zámerom analýzy súdnych rozhodnutí bolo spracovať rozhodnutia týkajúce sa dvoch najčastejších druhov násilia páchaného na ženách – násilia v partnerských vzťahoch a sexualizovaného násilia. Keďže slovenská legislatíva rozoznáva len dva trestné činy sexualizovaného násilia na plnoletých osobách, trestný čin znásilnenia podľa ustanovenia § 199 TZ a trestný čin sexuálneho zneužívania podľa ustanovenia § 200 TZ, bolo kritérium výberu skúmaných prípadov jednoznačné. Partnerské násilie na ženách, ako bolo uvedené vyššie, však môže byť postihované viacerými trestnými činmi, ktoré sa od seba odlišujú celým radom znakov, od druhového objektu a závažnosť trestného činu až po výmeru trestu odňatia slobody. Vzhľadom k tomu sme pristúpili na zúženie výberu len na trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby, kde obžalovaným bol muž a poškodenou žena. Trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 TZ je aj odbornou verejnosťou vnímaný ako prioritne postihujúci domáce násilie (Čentíš, 2013), pričom na účely analýzy bol vhodným výberom aj z dôvodu, že zahŕňa fyzickú, psychickú a ekonomickú formu partnerského násilia na ženách, ako aj prvky donucovacej kontroly. Uvedomujeme si však, že týmto zúžením nepostihujeme celý obraz o násilí na ženách páchaného v partnerskom vzťahu v rozhodovacej praxi súdov SR, ale len jeho menšiu časť. Podobne, pre potreby analýzy bolo nutné stanoviť časový úsek, ktorého sa dané dokumenty majú týkať. Analýza sa preto venuje obdobiu jeden a pol roka – od 1.1.2017 do 30.6.2018, čo umožňuje len vyjadrenia k danému obdobiu a nezachytáva možné trendy dlhšieho časového vývoja. Ďalšou nutnou oblasťou, ktorú bolo treba limitovať, bol stupeň súdu, ktorý dané rozhodnutia vydal. Vzhľadom k tomu, že o prípadoch podľa hore uvedených troch trestných činoch rozhodujú primárne okresné sudy, boli do analýzy zaradené len rozhodnutia týchto prvostupňových súdov.

Základným zdrojom informácií pre analýzu boli verejne dostupné zdroje – súdne rozhodnutia zverejnené v komponente „Súdne rozhodnutia“ portálu Slov-Lex, na ktorom sú sudy SR povinné zverejňovať a sprístupňovať svoje rozhodnutia za podmienok a v rozsahu podľa § 82a zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch¹⁷. Pri zaradovaní vyhladaných rozhodnutí vo veci samej do skúmaného

¹⁷ Na portáli Slov-Lex sa v zásade nezverejňujú len súdne rozhodnutia vydané v konaní, v ktorom bola verejnosť vylúčená z pojednávania pre celé pojednávanie alebo pre jeho časť. Po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia vo veci samej alebo rozhodnutia, ktorým sa končí trestné konanie, súd súčasne zverejní aj všetky rozhodnutia vydané počas celého predmetného súdneho konania a pri

súboru je potrebné dbať na skutočnosť, že po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia vo veci samej alebo rozhodnutia, ktorým sa končí konanie, súd súčasne zverejní aj všetky rozhodnutia vydané počas celého súdneho konania. Pri vyhľadávaní sa teda zobrazia aj rozhodnutia, ktoré boli zrušené, potvrdené alebo zmenené súdom vyššieho stupňa a rozhodnutia, ktoré so súdnym konaním súvisia. Ak bolo vydané opravné uznesenie, zverejňuje sa aj toto uznesenie. Prvé triedenie vrátených výsledkov portálom Slov-Lex teda prebehlo už pri zaraďovaní rozhodnutí vo veci samej alebo rozhodnutí, ktorým sa končí súdne konanie do výberového súboru.

Vyhľadávanie prebiehalo počas druhej polovice roka 2018 tak, že sme v právnej oblasti Trestné právo vyhľadávali rozhodnutia všeobecných súdov SR, ktoré obsahovali odkaz na ustanovenie §§ 199, 200 a 208 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších zmien a doplnení (ďalej ako „Trestný zákon“ alebo „TZ“). Vzhľadom k tomu, že publikované sú právoplatne ukončené súdne konania, t. j. tie, v ktorých je rozhodnutie súdu možné považovať za konečné, nebolo možné získať všetky rozhodnutia, o ktorých okresné sudy v prípade uvedených trestných činov v roku 2017 a do polovice roka 2018 rozhodli, ak konečné rozhodnutie nenadobudlo právoplatnosť.

Základnými vyhľadávacími kritériami pre výber dokumentom teda boli: právoplatné rozhodnutia okresných súdov SR týkajúce sa §§208, 199 a 200 TZ zverejnené od roku 2017 do polovice roka 2018. Keďže nás zaujímali len prípady násilia na ženách, boli následne u §§208 a 200 TZ vybrané len tie prípady, v ktorých bola poškodená žena (pri §199 TZ môže byť poškodenou len žena). Následne, pri §208 TZ boli vylúčené tie prípady, ktoré sa netýkali partnerského násilia. Celkovo sa do výberových súborov podarilo zozbierať 174 dokumentov, ktoré spĺňali horeuvedené kritériá. 117 dokumentov sa týkalo týrania blízkej osoby a zverenej osoby, 57 dokumentov sa týkalo znásilnenia a sexuálneho násilia. Počas analýzy sme realizovali opakovaný výber dokumentov. Do výberového súboru 2 sme zaraďovali všetky rozhodnutia, ktorými bol páchatel' uznaný za vinného z obžalobného skutku. Do výberového súboru 3 sme zaraďovali rozhodnutia, v ktorých nedošlo k úprave dolnej hranice trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ podľa § 38 ods. 4,5 a § 117 ods. 1 TZ, keď sme sa pozerali na tendenciu rozhodovania o podmienenečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody.

Dáta boli spracovávané kvantitatívne (excelová tabuľka zaznamenávajúce základné faktografické údaje zo súdnych rozhodnutí) a kvalitatívne (kódovanie samotných textov súdnych rozhodnutí). Ako bolo spomenuté zamerali sme sa na dĺžku trestného konania, zaznamenali sme skutkovú podstatu trestného činu, formy násilia, ktorým bola poškodená vystavená, pokiaľ to bolo možné zaznamenávali sme aj prítomnosť fyzických zranení, vyhrážok smrťou a prítomnosť násilia aj na deťoch poškodenej. V prípadoch sexualizovaného násilia sme zaznamenávali najmä vek poškodenej a jej predchádzajúci vzťah k páchatel'ovi. S ohľadom na uložené sankcie a ochranné opatrenia sme zaznamenávali druh sankcií, výšku trestu odňatia slobody a prípadný podmienenečný odklad jeho výkonu (§§ 49 – 50 TZ) alebo podmienenečný odklad jeho výkonu s probačným dohľadom (§ 51 TZ), dobu odkladu, ako aj okolnosti

vyhľadávaní sa teda zobrazia aj rozhodnutia, ktoré boli zrušené, potvrdené alebo zmenené súdom vyššieho stupňa, ako aj opravné uznesenia, ak boli vydané. Počas prvého triedenia rozhodnutí bolo teda potrebné identifikovať posledné právoplatné rozhodnutie vo veci samej.

individualizácie trestu (§§ 36, 37, 38 a 39 TZ). Pozornosť sme venovali aj prípadným uloženým povinnostiam a obmedzeniam (§ 51 ods. 3 a ods. 4 TZ). Uvedené informácie bolo možné zaznamenávať zo skutkových viet rozhodnutí, ak však išlo o zjednodušené rozsudky vyhotovené podľa ustanovenia § 172 ods. 2 TP¹⁸, rozsudky, ktorými súdy schvaľovali dohody o vine a treste podľa § 331 a nasl. TP alebo súdy rozhodovali na podklade priznania viny obžalovaným podľa ustanovení § 257 ods. 1 písm. b) alebo § 257 ods. 4 TP a súdy tak ich odôvodnenie vyhotovili podľa ustanovenia § 168 ods. 2 TP, či v prípadoch vydania trestného rozkazu podľa ustanovenia § 353 a nasl. TP, bolo v písomných vyhotoveniach rozhodnutí možné nájsť len malú časť sledovaných kvalitatívnych údajov.

Vzhľadom k nerovnomernému množstvu údajov, bol v rámci analýzy použitý zmiešaný model využívajúci kvalitatívne i kvantitatívne metódy (Hendl, 2005). Tento analytický prístup býva použitý v tých prípadoch, keď kombinácia kvantitatívnych a kvalitatívnych metód zabezpečí lepšie pochopenie výskumných problémov ako použitie jedného samotného prístupu (Creswel a Clarke, 2007). Kvantitatívna analýza súdnych rozhodnutí síce umožní sledovať isté trendy, napríklad ukladanie foriem trestov, neposkytuje však dostatočné údaje o ich zdôvodnení, čo však umožňuje kvalitatívna analýza. Navyše, analýza limitovaného počtu súdnych rozhodnutí neposkytuje dostatočnú reprezentativitu na všeobecnú generalizáciu. V kombinácii s kvalitatívnymi metódami analýzy týchto dokumentov však umožňuje vytváranie možných vysvetlení.

3 CHARAKTERISTIKA SKÚMANÝCH DOKUMENTOV

S ohľadom na ustanovenie § 162 a nasl. TP analyzované dokumenty obsahovali rozhodnutia súdov, ktoré boli z formálneho hľadiska rozsudkami a trestnými rozkazmi. V skúmanom súbore súd o 13 prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby rozhodol trestným rozkazom¹⁹, ktorý neobsahuje odôvodnenie, no podľa ustanovení § 354 ods. 1 TP musí obsahovať výrok o vine a o uloženom treste, pričom pre tieto výroky musia obsahovať údaje uvedené v ustanoveniach § 163 a 165 TP (Rozsudok, 1978). V prípadoch trestných činov znásilnenia a sexuálneho násillia súd s ohľadom na § 349 TP trestným rozkazom nerozhodoval. Ostatných 161 rozhodnutí boli rozsudky.

Rozsudok, ktorým sa rozhoduje o vine obvineného musí, popri ostatných náležitostiach, obsahovať podľa ustanovenia § 163 ods. 1 TP písm. c) výrok rozsudku s uvedením zákonných

¹⁸ Súd vyhotoví zjednodušený písomný rozsudok, ktorý neobsahuje odôvodnenie v prípadoch, ak sa po vyhlásení rozsudku prokurátor aj obvinený vzdali odvolania alebo taký prejav urobili v lehote troch pracovných dní od vyhlásenia rozsudku.

¹⁹ Trestný rozkaz má podľa ustanovenia § 353 ods. 8 TP má povahu odsudzujúceho rozsudku a je zjednodušenou formou odsudzujúceho rozhodnutia v trestnom konaní. Možno ním rozhodnúť o vine, o treste, o náhrade škody a o ochrannom opatrení. V zmysle ustanovenia § 353 ods. 2 písm. a) TP trestným rozkazom nemožno uložiť trest odňatia slobody presahujúci tri roky. Súd vydá trestný rozkaz bez prejednávania veci na hlavnom pojednávaní, ak je v zmysle § 353 ods. 1 TP skutkový stav spoľahlivo preukázaný vykonanými dôkazmi.

ustanovení, ktoré sa použili a podľa písm. d) odôvodnenie (ďalej aj ako „rozsudok s odôvodnením“), ak zákon neustanovuje niečo iné. Zákon nevyžaduje vyhotovenie odôvodnenia rozsudku v rozsahu podľa ustanovenia § 168 ods. 1 TP v prípade, ak súd rozsudkom schvaľuje prokurátorom predloženú dohodu o vine a treste (ďalej ako „schválenie dohody o vine a treste“). V takom prípade súd podľa ustanovenia § 168 ods. 2 TP v rozsudku stručne uvedie najmä priebeh konania o dohode, jeho výsledok a odpovede obvineného na otázky uvedené v § 333 ods. 3 TP. Súd tiež nemusí vyhotoviť odôvodnenie rozsudku v prípade, ak obvinený po prednesení obžaloby na hlavnom pojednávaní urobí prehlásenie podľa ustanovení § 257 ods. 1 písm. b) alebo ods. 4 TP o tom, že je vinný alebo nepopiera spáchanie skutku uvedeného v obžalobe. Súd potom primerane postupuje podľa § 333 ods. 3 TP a vyhotoví rozsudok podľa § 168 ods. 2 TP (ďalej aj ako „rozsudok s ohľadom na vyhlásenie o vine“). Posledným prípadom, kedy súd nemusí vyhotoviť odôvodnenie rozsudku je postup podľa § 172 ods. 2 TP, ak sa po vyhlásení rozsudku prokurátor aj obvinený vzdali odvolania alebo taký prejav urobili v lehote troch pracovných dní od vyhlásenia rozsudku. Súd vyhotovuje zjednodušený rozsudok, ktorý neobsahuje odôvodnenie (ďalej aj ako „zjednodušený rozsudok“).

Aj v týchto prípadoch je ale potrebné, aby rozsudok obsahoval výrok o vine a treste s uvedením zákonných ustanovení, ktoré sa použili a pritom súd musí postupovať podľa ustanovení §§ 163 a 165 TP. V skutkovej vete musí súd presne označiť trestný čin, ktorého sa výrok týka, a to nielen zákonným pomenovaním a uvedením právnej kvalifikácie, ale aj uvedením miesta, času a spôsobu spáchania skutku, prípadne aj s uvedením iných skutočností potrebných na to, aby skutok nemohol byť zamenený s iným, ako aj uvedením všetkých zákonných znakov vrátane tých, ktoré odôvodňujú určitú trestnú sadzbu. Odsudzujúci rozsudok musí ďalej obsahovať výrok o treste s uvedením zákonných ustanovení, podľa ktorých bol trest uložený alebo podľa ktorých bolo od potrestania upustené, a ďalšie skutočnosti týkajúce sa prípadného podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody alebo podmienok výkonu nepodmieneného výkonu trestu odňatia slobody.

Najčastejšími procesnými postupmi v skúmaných dokumentoch boli rozsudok s odôvodnením (57) a zjednodušený rozsudok (48). Schválenie prokurátorom predloženej dohody o vine a treste sa objavilo 38-krát a rozsudok s ohľadom na vyhlásenie o vine 18-krát. Ako už bolo uvedené, rozhodnutie trestným rozkazom sa vyskytlo v 13 prípadoch výlučne pri trestnom čine týrania blízkej osoby a zverenej osoby.

Týranie blízkej osoby a zverenej osoby v partnerskom vzťahu

Vyhľadávanie súdnych rozhodnutí podľa § 208 TZ, v ktorých bol partnerský alebo manželský vzťah medzi poškodenou a obžalovaným, prebiehalo v mesiacoch jún – júl 2018. V danom období bolo zverejnených 117 súdnych rozhodnutí spĺňajúcich vyššie uvedené kritériá, ktoré boli konečným rozhodnutím vo veci samej. Geografické rozloženie zverejnených rozhodnutí relatívne rovnomerne pokrývalo všetky kraje s miernou prevahou rozhodnutí v Banskobystrickom a nižším zastúpením v Trnavskom kraji ako ukazuje tabuľka č. 1.

Tabuľka č. 1: § 208 – Rozloženie podľa krajov

Kraj	Počet	%
Bratislavský	13	11,11
Trnavský	7	5,98
Trenčiansky	15	12,82
Nitriansky	16	13,68
Žilinský	14	11,97
Banskobystrický	23	19,66
Košický	15	12,82
Prešovský	14	11,97
Spolu	117	100,00

Z uverejnených rozhodnutí v 25 prípadoch súd schválil prokurátorom predloženú dohodu o vine a treste podľa ustanovenia § 334 ods. 4 TP. V 11 prípadoch po prednesení obžaloby na hlavnom pojednávaní obvinený podľa ustanovení § 257 ods. 1 písm. b) TP vyhlásil, že je vinný alebo podľa § 257 ods. 4 TP páchanie skutku nepoprel. Súd v 13 prípadoch rozhodol trestným rozkazom, ktorý vyhotovil podľa ustanovenia § 354 ods. 1 TP. V 32 prípadoch sa obvinený a prokurátor vzdali odvolania podľa § 172 ods. 2 TP a súd vyhotovil zjednodušený rozsudok, ktorý odôvodnenie neobsahuje. Rozloženie rozhodnutí súdu s ohľadom na procesný postup ukončenia konania ukazuje tabuľka č. 2.

Tabuľka č. 2: § 208 TZ – Rozloženie rozhodnutí súdu s ohľadom na procesný postup ukončenia konania

Trestný rozkaz	13	11,11%
Rozsudok s odôvodnením	36	30,77%
Rozsudok s ohľadom na vyhlásenie o vine	11	9,40%
Zjednodušený rozsudok	32	27,35%
Schválenie dohody o vine a treste	25	21,37%
Spolu	117	100%

Z uvedeného vyplýva, že odôvodnenie podľa § 168 ods. 1 TP obsahoval len 2/3 rozsudkov, čo malo podstatný vplyv na možnosti analýzy súdnych rozhodnutí. Hoci zo skutkových viet rozsudkov sa bolo možné dozvedieť, ktoré skutočnosti mal súd za dokázané, chýbali údaje o tom, o ktoré dôkazy súd opieral svoje skutkové zistenia, akými úvahami sa pri hodnotení vykonaných dôkazov spravoval a o ktoré opieral svoje právne posúdenie skutočností v otázke viny a trestu.

Znásilnenie a sexuálne násilie

Vyhľadávanie súdnych rozhodnutí v prípadoch §§ 199 a 200 TZ prebiehalo v mesiacoch august – september 2018. V danom období bolo nájdených 57 dokumentov spĺňajúcich stanovené kritériá, t. j. týkali sa trestného činu znásilnenia a sexuálneho násillia a poškodenou bola žena alebo dievča a páchatel'om trestného činu bol muž. Najvyšší počet zverejnených rozhodnutí bol z Košického a Prešovského kraja, nasledoval Bratislavský a Žilinský kraj.

Tabuľka č. 3: § 199 a 200 TZ – Rozloženie podľa krajov

	§ 199 TZ		§ 200 TZ		SPOLU	
Bratislavský	3	8,33%	6	28,57%	9	15,79%
Trnavský	3	8,33%	2	9,52%	5	8,77%
Trenčiansky	3	8,33%	1	4,76%	4	7,02%
Nitriansky	4	11,11%		0,00%	4	7,02%
Žilinský	5	13,89%	2	9,52%	7	12,28%
Banskobystrický	5	13,89%		0,00%	5	8,77%
Košický	6	16,67%	4	19,05%	10	17,54%
Prešovský	7	19,44%	6	28,57%	13	22,81%
Spolu	36	100,00%	21	100,00%	57	100,00%

Vo vyhl'adaných 57 dokumentoch bolo 36 páchatel'ov uznaných za vinných za spáchanie trestného činu znásilnenia podľa § 199 TZ a 21 z trestného činu sexuálneho násillia podľa § 200 TZ. Najvyššie zastúpenie súdnych rozhodnutí o znásilnení bolo v Prešovskom a Košickom kraji. Nasledovali Banskobystrický, Žilinský a Nitriansky kraj. V prípadoch sexuálneho násillia boli najviac zastúpené Prešovský a Bratislavský kraj, nasledoval Košický. Za dva kraje nebolo zverejnené žiadne rozhodnutie týkajúce sa § 200 TZ (Nitriansky a Banskobystrický).

V 21 prípadoch rozhodol súd o vine a treste rozsudkom s odôvodnením podľa § 168 ods. 1 TP. V 7 prípadoch vyhotovil rozsudok bez odôvodnenia, nakoľko sa po prednesení obžaloby prokurátorom na hlavnom pojednávaní obžalovaný podľa ustanovení § 257 ods. 1 písm. b) TP ku skutku priznal alebo podľa § 257 ods. 4 TP páchanie skutku nepoprel. V 16 prípadoch vyhotovil zjednodušený rozsudok podľa § 172 ods. 2 TP, pretože sa po vyhlásení rozsudku obvinený a prokurátor vzdali odvolania. Súd v 13 prípadoch schválil prokurátorom predloženú dohodu o vine a treste podľa ustanovenia § 334 ods. 4 TP a vyhotovil rozsudok v rozsahu podľa ustanovenia § 168 ods. 2 TP, t. j. bez odôvodnenia. Ako sme uviedli, základné skutkové podstaty trestných činov znásilnenia a sexuálneho násillia predpokladajú výšku trestu, ktorého horná hranica presahuje 8 rokov a súd nemohol postupovať podľa ustanovenia § 241 ods. 1 písm. j) TP v spojení s § 353 ods. 1 TP, preto sa v analyzovanom súbore nevyskytol trestný rozkaz. Rozloženie rozhodnutí súdu s ohľadom na procesný postup ukončenia konania ukazuje nasledujúca tabuľka.

Tabuľka č. 4: § 199 a 200 TZ – Rozloženie rozhodnutí súdu s ohľadom na procesný postup ukončenia konania

	Schválenie dohody o vine a treste		Rozsudok s ohľadom na vyhlásenie o vine		Rozsudok s odôvodnením		Zjednodušený rozsudok		Spolu
§ 199 TZ	6	16,7%	6	16,7%	13	36,1%	11	30,6%	36
§ 200 TZ	7	33,3%	1	4,8%	8	38,1%	5	23,8%	21
Spolu	13		7		21		16		57

Podobne ako v dokumentoch o týraní blízkej osoby a zverenej osoby, aj v dokumentoch o znásilnení a sexuálnom násillí nebolo možné realizovať kvalitatívnu analýzu vo všetkých

dokumentoch. Vo väčšine vyhľadovaných rozhodnutí o trestných činoch znásilnenia (63,89%) a sexuálneho násillia (61,9%) nebolo odôvodnenie, z ktorého sa bolo možné dozvedieť o ktoré dôkazy svoje skutkové zistenia opiera, akými úvahami sa pri hodnotení vykonaných dôkazov spravoval a o ktoré opiera svoje právne posúdenie skutočností v otázke viny a trestu.

4 TRESTNÝ ČIN TÝRANIA BLÍZKEJ OSOBY A ZVERENEJ OSOBY (§ 208 TZ)

4.1 Trvanie trestného konania

V prvom kroku kvantitatívnej analýzy sme sa pozreli na dĺžku trvania súdneho konania v prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby. Zatiaľ čo informácia o celkovej dĺžke trestného konania, teda od spáchania skutku po súdne rozhodnutie, sa dala nájsť vo väčšine dokumentov (108 zo 117), informácia o dátume podania obžaloby, ktorá by umožnila rozdeliť trestné konanie na prípravné a súdne, bola dostupná v menšom počte prípadov. Informácia o dĺžke prípravného konania sa objavila v 44 zo skúmaných dokumentov a v 45 prípadoch bola dostupná informácia o dĺžke súdneho konania. (V jednom prípade nebolo možné presne stanoviť dátum začiatku trestného konania). Nasledujúca tabuľka preto poskytuje len indikatívnu predstavu o dĺžke trestných konaní v prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby. Okrem priemernej dĺžky uvádzame aj medián, ktorý poskytuje lepšiu predstavu o štandardnom trvaní trestného konania, keďže priemer bol vo viacerých prípadoch skreslený dlhotrvajúcim trestným konaním, spôsobeným najmä v súdnom konaní z dôvodov uplatnenia opravných prostriedkov sa či už zo strany prokuratúry alebo obvineného. Tabuľka č. 5 uvádza priemerné a mediánové dĺžky trestného konania v mesiacoch.

Tabuľka č. 5: § 208 – Dĺžka trestného konania v mesiacoch

	Všetky	Schválenie dohody o vine a treste			Rozsudok s ohľadom na vyhlásenie o vine			Rozsudok súdu o vine a treste			Trestný rozkaz		
		Príprav-né	Súdne	Celé TK	Príprav-né	Súdne	Celé TK	Príprav-né	Súdne	Celé TK	Príprav-né	Súdne	Celé TK
Priemer	17,6	7,8	13,1	5,2	4	1,3	20,5	9	15,5	24,1	10	20	9,2
Medián	7	4	3	5	4	1	7	6	1	10	5,75	6	5,5

V analyzovaných dokumentoch trvalo celé trestné konanie v priemere 17,6 mesiaca. Medián však bol 7 mesiacov. Najrýchlejším spôsobom ukončenia konania bolo dohodovacie konanie o vine a treste a následné schválenie predloženej dohody súdom, pri ktorom je navyše priemer a medián takmer zhodný – 5,2 a 5 mesiacov. Druhým najrýchlejším je konanie ukončené vydaním trestného rozkazu, teda využitie ďalšieho odklonu v trestnom konaní – priemer bol 9,2 mesiaca a medián 5,5 mesiaca. V prípade, ak obžalovaný spravil po prednesení obžaloby na hlavnom pojednávaní vyhlásenie podľa ustanovení § 257 ods. 1 písm. b) alebo ods. 4 TP, celkové trestné konanie trvalo v priemere 20,5 mesiaca, medián bol 7 mesiacov. Ak súd vykonával dokazovanie aj o vine, trvalo trestné konanie najdlhší čas, v priemere 24,1 mesiaca a medián bol 10 mesiacov. Z uvedeného je vidieť, že medián sa pohybuje v rozmedzí 5 až 10 mesiacov, čo možno považovať za štandardnú dĺžku trvania trestného konania v takýchto prípadoch. S výnimkou konania o dohode o vine a treste, sa priemery výrazne odlišujú od mediánových

dĺžok, čo je spôsobené dĺžkou niektorých konaní. Zatiaľ čo najkratšie trestné konanie trvalo 2 mesiace, najdlhšie až 131 mesiacov.

Prípravné konanie trvalo v priemere 7,8 mesiaca, medián však bol 4 mesiace. Najkratšie trvalo v priemere prípravné konanie v prípade dohôd o vine a treste – 4 mesiace, rovnako trvalo v prípade súdnych pojednávaní, ak obvinený vyhlásením pred súdom priznal vinu alebo spáchanie skutku nepoprel podľa § 257 ods. 1 písm. b) alebo ods. 4 TP. V ostatných prípadoch, s výnimkou ak súd rozhodoval trestným rozkazom, priemerne išlo o 9 mesiacov resp. 10 mesiacov trvajúce prípravné konanie. Mediány prípravných konaní bez ohľadu na ustálenie výsledku trestného konania sa až tak veľmi nelíšili, boli od 4 do 6 mesiacov. Ako už bolo spomenuté vyššie, najvyššie rozdiely sa objavujú v dĺžke súdnych konaní. V priemere trvalo súdne konanie až 13,1 mesiaca, pričom medián bol 3 mesiace. Najmenšie rozdiely sú v prípade konania o dohode o vine a treste, kde bol medián a priemer takmer totožný (1 a 1,3 mesiaca). Okrem schvaľovania dohody o vine a treste sú rozdiely medzi mediánom a priemerom výrazné. V prípade vyhlásenia obvineného podľa ustanovení § 257 ods. 1 písm. b) alebo ods. 4 TP ide o 1 mesiac oproti 15,5 mesiacom a v prípade, ak súd rozhodoval o vine a treste na podklade vykonaného dokazovania 6 mesiacov oproti 20. Aj z tohto je zrejmé, že hoci aj v prípravnom konaní sa môžu vyskytnúť prípady dlhého trvania (v 7 z analyzovaných dokumentov trvalo vyše roka), najvyššie rozdiely sú v súdnom konaní, ktoré sú najčastejšie spôsobené podanými opravnými prostriedkami proti rozhodnutiu súdu. Uvedená skutočnosť je nepochybne podporená faktom, že v prípade uznanie viny a prijatia trestu v dohodovacom konaní a v prípade, ak súd prijme vyhlásenie obžalovaného o vine alebo o tom, že nepopiera spáchanie skutku uvedeného v obžalobe, sú tieto rozhodnutia nenapadnuteľné odvolaním ani dovolaním okrem dovolania podľa § 371 ods. 1 písm. c)²⁰.

4.2 Rozhodnutie o vine

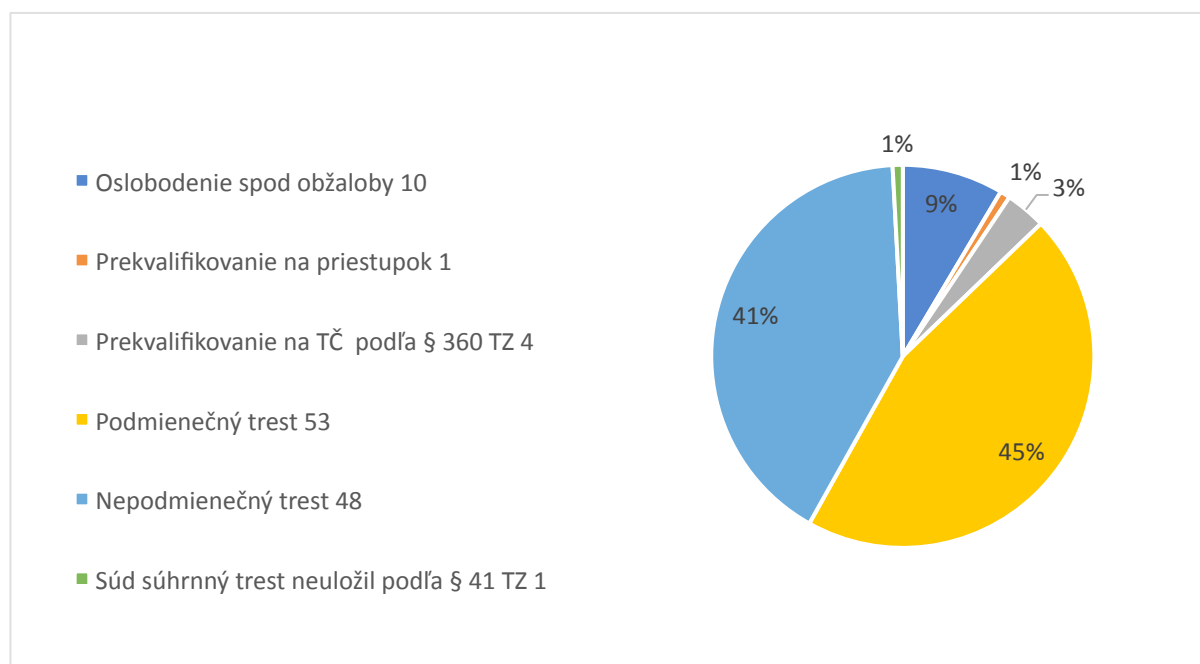
V tejto časti analýzy sme sa zamerali na výrok súdu o vine obvineného za trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby (ďalej ako aj „obžalobný skutok“) – odsúdenie za obžalobný skutok, oslobodenie spod obžaloby podľa ustanovenia § 285 písm. a/ TP (v prípade, ak nebolo dokázané, že sa stal skutok, pre ktorý bol obžalovaný stíhaný) alebo § 285 písm. b/ TP (v prípade, ak obžalobný skutok nie je trestným činom), odsúdenie za iný ako obžalobný skutok (ďalej ako „prekvalifikovanie na iný TČ“) alebo postúpenie veci na prejednanie inému orgánu podľa ustanovenia § 280 ods. 2 TP (ďalej ako „prekvalifikovanie na priestupok“). Do analýzy bolo zaradených 117 dokumentov.

Z analyzovaných prípadov týrania blízkej osoby a zverenej osoby 102 prípadov skončilo odsúdením páchatel'a za obžalobný skutok. V 3 prípadoch súd obžalobný skutok prekvalifikoval na trestný čin nebezpečného vyhrážania podľa § 360 ods. 2 písm. b/ TZ, jeden obžalobný skutok prekvalifikoval na trestný čin nebezpečného vyhrážania v súbehu s trestným činom ublíženia na zdraví podľa § 156 ods. 2 písm. a/ TZ a v jednom prípade na priestupok. V 10 prípadoch sa súdne konanie skončilo oslobodením obžalovaného spod obžaloby. Graf č. 1 ukazuje výsledky

²⁰ V prípadoch podľa ustanovení § 257 ods. 1 písm. b) TP ku skutku priznal alebo podľa § 257 ods. 4 TP páchanie skutku nepoprel je rozhodnutie nenapadnuteľné len v tomto rozsahu.

súdneho konania, pričom odsudzujúce rozsudky za trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby sú rozdelené podľa toho, či súd súčasne rozhodol o podmiennečnom odklade trestu odňatia slobody alebo uložil trest odňatia slobody nepodmienečne. V analyzovanom súbore bolo jedno rozhodnutie, ktorým súd uznal obžalovaného vinným za spáchanie trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, ale zo zverejneného vyhotovenia rozhodnutia nebolo možné určiť na aký trest odňatia slobody a za akých podmienok súd odsúdil obžalovaného, nakoľko súd popri výroku o vine len konštatoval, že podľa § 44 TZ neuložil súhrnný trest. Toto rozhodnutie bolo započítané do prípadov, ktoré sa skončili odsúdením páchatel'a z obžalobného dôvodu. Z obžalobného skutku bolo uznaných vinnými 87,18% obžalovaných, to naznačuje, že orgány činné v trestnom konaní predkladajú súdom prípady, v ktorých je dostatok dôkazov o tom, že čin je trestným činom a spáchal ho obvinený.

Graf č. 1

n=117

4.3 Formy partnerského násillia

Základná skutková podstata trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 TZ vymedzuje konanie páchatel'a pomerne široko. V ustanovení pod písm. a/ uvádza činy fyzického násillia (bitie, kopanie údery, pálenie), psychického násillia (ponižovanie, pohŕdavé zaobchádzanie, neustále sledovanie, vyhrážanie, vyvolávanie strachu alebo stresu, násilnú izoláciu, citové vydieranie a iné) a iné správanie, ktoré ohrozuje fyzické alebo psychické zdravie alebo ohrozuje bezpečnosť poškodenej²¹. Základná skutková podstata ďalej pod písm. b/ pod konanie páchatel'a zahŕňa činy spôsobujúce depriváciu poškodenej od základných životných potrieb, vrátane napríklad spánku, stravy, hygieny ale aj výchovy a vzdelávania

²¹ Bolo by vhodnejšie, ak by s ohľadom na definíciu pojmu bezpečnosť použil zákonodarcia pojem bezpečie, ako kategóriu, ktorá sa dotýka človeka a je základným predpokladom pre jeho priaznivý vývin a predpokladom pre realizáciu vyšších aspirácií.

a v nasledujúcom ustanovení ako protiprávne ustanovuje nútenie k žobrote alebo k opakovanému vykonávaniu činností vyžadujúcich neúmernú fyzickú alebo psychickú záťaž poškodenej, ktorá môže poškodenej, s ohľadom na jej vek alebo zdravotný stav, poškodiť zdravie. V ustanovení § 208 ods. 1 písm. d/ TZ je za protiprávne ustanovené, ak páchateľ vystavuje poškodenú vplyvu látok spôsobilých poškodiť jej zdravie a napokon v písm. e/ postihuje tzv. ekonomické násilie, v rámci ktorého páchateľ neodôvodnene obmedzuje poškodenej prístup k majetku, ktorý má právo užívať. V tomto ohľade pôjde o vlastný majetok poškodenej a majetok, ktorý má s páchateľom v spoluvlastníctve. Na základe skutkového vymedzenia podľa ustanovení § 208 TZ je možné jednoznačne identifikovať len ekonomické násilie, čo s ohľadom na triedenie foriem násilia predstavuje prekážku najmä pre rozlišovanie medzi fyzickým a psychickým násilím.

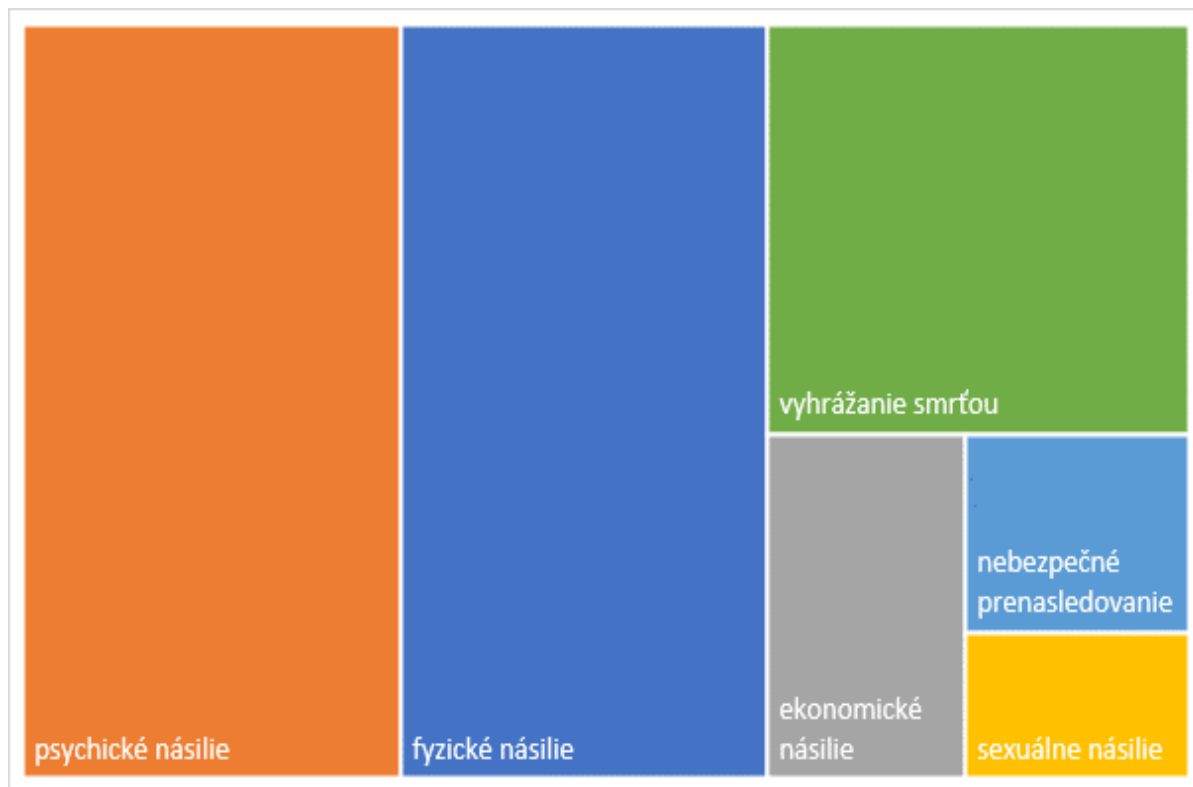
Vo všetkých 102 rozhodnutiach bol obvinený uznaný vinným, že spáchal činy fyzického násilia (bitie, kopanie údery, spôsobenie popálenín), činy psychického násilia (ponižovanie, pohŕdavé zaobchádzanie, neustále sledovanie, vyhrážanie, vyvolávanie strachu alebo stresu, násilná izolácia, citové vydieranie) a iné správanie, ktoré ohrozuje jej fyzické alebo psychické zdravie alebo ohrozuje bezpečnosť, z toho v 78 prípadoch podľa § 208 ods. 1 písm. a/ TZ samostatne a v ostatných prípadoch v spojení s činmi podľa ustanovenia § 208 ods. 1 písm. b/, c/ a e/ TZ. Prehľad o jednotlivých činoch týrania podľa základnej skutkovej podstaty uvádza tabuľka 6.

Tab. 6: Početnosť rozhodnutí o jednotlivých činoch týrania podľa základnej skutkovej podstaty

§ 208 ods. 1 písm. a)	78
§ 208 ods. 1 písm. a) a b)	17
§ 208 ods. 1 písm. a), b), c)	2
§ 208 ods. 1 písm. a) a e)	1
§ 208 ods. 1 písm. a), b), e)	2
§ 208 ods. 2	2
Spolu	102

S cieľom bližšie kvantifikovať jednotlivé formy násilia, ktoré ženy zažívali pri trestnom čine týrania blízkej osoby a zverenej osoby, sme sledovali, či sa v súdnych rozhodnutiach objavovali zmienky o tom, že ženy zažívali psychické, fyzické alebo ekonomické násilie. Zaznamenávali sme aj sexualizované násilie a nebezpečné prenasledovanie, ktoré sa tiež objavili v analyzovaných rozhodnutiach, zaznamenávali sme aj vyhrážanie sa smrťou. Najčastejšie ženy zažívali psychické (94%) a fyzické násilie (91%). Takmer polovica žien zažívajúcich fyzické násilie utrpela pritom zranenia (43 prípadov). Viac ako polovica poškodených čelila vyhrážkam smrťou (57%). Spoločne s fyzickým a psychickým násilím ženy čelili aj ekonomickému násiliu (23%) a v menšej miere aj nebezpečnému prenasledovaniu (15%). Viac ako jedna desatina žien bola vystavená sexualizovanému násiliu, pričom vo väčšine prípadov išlo o nedobrovoľný pohlavný styk alebo iné sexuálne praktiky. Výsledky ukazuje graf č. 2.

Graf č. 2: Formy násilia

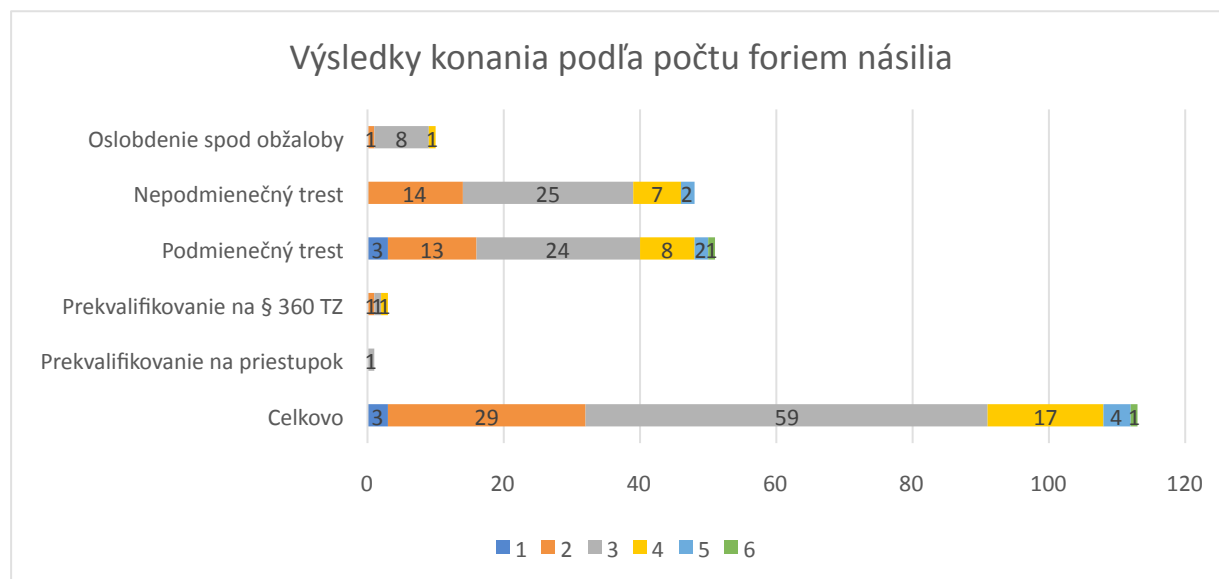

n=117

S výnimkou jedného rozhodnutia sa prítomnosť fyzického násilia spomínala aj pri všetkých prípadoch oslobodenia spod obžaloby podľa § 285 ods. 2 TP. Rovnako tomu bolo v prípade odsúdenia za iný trestný čin ako obžalobný skutok, i v prípade postúpenia veci na prejednanie ako priestupku. Prítomnosť fyzického násilia teda nemala výrazný vplyv na výsledok súdneho konania. Vo všetkých týchto rozhodnutiach, s výnimkou jedného, neboli u poškodenej prítomné zranenia. Na strane druhej, k odsúdeniu páchatel'a za týranie blízkej a zverenej osoby došlo aj v 56 prípadoch bez prítomnosti fyzických zranení.

Tiež nás zaujímalo, či sa v jednom prípade vyskytovala výlučne jedna forma násilia, alebo bola poškodená v jednom prípade vystavená kombinácii viacerých foriem násilia a aký vplyv mala početnosť foriem násilia v jednom prípade vplyv na výsledok konania. Poškodené najčastejšie zažívali súčasne dve až tri formy násilia (88 poškodených), len v 3 prípadoch bola poškodená vystavená výlučne jednej forme násilia. S ohľadom na počet foriem násilia, ktoré poškodená zažívala, sme nezaznamenali žiadnu súvislosť s tým, či bol obžalovaný odsúdený za obžalobný skutok. Podmienečné (PO) a nepodmienečné tresty (NEPO) boli v analyzovaných prípadoch ukladané približne rovnako po jednej polovici, s miernou prevahou podmienečných trestov a početnosť foriem násilia nemala na podmienečné odloženie výkonu trestu odňatia slobody tiež žiaden vplyv. Výsledky ukazuje graf č. 3.

Graf č. 3: Výsledky konania podľa počtosti súčasne zažívaných foriem násillia

n=117

4.4 Kvalifikácia trestného činu podľa § 208 TZ

Zo základnej skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 TZ vyplýva, že páchatel'om (subjektom) tohto trestného činu môže byť len fyzická osoba, ktorá je blízkou osobou poškodenej podľa § 127 ods. 4 a 5 TZ²². Subjektívnou stránkou trestného činu podľa § 208 je úmyselné zavinenie. Všetky identifikované rozhodnutia sa dotýkali páchatel'ov - manželov, bývalých manželov, druhov a bývalých druhov poškodených, a žiadne sa nedotýkalo dvojice v partnerskom vzťahu, ktorá v čase spáchania skutku alebo pred ním nežila v spoločnej domácnosti²³.

Objektívna stránka trestného činu je charakterizovaná konaním páchatel'a, jeho následkom a príčinnou súvislosťou medzi nimi. Ako sme už spomínali vyššie, základná skutková podstata trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby konanie páchatel'a vymedzuje v § 208 ods. 1 TZ pomerne široko, zahŕňa fyzické, psychické aj ekonomické násillie, pričom sú spoločne,

²² V zmysle § 127 ods. 4 TZ je blízkou osobou príbuzný v priamom pokolení, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec a manžel; iné osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere sa pokladajú za navzájom blízke osoby len vtedy, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá právom pociťovala ako ujmu vlastnú. Súčasne okruh subjektov trestného činu podľa § 208 výslovne rozširuje § 127 ods. 5 TZ tak, že za blízku osobu sa považuje aj bývalý manžel, druh, bývalý druh, rodič spoločného dieťaťa a osoba, ktorá je vo vzťahu k nim blízkou osobou podľa odseku 4, ako aj osoba, ktorá s páchatel'om žije alebo žila v spoločnej domácnosti. V prípade týrania zverenej osoby môže byť páchatel'om trestného činu aj fyzická osoba, ktorej bola na základe rozhodnutia súdu alebo iného štátneho orgánu, alebo na základe zmluvy, zverená iná osoba vzhľadom na jej vek alebo zdravotný stav alebo z iného dôvodu, aby páchatel' vo svojej domácnosti alebo v zariadení určenom na tento účel alebo inde na ňu dozeral, staral sa o ňu, zaopatroval ju alebo ju vychovával. S ohľadom na skúmanú problematiku náš výberový súbor neobsahoval dokumenty, v ktorých by predmetom útoku bola zverená osoba.

²³ Podľa ustanovenia § 115 Občianskeho zákonníka domácnosť tvoria fyzické osoby, ktoré spolu trvale žijú a spoločne uhradzujú náklady na svoje potreby.

okrem násilia ekonomického, uvedené v tom ktorom ustanovení § 208 ods.1 TZ pod písm. a/ až e/. Následok konania páchatel'a spočíva v spôsobení fyzického alebo psychického utrpenia. Ustanovenia § 208 ods. 3 resp. ods. 2, podľa znenia TZ platného do 31.12.2015, podmieňuje použitie prísnejšej trestnej sadzby v prípade, ak činmi podľa ustanovení § 208 ods. 1 páchatel' spôsobí ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť (písm. a/), spácha čin z osobitného motívu (písm. b/), bol v posledných 24 mesiacoch za taký čin odsúdený alebo prepustený z výkonu trestu odňatia slobody, ktorý mu bol za taký čin uložený (písm. c/), alebo sa činu dopustil závažnejším spôsobom konania (písm. d/). Napokon podľa § 208 ods. 4 je najprísnejšie trestným taký čin páchatel'a, ak páchatel' konaním podľa základnej skutkovej podstaty spôsobí ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb.

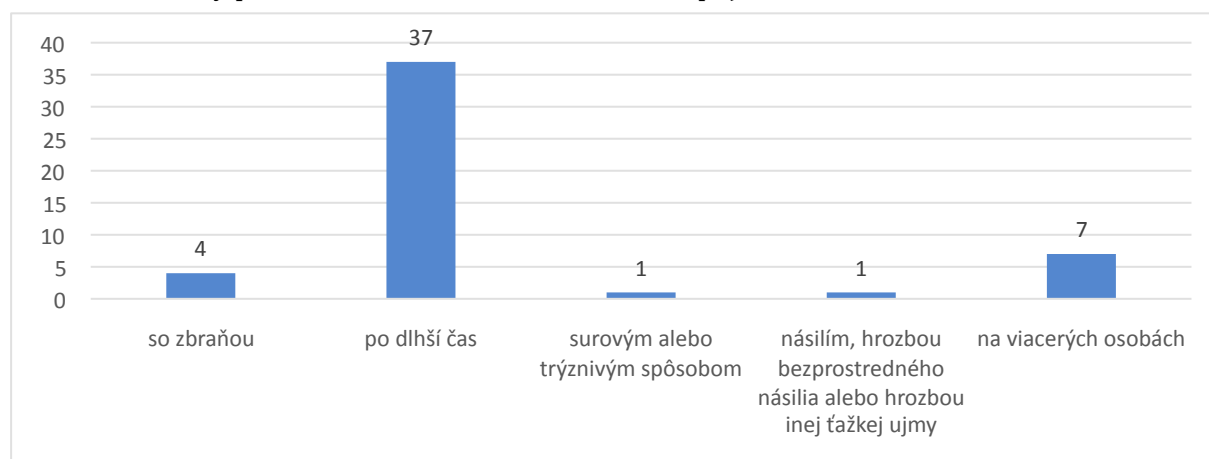
Podľa základnej skutkovej podstaty bolo uznaných vinných 55,88% odsúdených. Ako o prísnejšie trestnom týraní blízkej osoby a zverenej osoby podľa ustanovenia § 208 ods. 3 resp. ods. 2, ak súd rozhodoval podľa TZ platného do 31.12.2015, súd rozhodol v 44,12% prípadov. Osobitným kvalifikačným pojmom vo všetkých rozhodnutiach podľa § 208 ods. 3 bol závažnejší spôsob konania páchatel'a, ktorého dôvody použitia ďalej uvádza § 138 TZ. Prehľad o počtoch skutkov podľa skutkových podstat trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby uvádza nasledujúca tabuľka.

Tabuľka č. 7: Kvalifikácia trestného činu podľa stupňa závažnosti

§ 208 ods. 1 a ods. 2	57
§ 208 ods. 3 (resp. ods. 2 podľa TZ platného do 31.12.2015)	45
§ 208 ods. 4 (resp. ods. 3 podľa TZ platného do 31.12.2015)	0
Spolu	102

Najčastejším dôvodom použitia osobitného kvalifikačného pojmu podľa § 138 TZ bolo, že trestný čin bol páchaný po dlhší čas. Početnosť dôvodov použitia osobitného kvalifikačného pojmu uvádza graf č. 4.

Graf č. 4: Dôvody použitia osobitného kvalifikačného pojmu

n=45

Pri rešpektovaní, že o týranie ide vtedy, ak páchatel' nepriaznivo pôsobí na telesný alebo psychický stav poškodenej a jeho zlé zaobchádzanie prejavuje hrubší stupeň surovosti a bezohľadnosti, pričom jeho konanie obsahuje aj znak istej trvalosti (Ivor, et al., 2017), sme v rámci kvalitatívnej analýzy v skúmanom súbore identifikovali ďalších 18 prípadov, keď

z popisu spôsobu spáchania skutku v skutkovej vete²⁴ rozhodnutia vyplývalo, že trestný čin bol spáchaný závažnejším spôsobom konania s ohľadom na existenciu niektorého z dôvodov použitia osobitného kvalifikačného pojmu podľa § 138 TZ, ale skutok bol kvalifikovaný ako menej trestný. V 13 z týchto rozhodnutí sme identifikovali, že páchatel' páchal trestný čin po dlhší čas. Za dlhší čas páchania trestného činu sa spravidla považuje 6 mesiacov, čím je však intenzita nižšia, tým dlhšie páchanie trestného činu sa vyžaduje a naopak (Čentéš, 2013). Aj keď v prípade týrania blízkej osoby a zverenej osoby ide o trestný čin pokračovací a musí obsahovať aj znak istej trvalosti, týranie trvalo od 18 do 84 mesiacov. Druhým najpočetnejšie opomenutým dôvodom použitia osobitného kvalifikačného pojmu podľa § 208 ods. 3 resp. ods. 2, ak súd rozhodoval podľa TZ platného do 31.12.2015, bolo v 7 prípadoch použitie zbrane. V analyzovanom súbore boli aj ďalšie dve rozhodnutia, kedy súd nerozhodol o vine páchatel'a s poukazom na § 138 písm. b/ TZ, ale súčasne rozhodol podľa § 60 ods. 1 písm. a/ TZ o treste prepadnutia veci, ktorá bola použitá na spáchanie trestného činu. V oboch prípadoch išlo o nože, teda zbrane. Podľa doktrínálnej definície sa zbraňou rozumie, ak z jednotlivého ustanovenia nevyplýva niečo iné, každá vec, ktorou možno urobiť útok proti telu dôraznejším (Čentéš, 2013). V prípade partnerského násillia na ženách, ktoré sa najčastejšie odohráva v obydlí, sa zbraňami v zmysle vyššie uvedenej doktrínálnej definície stávajú bežné predmety ako metla, nôž alebo varecha. S poukazom na § 138 písm. a/ TZ súd napríklad v rozhodnutí 3T/88/2017 uznal za zbraň lyžiarsku palicu, ktorou páchatel' „... zbil ... po ľavej nohe a ľavej ruke, pričom jej takto spôsobil tupé poranenia na pravom predlaktí, lokálny opuch a hematóm...“ (R 3T/88/2017). V ďalších nasledujúcich príkladoch bol páchatel' uznaný vinným v rámci základnej skutkovej podstaty a nebol použitý osobitný kvalifikačný dôvod s poukazom na § 138 písm. a/:

„... ju po predchádzajúcej slovnej hádke v záhrade vyššie uvedeného rodinného domu začal naháňať a keď spadla na zem, opakovane ju 3 až 4 krát kopol do oblasti brucha, dňa ... ju doma napadol varechou, ktorou ju udieral po celom tele, dňa ... vo večerných hodinách sa po predchádzajúcej slovnej hádke na ňu vymočil do postele a udieral ju po celom tele tľčikom na mäso, kde následkom tohto konania musela vyhľadať odbornú pomoc psychiatra,“ (R 1T/13/2018, trest odňatia slobody 2 roky s podmieneným odkladom)

„ju udieral päšťami do oblasti hlavy, po rukách, kopal jej do nôh, zbil ju metlou, ktorú na nej zlomil... čím jej takýmto konaním spôsobil zranenia a to mnohopočetné pomliaždenia oboch lícnych kostí, viac vpravo, pomliaždenie nosa, mnohopočetné pomliaždenia chrbta, rozsiahle pomliaždenie pravej driekovej oblasti, mnohopočetné pomliaždenia oboch ramien, viac vpravo, mnohopočetné pomliaždenia oboch stehien, viac vpravo, mnohopočetné pomliaždenia oboch predkolení a mnohopočetné pomliaždenia oboch

²⁴ Skutková veta má stručne a výstižne vyjadriť žalovaný skutok, ktorého sa obžalovaný podľa zistenia súdu dopustil. Súd v nej uvedie konkrétne údaje týkajúce sa miesta, času a spôsobu spáchaného skutku a údaje relevantné z hľadiska zákonných znakov stíhaného trestného činu, ako aj z hľadiska individualizácie skutku, tak aby tento nemohol byť zamenený s iným (pozri § 163 ods. 3 Trestného poriadku). Popis skutku (predovšetkým spôsob jeho spáchania) musí byť uvedený tak, aby jednotlivé časti zodpovedali príslušným znakom skutkovej podstaty trestného činu, za ktorý bol obžalovaný uznaný vinným. Ak neobsahuje skutková veta vo výroku o vine úplný popis skutočností rozhodných pre naplnenie všetkých znakov skutkovej podstaty, dochádza k porušeniu práva obžalovaného na spravodlivý proces. (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 509/2015 z 19. januára 2016).

chodidiel, s dobou liečenia a prípadnej práceneschopnosti do 6 dní vrátane,” (R 9T/4/2017, trest odňatia slobody 3 roky s podmieneným odkladom)

„... udieral ju päťou do tváre, s nohou zo stoličky ju bil po celom tele, kričal, že je kurva, že zdochne, aby zhnila so svojou matkou a so synom, pričom ju zbil raz až dva krát za týždeň, v mesiaci máj ju s jej synom a matkou z bytu vymkol, v byte všetko polámal, každé dva týždne ju zbil, pýtal sa, že kto je pánom v dome, pričom poškodená musela povedať, že on, musela robiť a hovoriť to, čo chcel on počuť, uviedol jej, aby mu vyfajčila penis, čo aj jeden krát pred svojou matkou a maloletým synom urobila, pričom už bola tehotná, ... sa jej vyhrážal so zabitím a to slovami „zabijem Ťa, zapichnem Ťa s nožom, vykopem z teba bábätko“, pričom ju udieral s drevenou nohou stoličky do celého tela, ťahal ju za vlasy po celom bite a dusil ju s vankúšom, ... ju začal biť s drevenými latami po celom tele, následne si musela sadnúť na točivú stoličku pred neho, pričom jej dával na obe líca s rukami facky, asi sto faciek, následne si zobral svoj opasok, začal ju s ním škrtiť, následkom čoho menovaná omdlela, avšak lekára opäť zo strachu nenavštívila,” (R 4T/31/2017, nepodmienený trest odňatia slobody v trvaní 3 rokov a 8 mesiacov.)

4.5 Sankcie

Trestné právo je prostriedkom ultima ratio, ide o poslednú a najkrajnejšiu možnosť, čo sa podľa právnej teórie chápe aj ako zásada pomocnej úlohy trestnej represie (Nález ÚS SR, 2011) a pre uplatnenie jeho prostriedkov tak platí zásada subsidiarity. V jej zmysle je trestnoprávny postih najkrajnejším prostriedkom využívaným v prípadoch typovo najzávažnejších porušení spoločenských vzťahov, záujmov a hodnôt, ak iné možnosti, hlavne prostriedky ostatných právnych odvetví, boli vyčerpané, sú neúčinné alebo zjavne nie sú vhodné. Trestné právo je teda potrebné vnímať ako najprísnejší prostriedok poslednej inštancie, ktorý má štát k dispozícii pre ochranu a nápravu chránených záujmov a tresty spolu s ochrannými opatreniami sú jediné trestné sankcie, ktoré môžu byť právnymi následkami trestného činu (Ivor, 2010). Rozhodnutie o vine a sankcii je najdôležitejším z rozhodnutí súdu v trestnom konaní a završuje sa ním ochrana individuálnych a celospoločenských záujmov. Trestné právo hmotné ukladanie sankcií podmieňuje používaním zásad, pričom východiskom aj pre našu analýzu je zásada vyplývajúca z čl. 49 Ústavy Slovenskej republiky „nulla poena sine lege“, na ktorú nadväzuje § 30 ods. 2 TZ, podľa ktorého páchateľovi možno uložiť len taký druh trestu a len v takej výmere, ako je to ustanovené v Trestnom zákone. Druhou zásadou, ktorú si všímame aj v našej analýze je zásada primeranosti (proporcionálnosti) trestu. Uvedená zásada nie je výslovne uvedená v Trestnom zákone, nevyplýva z Ústavy Slovenskej republiky ani z Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Je však súčasťou judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý uplatňuje princíp proporcionality ako požiadavku zachovania spravodlivej rovnováhy medzi všeobecnými záujmami spoločnosti a garanciami základných práv jednotlivcov. V neposlednom rade sme si v analýze všímali, akou mierou ovplyvňovala ukladanie sankcií zásada individualizácie trestu, ktorá je pre súd prostriedkom naplnenia požiadavky primeranosti trestu v konkrétnom prípade²⁵.

²⁵ Zákonom ustanovené trestné sadzby podľa osobitnej časti TZ sú tzv. relatívne určité sankcie, ktoré sú vymedzené dolnou a hornou hranicou trestnej sadzby. Pri individualizácii sankcie súd ukladá konkrétnu

Súd môže rozhodnúť o uložení sankcie vo forme trestu alebo ochranného opatrenia. Druhy trestov zákonodarca upravil v § 32 TZ a druhy ochranných opatrení sú upravené v § 33 TZ. Podľa § 34 ods. 6 TZ je možné jednotlivé tresty uložiť samostatne alebo aj popri sebe a za zločin musí súd uložiť trest odňatia slobody. Podľa § 35 ods. 1 TZ súdy popri treste odňatia slobody ukladali páchatelom aj ochranné opatrenia.

Trest odňatia slobody

Pri úvahách, aký druh a výmera trestu by spravodlivo zohľadňovali konanie obžalovaného, jeho zavinenie, následok, pohnútku, osobu, pomery a možnosti jeho nápravy a v neposlednom rade aj poľahčujúce a priťažujúce okolnosti, súd vychádza zo zásady, že pokiaľ je trest právnym následkom trestného činu, musí byť k nemu úmerný. Druh a výmera trestu musia byť súdom v každom konkrétnom prípade stanovené tak, aby zodpovedali všetkým osobitostiam daného prípadu (tzv. individualizácia trestu). Hornú a dolnú hranicu trestnej sadzby trestu odňatia slobody možno znižovať, resp. zvyšovať buď v rámci zákonom ustanovenej trestnej sadzby uvedenej v osobitnej časti TZ, alebo mimo tohto rámca. Zákonom ustanovená trestná sadzba trestu odňatia slobody podľa osobitnej časti v súčasnosti platného TZ je pre základnú skutkovú podstatu podľa § 208 ods. 1 a 2 TZ 3 až 8 rokov. V kvalifikovanej skutkovej podstate podľa § 208 ods. 3 je zákonom ustanovená trestná sadzba trestu odňatia slobody 7 až 15 rokov a napokon podľa ods. 4 je to 15 až 25 rokov alebo súd môže uložiť páchatelovi doživotný trest.

Individualizácia trestu

Ako sme uviedli v predchádzajúcej časti tejto štúdie, podľa základnej skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby bolo uznaných za vinných 55,88% páchatelov partnerského násilia na ženách. Ako o prísnejšie trestnom týraní blízkej osoby a zverenej osoby podľa ustanovenia § 208 ods. 3 resp. ods. 2, ak súd rozhodoval podľa TZ platného do 31.12.2015, súd rozhodol v 45,12% prípadov. V analyzovanom súbore rozhodnutí o vine páchatel'a nebol ani jeden rozsudok o trestnom čine týrania blízkej osoby a zverenej osoby, ktorým by páchatel' spôsobil ťažké ublíženie na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb. Výšku trestu bolo možné určiť v 101 analyzovaných prípadoch. Súdy pri individualizácii trestu odňatia slobody podľa ustanovenia § 34 ods. 4 TZ prihliadali na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, priťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosti jeho nápravy. V analyzovanom súbore nebolo žiadne rozhodnutie, v ktorom by súd pri individualizácii trestu posudzoval spolupáchateľstvo či iný spôsob spoluúčasti na trestnom čine, jeho prípravu či pokus podľa § 34 ods. 5 TZ. S ohľadom na § 34 ods. 6 TZ súdy ukladali v prípade odsudzujúcich rozsudkov za obžalobný skutok trest odňatia slobody.

Súd neidentifikoval poľahčujúce alebo priťažujúce okolnosti v 27 rozhodnutiach. Sudcovskú individualizáciu trestu podľa § 38 ods. 3, 4 a 5 TZ sme zaznamenali v 74 rozhodnutiach. Z nich v 67,75 % súd podľa § 38 ods. 3 TZ znížil hornú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej

výmeru v rámci zákonom ustanovenej trestnej sadzby alebo aj mimo nej, ak sú na ňu splnené zákonné podmienky.

časti TZ o 1/3 s ohľadom na prevažujúci pomer poľahčujúcich okolností. V ďalších 5,41 % zvýšil dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ o 1/3 podľa § 38 ods. 4 TZ, pričom vo všetkých týchto prípadoch bolo priťažujúcou okolnosťou, že páchateľ bol už za trestný čin odsúdený (§ 37 písm. m/ TZ). V rovnakom počte rozhodnutí súd dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ zvýšil o 1/2 podľa ustanovenia § 38 ods. 5 TZ, pretože páchateľ spáchal zločin opätovne, vo všetkých týchto prípadoch súd schvaľoval dohodu o vine a treste. V jednom prípade (1,35 %) súd zvýšil dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ o 1/2 podľa § 38 ods. 5 TZ a súčasne znížil hornú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ o 1/3 podľa § 38 ods. 3 TZ. V päťtine (20,27 %) rozhodnutí boli priťažujúce a poľahčujúce okolnosti v rovnováhe, súd preto nemal dôvod postupovať podľa § 38 ods. 3 alebo 4 TZ. Prehľad o počte rozhodnutí, v ktorých súd individualizoval výmeru trestu podľa § 38 TZ v rámci trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ uvádza tabuľka č. 8.

Tabuľka č. 8: Počet rozhodnutí s ohľadom na individualizáciu trestu podľa § 38 TZ

Zníženie hornej hranice trestnej sadzby podľa § 38 ods. 3 TZ	50
Zvýšenie dolnej hranice trestnej sadzby podľa § 38 ods. 4 TZ	4
Zvýšenie dolnej hranice trestnej sadzby podľa § 38 ods.5 TZ	4
Zníženie hornej hranice trestnej sadzby podľa § 38 ods. 3 TZ a zvýšenie dolnej hranice trestnej sadzby podľa § 38 ods.5 TZ	1
Rovnováha poľahčujúcich a priťažujúcich okolností	15
Rozhodnutia bez poľahčujúcich alebo priťažujúcich okolností	27
Spolu	101

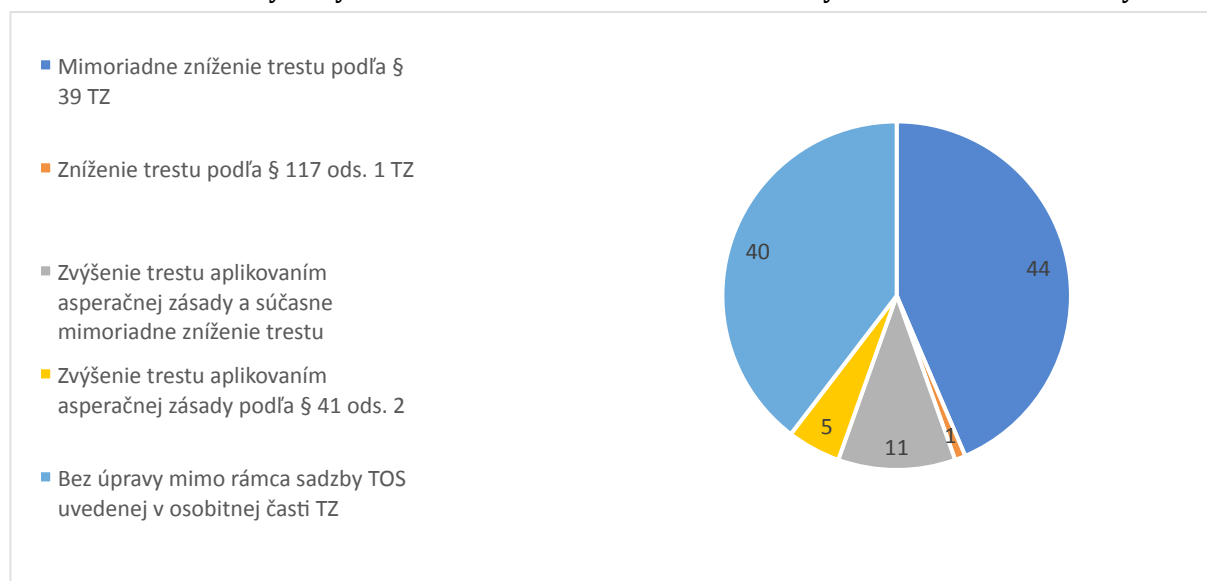
Bližšie sme individualizáciu trestu v rámci zákonom ustanovenej trestnej sadzby neanalyzovali. Viac nás zaujímali okolnosti ustálenia výmery uloženého trestu mimo rámca sadzby trestu odňatia slobody uvedenej v osobitnej časti TZ, ktoré sa vyskytlo vo väčšine výberového súboru (60,40 %). Mimo rámca zákonom ustanovenej trestnej sadzby môže súd znižovať dolnú hranicu trestnej sadzby uvedenú v osobitnej časti TZ pri aplikácii § 39 TZ (mimoriadne zníženie trestu), a to v rozsahu podľa ods. 3 a 4 tohto ustanovenia. Tento postup dáva súdu možnosť v odôvodnených prípadoch zmierniť ukladaný trest s ohľadom na zákonom ustanovenú trestnú sadzbu²⁶. Mimo rámca zákonom ustanovenej trestnej sadzby súd zvýši hornú hranicu trestnej sadzby uvedenú v osobitnej časti TZ pri aplikácii § 41 ods. 2 TZ, ktorý upravuje aplikovanie tzv. asperačnej zásady pri ukladaní úhrnného a súhrnného trestu.

Ak súd uložil trest mimo rámca zákonom ustanovenej trestnej sadzby (61 rozhodnutí), v 39,34% súd trest mimoriadne znížil podľa § 39 ods. 1 TZ z dôvodu, že potrestanie páchateľa použitím trestnej sadzby ustanovenej zákonom považoval za neprimerane prísne a mal zato, že na ochranu spoločnosti postačuje aj trest kratšieho trvania. Druhým najpočetnejším dôvodom použitia mimoriadneho zníženia trestu (32,79 %) bolo podľa § 39 ods. 2 písm. d) TZ, že súd schvaľoval prokurátorom predloženú dohodu o vine a treste podľa ustanovenia § 334 ods. 4 TP alebo rozhodoval per analogiam podľa § 257 TP v prípade, ak obvinený spravil vyhlásenie o vine

²⁶ Pod pojmom zákonom stanovená trestná sadzba sa rozumie sadzba trestu odňatia slobody uvedená v osobitnej časti TZ po jej úprave podľa ustanovení § 38 TZ.

alebo o tom, že nepopiera spáchanie skutku. V jednom prípade súd súčasne postupoval aj podľa § 117 ods. 1 TZ a u mladistvého páchatel'a znížil trestnú sadzbu ustanovenú zákonom na polovicu. Súd zvýšil hornú hranicu trestnej sadzby a aplikoval asperačnú zásadu podľa § 41 ods. 2 TZ v 18,03 % analyzovaných rozhodnutí. V ďalších 8,20 % rozhodnutí síce súd aplikoval asperačnú zásadu, ale súčasne aj páchatel'ovi mimoriadne znížil trest podľa § 39 TZ (v 3 rozhodnutia podľa § 39 ods. 1 TZ, v 2 rozhodnutiach podľa § 39 ods. 2 v spojení s ods. 4 TZ). Prehľad o počte rozhodnutí, v ktorých súd postupoval podľa § 39 ods. 1 a 2 TZ a podľa § 41 ods. 2 TZ uvádza graf č. 5.

Graf č. 5: Ustálenie výmery uloženého trestu mimo rámca sadzby trestu odňatia slobody

n=101

Výška trestu odňatia slobody

Ako sme uviedli vyššie, pri analyzovaní uložených sankcií sme pracovali so 101 rozhodnutiami, v ktorých bolo možné určiť výšku trestu. Dolnú hranicu trestu odňatia slobody v základnej skutkovej podstate trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 a 2 zákonodarca v osobitnej časti TZ určil na 36 mesiacoch. Dolná hranica trestu odňatia slobody v kvalifikovanej skutkovej podstate tohto trestného činu podľa § 208 ods. 3 resp. ods. 2 podľa TZ platného do 31.12.2015 je 84 mesiacov. Prehľad o počte rozhodnutí s ohľadom na interval, v rámci ktorých sa pohybovali uložené výmery trestov odňatia slobody pre základnú a kvalifikovanú skutkovú podstatu trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby uvádzajú tabuľky č. 9 a 10.

Tabuľka č. 9: Početnosť uložených trestov odňatia slobody za trestný čin podľa § 208 ods. 1 a 2 (základná SP)

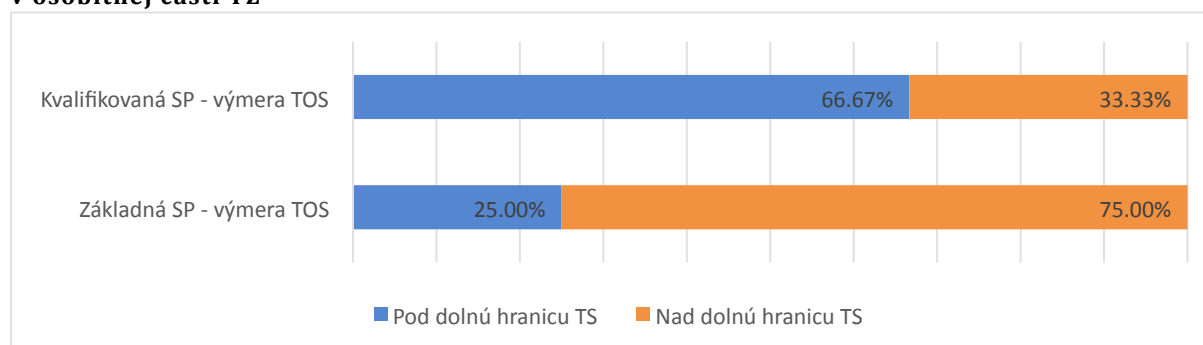
Vymeraný trest odňatia slobody	
od 12 mesiacov do 30 mesiacov	14
od 36 mesiacov do 48 mesiacov	38
od 56 mesiacov do 132 mesiacov	4
Spolu	56

Tabuľka č. 10: Početnosť uložených trestov odňatia slobody za trestný čin podľa § 208 ods. 3 resp. ods. 2 TZ platného do 31.12.2015 (kvalifikovaná SP)

Vymeraný trest odňatia slobody	
od 12 mesiacov do 30 mesiacov	1
od 36 mesiacov do 48 mesiacov	19
od 56 mesiacov do 83 mesiacov	10
84 mesiacov - 144 mesiacov	15
Spolu	45

V prevažnej väčšine rozhodnutí o treste súd uložil trest vo výmere pod dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenú v osobitnej časti TZ. Počet uložených trestov pod dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenú v osobitnej časti TZ bol viac ako dvojnásobne vyšší v prípadoch, ak sa páchatel dopustil závažnejšieho týrania blízkej a zverenej osoby podľa kvalifikovanej skutkovej (§ 208 ods. 3 TZ resp. ods. 2 podľa TZ platného do 31.12.2015). Pomer trestov vymeraných pod dolnú hranicu trestnej sadzby (TS) ustanovenej v osobitnej časti TZ podľa prísnosti skutkovej podstaty ukazuje graf 6.

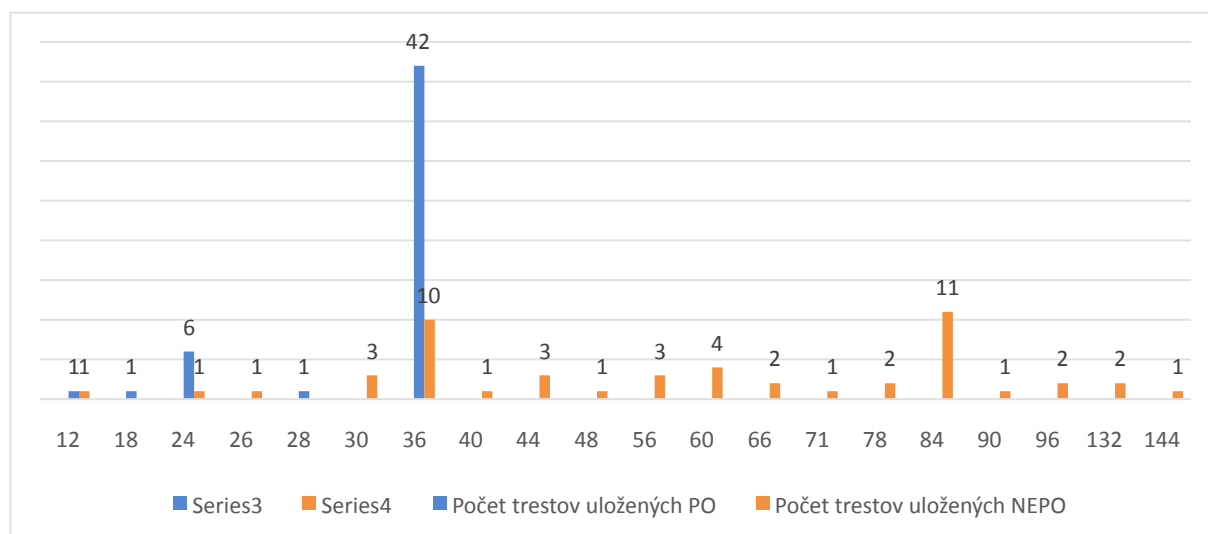
Graf č. 6: Pomer trestov vymeraných pod dolnú hranicu trestnej sadzby (TS) ustanovenej v osobitnej časti TZ

n=101

Za týranie blízkej osoby a zverenej osoby, ak páchatelom bol muž a poškodenou jeho manželka, bývalá manželka, družka alebo bývalá družka, boli najpočetnejšie tresty odňatia slobody ukladané vo výške 3 alebo 4 roky. Výmery trestov uložené v tomto intervale tvorili spoločne 67,86% rozhodnutí o základnej skutkovej podstate týrania blízkej osoby a zverenej osoby a 42,22% rozhodnutí o kvalifikovanej skutkovej podstate tohto trestného činu. V prípade základnej skutkovej podstaty boli uložené tresty vo vyššej výmere ako 4 roky len v 7,14% rozhodnutí. Celkovo bol najpočetnejšie ukladaný trest odňatia slobody v trvaní 3 roky. Súd ho v tejto dĺžke vymeral 52 páchatelom, čo je viac ako polovica odsúdených. Väčšina z nich (80,77%) z nich nemuselo na výkon trestu nastúpiť z dôvodu rozhodnutia o podmienčnom odklade. Druhým najpočetnejšie ukladaným bol trest v trvaní 7 rokov. S ohľadom na možnosti podmienčného odkladu trestu podľa § 49 ods. 1 a 51 ods. 1 všetkých 11 páchatelov bolo odsúdených nepodmienečne. Napokon tretím najpočetnejšie ukladaným bol trest vo výmere 2 roky. Bol uložený 7 páchatelom, z ktorých len jeden bol odsúdený nepodmienečne. Zo 101 páchatelov len 6 boli odsúdení na trest odňatia slobody dlhší ako 7 rokov. Prehľad o počte trestov podľa výšky v mesiacoch a o tom, či páchatelovi bol uložený trest odňatia slobody s podmienčným odkladom výkonu (PO) alebo nepodmienečný trest uvádza graf č. 7.

Graf č. 7: Počet uložených trestov podľa výšky (v mesiacoch) s ohľadom na ich podmiennečný odklad (PO) alebo bez podmiennečného odkladu (NEPO)

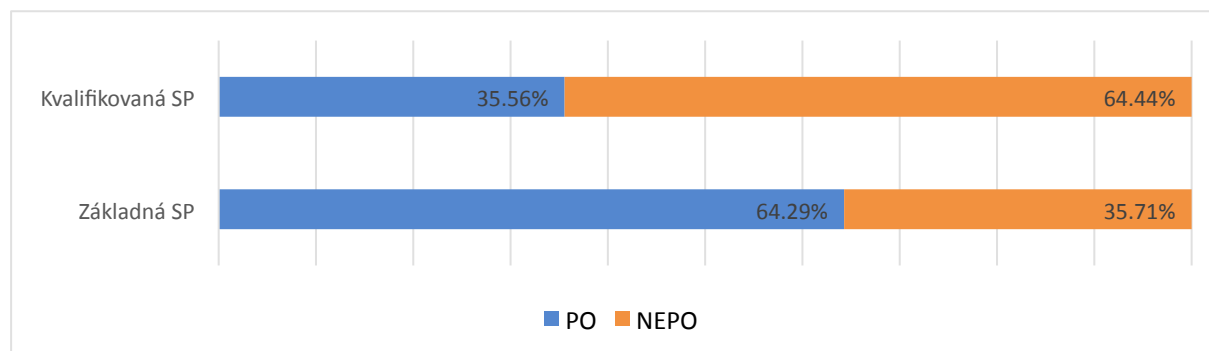

n=101

Podmiennečný odklad výkonu trestu odňatia slobody

Súd môže podľa § 49 ods. 1 písm. a/ TZ podmiennečne odložiť výkon trestu odňatia slobody neprevyšujúceho 2 roky, ak vzhľadom na osobu páchatel'a, najmä s prihliadnutím na jeho doterajší život a prostredie, v ktorom žije a pracuje, a na okolnosti prípadu, má dôvodne za to, že na zabezpečenie ochrany spoločnosti a nápravu páchatel'a výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný. Rovnako súd môže postupovať, ak podľa § 49 ods. 1 písm. b/ prijme záruku za nápravu páchatel'a a ak vzhľadom na výchovný vplyv toho, kto záruku ponúkol, má za to, že výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný. Súd môže podľa § 51 ods. 1 podmiennečne odložiť aj výkon trestu odňatia slobody neprevyšujúceho 3 roky, ak sú splnené podmienky podľa § 49 ods. 1 a súčasne uloží probačný dohľad nad správaním páchatel'a v skúšobnej dobe. Zo 101 rozhodnutí súd v 52 rozhodnutiach rozhodol o podmiennečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody a 49 páchatel'om uložil nepodmiennečný trest odňatia slobody. Pomer všetkých trestov uložených podmiennečne (PO) a nepodmiennečne (NEPO) sa však výraznejšie odlišuje z pohľadu trestnosti skutku. V prípade menej trestného týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 a 2 (základná s SP) bol pomer trestov s podmiennečným odkladom výkonu (PO) k trestom uloženým nepodmiennečne (NEPO) takmer 2:1. Pokiaľ súd ukladal trest za prísnejšie trestný čin podľa § 208 ods. 3 TZ resp. ods. 2 podľa TZ platného do 31.12.2015 (kvalifikovaná SP) bol tento pomer zhruba 1:2. Podiel rozhodnutí o podmiennečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody podľa závažnosti skutku ukazuje graf č. 8.

Graf č. 8: Podiel rozhodnutí o podmiennečnom odklade výkonu trestu podľa závažnosti skutku

n=101

S ohľadom na vyšší pomer rozhodnutí o podmiennečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody sme sa bližšie zamerali na tendenciu využívania inštitútu mimoriadneho zníženia trestu za trestný čin týrania blízkej a zverenej osoby podľa základnej alebo kvalifikovanej skutkovej podstaty. V tomto kroku sme zo súboru vylúčili rozhodnutia, keď súd postupoval pri stanovení trestu podľa § 38 ods. 4 a ods. 5 TZ alebo podľa § 177 ods. 1 TZ. Pracovali sme tak s výberovým súborom 92 rozhodnutí, pri ktorých pred postupom súdu podľa § 39 TZ nedošlo k úprave dolnej hranice trestnej sadby ustanovenej v osobitnej časti TZ, súd teda všetkým páchateľom vymieraval trest podľa rovnakej hodnoty dolnej hranice trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ, t. j. 3 resp. 7 rokov.

Aj v tomto výberovom súbore sme sa v prvom kroku pozreli na uložené výmery trestov. V rámci tohto zúženého výberového súboru v prípade základnej skutkovej podstaty 95,83 % páchateľov bolo potrestaných trestom odňatia slobody na 3 roky (36 mesiacov) alebo nižším. Z nich 68,75 % bol vymieraný trest vo výmere 3 roky a 27,08 % páchateľom bol vymieraný trest pod dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ. Len 4,17 % páchateľov, ktorí sa dopustili týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 a 2 TZ bolo odsúdených na trest odňatia slobody v trvaní viac ako 3 roky. Aj v prípade kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby sme u prevažnej väčšiny páchateľov zaznamenali uloženie trestu odňatia slobody na dolnej hranici trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ alebo trest v nižšej výmere (t. j. 86 mesiacov alebo menej). V prípade uznania viny za skutok prísnejšie trestný 68,18 % trestov bolo uložených pod dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ. V ďalších 22,73 % bol trest vymieraný na dolnej hranici trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ. Len 9,09 % páchateľov, ktorí sa dopustili týrania blízkej a zverenej osoby podľa § 208 ods. 3 TZ resp. ods. 2 TZ podľa znenia platného do 31.12.2015, bolo odsúdených na trest odňatia slobody v trvaní viac ako 7 rokov. Najviac ukladaným trestom za prísnejšie trestné týranie blízkej osoby a zverenej osoby bol teda trest odňatia slobody vo výške 3 roky a menej, ktorý bol uložený až 43,18 % páchateľom. Prehľad o uložených výmerách trestov odňatia slobody pre základnú a kvalifikovanú skutkovú podstatu v prípadoch, ak dolná hranica trestnej sadzby ustanovená v osobitnej časti TZ nebola znižovaná podľa § 117 ods. 1 alebo zvyšovaná podľa § 38 ods. 4 a 5 TZ uvádzajú tabuľky č. 11 a 12.

Tabuľka č. 11: Uložené tresty odňatia slobody za trestný čin podľa § 208 ods. 1 a 2 (základná SP)

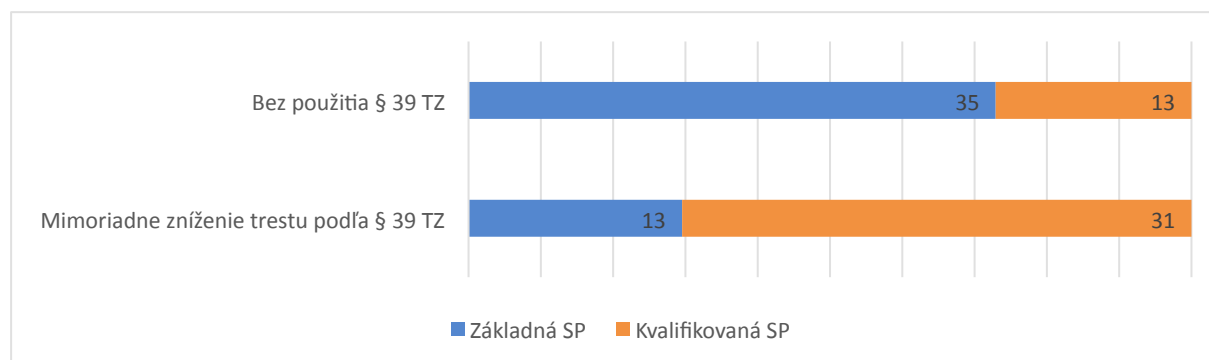
od 12 mesiacov do 30 mesiacov	13
36 mesiacov (dolná hranica trestnej sadzby ustanovená v osobitnej časti TZ)	33
nad dolnú hranicu TS ustanovenej zákonom	2
Spolu	48

Tabuľka č. 12: Uložené tresty odňatia slobody za trestný čin podľa § 208 ods. 3 resp. ods. 2 TZ platného do 31.12.2015 (kvalifikovaná SP)

od 12 mesiacov do 30 mesiacov	1
36 mesiacov	18
48 mesiacov	1
od 56 mesiacov do 83 mesiacov	10
84 mesiacov (dolná hranica trestnej sadzby ustanovená v osobitnej časti TZ)	10
nad dolnú hranicu TS ustanovenej zákonom	4
Spolu	44

Početnosť uložených trestov poukazuje nato, že súdy vo zvýšenej miere využívali inštitút mimoriadneho zníženia trestu podľa § 39 TZ v prípadoch, ak sa páchatel' dopustil týrania blízkej osoby a zverenej osoby závažnejším spôsobom konania. Ako ukazuje nasledujúci graf č. 9, súdy využívali mimoriadne zníženie trestu v prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 a 2 TZ v 27% prípadov, v prípade prísnejšie trestných skutkov podľa kvalifikovanej skutkovej podstaty to bolo až v 70 % prípadov.

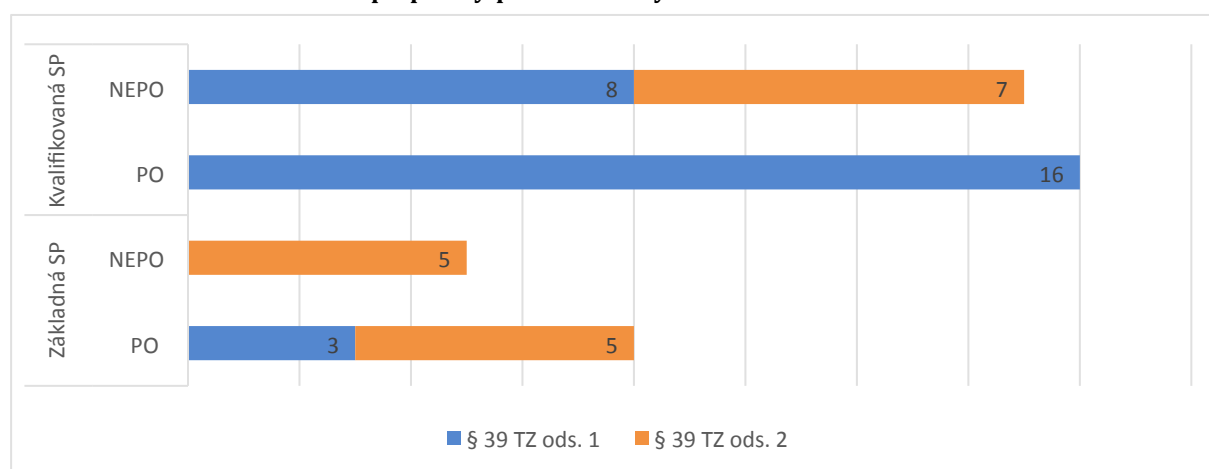
Graf č. 9: Počet rozhodnutí o mimoriadnom znížení trestu podľa § 39 TZ s ohľadom na závažnosť trestného činu

n=92

Bližšie sme sa pozreli aj na zákonné dôvody 44 rozhodnutí o mimoriadnom znížení trestu odňatia slobody podľa § 39 TZ²⁷. Tým u väčšiny rozhodnutí o mimoriadnom znížení trestu odňatia slobody bolo, že súd podľa § 39 ods. 1 TZ mal vzhľadom na okolnosti prípadu alebo pomery páchatel'a zato, že by použitie trestnej sadzby ustanovenej Trestným zákonom bolo pre páchatel'a neprimerane prísne a na zabezpečenie ochrany spoločnosti postačuje aj trest kratšieho trvania. Z týchto 27 rozhodnutí sa 24 týkalo páchatel'ov, ktorí boli uznaní za vinných zo závažnejšieho trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 3 TZ. 16 z nich súd súčasne trest odňatia slobody podmienenečne odložil. Ak súd mimoriadne znižoval trest podľa § 39 ods. 1 TZ, bol nepodmienečný trest odňatia slobody uložený 8 páchatel'om prísnejšie trestného týrania blízkej osoby a zverenej osoby. V konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu podľa § 39 ods. 2 písm. d/ bol trest odňatia slobody znížený 17 odsúdeným. V 10 prípadoch išlo o páchatel'ov, ktorí boli uznaní vinnými zo spáchania menej trestného týrania, polovici z nich súd výkon trestu podmienenečne odložil. Zostávajúci 7 páchatelia boli uznaní vinní z prísnejšie trestného týrania a teda s ohľadom na rozsah zníženia trestu podľa § 39 ods. 4 TZ a podmienky odloženia výkonu trestu odňatia slobody podľa §§ 49 ods. 1 a 50 ods. 1 TZ v žiadnom z týchto prípadov nedošlo k podmienenečnému odkladu výkonu trestu. Iné dôvody mimoriadneho zníženia trestu podľa § 39 ods. 2 TZ, ako konanie o dohode o uznaní viny a prijatí trestu, sa v rozhodnutiach o prísnejšie trestnom týraní blízkej osoby a zverenej osoby nevyskytovali. Početnosť dôvodov mimoriadneho zníženia trestu odňatia slobody podľa závažnosti trestného činu a prípadný podmienenečný odklad uvádza graf 10.

Graf č. 10: Početnosť dôvodov mimoriadneho zníženia trestu odňatia slobody podľa závažnosti trestného činu a prípadný podmienenečný odklad

n=44

²⁷ Podľa § 39 ods. 2 písm. d) v spojení s ods. 4 TZ, ak súd schvaľuje prokurátorom predloženú dohodu o vine a treste a analogicky v prípadoch, ak obvinený urobil po prednesení obžaloby vyhlásenie podľa § 257 ods. 1 alebo ods. 4 TP, môže uložiť trest znížený o 1/3 pod dolnú hranicu zákonom ustanovenej trestnej sadzby. To v praxi znamená, že pokiaľ z tohto dôvodu mimoriadne znižuje trest za týranie blízkej osoby a zverenej osoby podľa kvalifikovanej skutkovej podstaty, nie je možné páchatel'ovi vymerať trest odňatia slobody nižší ako 3 roky, teda vo výške, ktorá by umožnila výkon trestu odňatia slobody podmienenečne odložiť. Ak však súd rozhodol o mimoriadnom znížení trestu podľa § 39 ods. 1 TZ alebo z iných dôvodov podľa § 39 ods. 2 TZ, môže v spojení s § 39 ods. 3 písm. d/ TZ uložiť trest odňatia slobody kratší ako 3 roky, no nie kratší ako 2 roky.

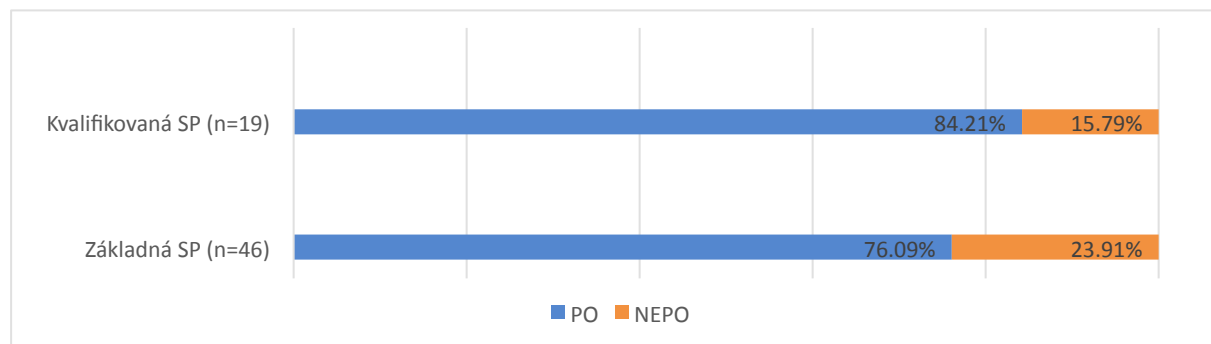
V ďalšom kroku sme sa bližšie aj v tomto zúženom výberovom súbore pozreli na uložené tresty odňatia slobody z hľadiska možnosti rozhodnutia o podmienечnom odklade výkonu trestu odňatia slobody podľa § 49 ods. 1 alebo 51 ods. 1 TZ. Sledovali sme, v koľkých rozhodnutiach súd trest odňatia slobody vymeral vo výške 36 mesiacov a menej. Prehľad o početnosti prípadov, v ktorých bolo možné rozhodnúť aj o podmienечnom odklade výkonu trestu odňatia slobody podľa §§ 49 ods. 1 alebo 51 ods. 1 TZ, poskytuje tabuľka č. 13.

Tabuľka č. 13: Uložená výmera trestu odňatia slobody s ohľadom na možnosť podmienечného odkladu výkonu

§ 208 ods. 1 a 2 TZ	PO	NEPO
menej ako 36 mesiacov	8	5
36 mesiacov	27	6
ostatné	0	2
§ 208 ods. 3 TZ resp. ods. 2 podľa TZ platného do 31.12.2015	PO	NEPO
menej ako 36 mesiacov	1	0
36 mesiacov	15	3
ostatné	0	25
Spolu § 208	51	41

Vo výberovom súbore rozhodnutí, pri ktorých pred postupom súdu podľa § 39 TZ nedošlo k úprave dolnej hranice trestnej sadby ustanovenej v osobitnej časti TZ, ak súd páchatel'ovi uznanému za vinného zo spáchania trestného činu podľa základnej skutkovej podstaty § 208 vymeral trest odňatia slobody najviac 3 roky, 3/4 z týchto páchatel'ov súčasne podmienечne odložil výkon trestu. V prípadoch, že súd uznal páchatel'a vinného zo spáchania prísnejšie trestného týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa kvalifikovanej skutkovej podstaty a vymeral trest odňatia slobody najviac 3 roky, súdy mali tendenciu súčasne rozhodnúť o podmienечnom odklade výkonu trestu ešte vyššiu, ako ukazuje graf č. 11.

Graf č. 11: Pomer trestov vo výške najviac 3 roky s podmienечným odkladom a uložených nepodmienечne

n=92

Pri závere o každom podmienечnom odklade výkonu trestu odňatia slobody je podľa § 49 ods. 1 TZ potrebné, aby súd mal dôvodne za to, že vzhľadom na doterajší život páchatel'a a prostredie, v ktorom žije a pracuje a súčasne aj okolnosti prípadu, nie je výkon trestu odňatia slobody na zabezpečenie ochrany spoločnosti a nápravu páchatel'a nevyhnutný. Pokiaľ súd ukladal trest odňatia slobody najviac 3 roky 51 z 92 páchatel'ov odložil výkon trestu odňatia slobody. Z nich

16 spáchalo týranie závažnejším spôsobom konania - 13 poškodenú týralo po dlhší čas (§ 138 písm. b/ TZ) a 2 pri tom použili voči poškodenej zbraň (§ 138 písm. a/ TZ), ďalší páchateľ týral po dlhší čas viacero osôb (§ 138 písm. j/ TZ). V dvoch prípadoch rozhodnutie neobsahovalo určenie spôsobu závažnejšieho konania, skutková veta konštatovala len rozhodnutie podľa § 208 ods. 3 písm. d/. S ohľadom na doterajší život páchateľa, ďalší 2 z 51 podmienčne odsúdených boli už za TČ odsúdený (§ 37 písm. m/ TZ) a s ohľadom na okolnosti prípadu ďalší 3 prejednávateľmi skutkami spáchali viac trestných činov (§ 37 písm. h/ TZ). Vyčerpávajúco analyzovať dôvody, ktoré súd viedli k rozhodnutiu, že s prihliadnutím na doterajší život páchateľa a prostredie, v ktorom žije a pracuje, a na okolnosti prípadu, je dôvod domnievať sa, že na zabezpečenie ochrany spoločnosti a nápravu páchateľa výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný, nie je možné, nakoľko sa zdôvodnenie mimoriadneho zníženia trestu a jeho podmienčného odkladu nachádzalo len v 12 dokumentoch. Z nich v dvoch prípadoch došlo k mimoriadnemu zníženiu trestu vzhľadom k neúmerne dlho trvajúceho trestnému konaniu. V ostatných súdy najčastejšie odôvodňovali zníženie trestu tým, že vyšší trest by mal neprimeraný vplyv nielen na páchateľa, ale aj na jeho rodinu, pretože nepodmienečné odsúdenie by viedlo k neplateniu výživného na deti, alebo poškodená si vie predstaviť spoločný život s obžalovaným, prípadne spolu naďalej žijú. Súdy sa pri odôvodnení opreli aj o skutočnosť, že poškodená a obžalovaný už nie sú spolu v kontakte. Medzi ďalší dôvod, ktoré súdy brali do úvahy pri mimoriadnom znížení trestu a jeho podmienčnom odklade, patrilo aj prispievanie poškodenej ku konfliktom napr. tým, že nadmerne požívala alkoholické nápoje. Na komplexné hodnotenie na základe akých skutočností súd dospel k záveru, že predpoklady mimoriadneho zníženia trestu a jeho podmienčného odkladu boli naplnené, by bolo potrebné hlbšie študovať aj spisový materiál, vrátane štúdia toho, ako sa súd vysporiadal so skutočnosťami, ktoré prípadne svedčili proti použitiu postupov podľa § 39 ods. 1 a 49 ods. 1 písm. a/ TZ.

Napokon stojí za povšimnutie, že hoci súd vo viac ako v polovici rozhodnutí výkon trestu odňatia slobody podmienčne odložil len v 2 z týchto prípadov uložil súčasne obmedzenie podľa § 51 ods. 3 písm. f/ (zákaz kontaktu s určenou osobou) a povinnosť podľa § 51 ods. 4 písm. a/ (príkaz nepriblížiť sa k určenej osobe), v ďalších 7 prípadoch uložil obmedzenie podľa § 51 ods. 3 písm. f/. Niektoré z opatrení na bezprostredné zníženie rizika nebezpečenstva pre poškodenú vyplývajúce z podmienčného odkladu výkonu trestu odňatia slobody súd teda prijal len v 17,30 % takýchto rozhodnutí.

V predposlednej časti tejto kapitoly sa pozreli na to, ako na výšku uloženého trestu odňatia slobody a rozhodnutie o podmienčnom odklade jeho výkonu vplývala skutočnosť, že súd schvaľoval prokurátorom predloženú dohodu o vine a treste, rozhodoval len o treste s ohľadom na vyhlásenie obvineného o vine podľa § 257 TP, rozhodoval aj o vine aj treste alebo rozhodol trestným rozkazom²⁸. Opätovne sme pracovali so zúženým výberovým súborom 92 rozhodnutí, aby sme vylúčili vplyv úpravy dolnej hranice trestnej sadzby podľa § 38 ods. 4 a 5 TZ alebo podľa § 117 ods. 1 TZ. Počty rozhodnutí o podmienčnom odklade výkonu trestu odňatia slobody a nepodmienečne uloženom treste v prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa základnej skutkovej podstaty (§ 208 ods. 1 a 2 TZ) udáva tabuľka č. 14 a v prípadoch

²⁸ V prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 3 TZ s ohľadom na § 349 TP nerozhodoval trestným rozkazom podľa ustanovenia § 241 ods. 1 písm. j) TP.

prísnejšie trestného skutku podľa kvalifikovanej skutkovej podstaty (§ 208 ods. 3 resp. TZ ods. 2 podľa zákona platného do 31.12.2015) tabuľka č. 15.

Tabuľka č. 14: Počet rozhodnutí o podmienечnom odklade trestu (PO) a nepodmienečne uloženom treste (NEPO) podľa § 208 ods. 1 a 2 TZ

Základná SP	PO	NEPO
Trestný rozkaz	10	3
Zjednodušený rozsudok	12	3
Rozsudok s ohľadom na vyhlásenie o vine	1	1
Rozsudok s odôvodnením	3	1
Schválenie dohody o vine a treste	9	5
Spolu	35	13

Tabuľka č. 15: Počet rozhodnutí o podmienечnom odklade trestu (PO) a nepodmienečne uloženom treste (NEPO) podľa § 208 ods. 3 TZ resp. ods. 2 podľa zákona platného do 31.12.2015

Kvalifikovaná SP	PO	NEPO
Zjednodušený rozsudok	7	5
Rozsudok s ohľadom na vyhlásenie o vine	5	4
Rozsudok s odôvodnením	4	14
Schválenie dohody o vine a treste	0	5
Spolu	16	28

V prípade základnej skutkovej podstaty bol najvyšší pomer rozhodnutí o podmienечnom odklade výkonu trestu v prípadoch, ak súd ak sa prokurátor a obvinený vzdali odvolania (80%) a súd vyhotovoval zjednodušený rozsudok. Druhý najvyšší pomer rozsudkov s podmienечným odkladom trestu za týranie blízkej osoby a zverenej osoby podľa základnej skutkovej podstaty bol, ak súd rozhodoval trestným rozkazom (77%). Najvyšší pomer nepodmienečných trestov (50%) bol v prípade, ak súd rozhodoval o treste s ohľadom na vyhlásenie obvineného podľa 257 ods. 1 alebo ods. 4 TP, no s ohľadom na nízky počet týchto rozhodnutí (2) nemá tento údaj dostatočnú výpovednú hodnotu. Najvyšší pomer nepodmienečných trestov súd (36 %) bol v prípadoch, ak súd schvaľoval predloženú dohodu o vine a treste. V prípadoch, ak súd vyhotovoval rozsudok s odôvodnením, výkon trestu uložil nepodmienečne 25 % páchatel'ov odsúdeným za týranie blízkej osoby a zverenej osoby podľa základnej skutkovej podstaty. Ak odhliadneme od 2 rozsudkov, ktoré súd spravil s ohľadom na § 257 ods. 1 TP, najvyšší pomer nepodmienečne uložených trestov bol v prípade dohodovacieho konania o vine a treste (36%).

Ak súd ukladal trest odňatia slobody za týranie blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 3 TZ resp. ods. 2 zákona platného do 31.12.2015 a vyhotovoval zjednodušený rozsudok, obdobne ako pri rozhodnutiach o prípadoch menej trestného týrania, v najvyššej miere súčasne rozhodol o podmienечnom odklade výkonu trestu (58%). Ak obvinený spravil vyhlásenie podľa § 257 ods. 1 alebo ods. 4 TP (56%) rozdelenie trestov s podmienечným odkladom výkonu a uložených nepodmienečne bol v zásade rovnaký, trest s podmienечným odkladom výkonu bol uložený 56 % odsúdeným. Miera nepodmienečného odsúdenia bola najvyššia v prípade rozhodnutí o schválení dohody vine a treste (100%). V týchto prípadoch však ide o dôsledok právnej úpravy, nakoľko podľa § 39 ods. 4 TZ znížením dolnej hranice trestnej sadzby

ustanovenej TZ o jednu tretinu nie je možné uložiť trest odňatia slobody kratší ako 56 mesiacov, čo bráni rozhodnutiu o podmiennečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody. Ak súdy rozhodovali o vine a treste rozsudkom s odôvodnením v prevažnej miere (78%) odsúdili páchateľa na nepodmienečný trest.

Iné druhy trestov ako trest odňatia slobody

Náš výberový súbor 101 rozhodnutí o vine páchateľa za obžalobný skutok obsahoval 8 rozhodnutí, v ktorých bol popri treste odňatia slobody páchateľovi uložený aj iný druh trestu. V 4 prípadoch súd popri treste odňatia slobody uložil aj trest prepadnutia majetku podľa § 60 TZ ods. 1 písm. a/. Vo všetkých týchto prípadoch išlo i zbrane, ktoré boli použité na spáchanie trestného činu. Za zmienku stojí, že ale v dvoch z týchto prípadov súd neuviedol použitie zbrane ako dôvod použitia osobitného kvalifikačného predpokladu a trestný čin kvalifikoval podľa základnej skutkovej podstaty § 208 TZ. V ďalších 4 prípadoch súd uložil páchateľovi popri treste odňatia slobody trest podľa 61 ods. 1 a uložil obvineným zákaz činnosti viesť motorové vozidlá akéhokoľvek druhu.

Ochranné opatrenia

Už sme uviedli, že ochranné opatrenia druhovo vymedzené v § 33 TZ je možné uložiť páchateľovi popri treste. Pri ukladaní ochranného opatrenia do popredia vystupuje funkcia generálnej prevencia a podľa § 35 ods. 5 TZ sa súd pri jeho ukladaní neriadi zásadou proporcionality. Súd vo výberovom súbore 101 rozhodnutí rozhodol o uložení ochranného liečenia 59-krát a to vždy podľa § 73 ods. 2. Z toho ako dôvod uloženia ochranného liečenia bol v 15 rozhodnutiach uvedený, že páchateľ spáchal trestný čin násilnej povahy voči blízkej osobe alebo zverenej osobe a vzhľadom na osobu páchateľa možno dôvodne predpokladať, že bude v násilnom konaní pokračovať (§ 73 ods. 2 písm. c/), v 20 prípadoch bolo ako dôvod uvedené, že páchateľ spáchal trestný čin pod vplyvom návykovej látky alebo v súvislosti s jej užívaním (§ 73 ods. 2 písm. d/) a v ďalších 24 prípadoch boli uvedené oba tieto dôvody uloženia ochranného liečenia súčasne. 61,54 % z týchto páchateľov bolo odsúdených na nepodmienečný trest odňatia slobody a v týchto prípadoch im bolo ochranné liečenie uložené ústavnou formou. Iné druhy ochranných opatrení súd popri treste v analyzovaných rozhodnutiach neuložil.

4.6 Obmedzenia a povinnosti

Podľa § 50 ods. 2 TZ súd pri povolení podmiennečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody môže páchateľovi, ktorému odložil trest odňatia slobody neprevyšujúci dva roky, uložiť aj primerané obmedzenia a povinnosti podľa § 51 ods. 3 a 4 TZ. Ak súd rozhodol o odložení trestu s probačným dohľadom v prípadoch, že vymeraný trest bol vo výmere od 2 a najviac 3 roky, podľa 51 ods. 2 TZ musí uložiť primerané obmedzenia a povinnosti podľa § 51 ods. 3 a 4 TZ.

Súd neuložil žiadnu povinnosť alebo obmedzenie v 10 rozhodnutiach z 52 prípadov, v ktorých rozhodol o podmiennečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody. V ďalších 42 prípadoch súd rozhodol o uložení aspoň jedného zákazu či obmedzenia, či o uložení viacerých popri sebe. Prehľad o počte uvádza tabuľka č. 16

Tabuľka č. 16: Primerané obmedzenia a povinnosti

OBMEDZENIA (ZÁKAZ) § 51 ods. 3 TZ	
b) spočívajúce v zákaze požívania alkoholických nápojov počas plynutia skúšobnej doby	24
e) zákaz účasti na hazardných hrách, hranie na hracích automatoch a uzatvárania stávok	1
f) zákaz kontaktovať v akejkoľvek forme vrátane kontaktovania prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby alebo inými obdobnými prostriedkami.	2
POVINNOSTI (PRÍKAZ) § 51 ods. 4	
a) nepriblížiť sa k poškodenej na vzdialenosť menšiu ako 5 metrov a nezdržiavať sa v blízkosti jej obydľia	9
e) príkaz osobne sa ospravedlniť poškodenej	2
g) podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom, alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku, alebo inému výchovnému programu	15
h) podrobiť sa liečeniu závislosti od návykových látok	4
i) podrobiť sa v skúšobnej dobe podmienenečného odsúdenia psychoterapii alebo zúčastniť sa na psychologickom poradenstve	12
j) zamestnať sa v skúšobnej dobe alebo uchádzať sa preukázateľne o zamestnanie	6
Spolu	75

Ako najčastejšie obmedzenie bol uložený zákaz požívania alkoholických nápojov. Druhým najpočetnejšie uloženým bol príkaz podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom, alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku, alebo inému výchovnému programu. Porovnateľne v rovnakom množstve bolo odsúdenému uložené podrobiť sa psychoterapii alebo sa zúčastniť na psychologickom poradenstve. Súd teda väčšine podmienenečne odsúdeným páchatel'om prikázal absolvovať poradenstvo alebo program, ktorý im má pomôcť zvládať ich emócie a správanie. V tejto súvislosti je však potrebné uviesť, že na Slovensku nie sú mimo ústavov na výkon trestu odňatia slobody zavedené intervenčno-sociálne programy či špecializované poradenstvo pre páchatel'ov násilia na ženách alebo domáceho násilia.

Na zmiernenie rizika nebezpečenstva, ktoré hrozí poškodeným od páchatel'a, sú špecificky zamerané len zákaz kontaktovať poškodenú v akejkoľvek forme vrátane kontaktovania prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby alebo inými obdobnými prostriedkami (§51 ods. 3 písm. f/) a príkaz nepriblížiť sa k poškodenej na vzdialenosť menšiu ako 5 metrov a nezdržiavať sa v blízkosti jej obydľia (§ 51 ods. 4 písm. a/). Tieto boli uložené len 9 páchatel'om, 2 spoločne a ďalším 7 jednotlivo. Súd teda len v 17,30 % rozhodnutí o podmienenečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody súčasne uložil aj niektoré z opatrení, ktoré smeruje v zvýšení jej bezpečia.

4.7 Súdnoznalecké posudky z odboru psychológie na poškodenú

V prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby zohrávajú dôležitú úlohu súdnoznalecké posudky z odboru psychológie na poškodenú. Tieto posudky sa najčastejšie týkajú dvoch oblastí – posudzovania vierohodnosti poškodenej a posudzovania následkov, ktorými v dôsledku prežívaného týrania trpela. Nasledujúca kapitola sa preto zameria na kvantitatívnu, ale najmä kvalitatívnu analýzu tých dokumentov, ktoré poskytovali informácie o vypracovaných súdnoznaleckých posudkoch z odboru psychológie v trestnom konaní. Táto informácia sa objavila v 46 súdnych rozhodnutiach, avšak nie vždy sa týkala oboch vyššie uvedených oblastí. V nasledujúcej časti sa preto budeme samostatne venovať skúmaniu vierohodnosti a jej možného vplyvu na rozhodovanie súdu a samostatne tým rozhodnutiam, ktoré uviedli následky týrania. Vzhľadom k tomu, že v slovenskom kontexte je často používaný tzv. syndróm týranej osoby, zamerali sme sa najmä na jeho chápanie a používanie a potenciálny vplyv na výsledok trestného konania. Keďže otázky posudzovania vierohodnosti a následkov násilia páchaného na ženách je do veľkej miery rozpracovaná vo viktimologickej literatúre, každá časť je uvedená súhrnom tejto literatúry, ktorý slúžil ako podklad na kvalitatívnu analýzu.

Posudzovanie vierohodnosti

Jednou z častých otázok na znalcov a znalkyne z odboru psychológie je otázka na vierohodnosť poškodenej. Rozlišuje sa všeobecná vierohodnosť, t. j. psychická spôsobilosť objektívne vnímať skutočnosť a zapamätať si prežité udalosti (Čírtková, 2016) a špecifická vierohodnosť, teda to, nakoľko samotná výpoveď odráža prežité udalosti (Čírtková, 2004). Zatiaľ čo všeobecná vierohodnosť sa meria na základe štandardizovaných psychodiagnostických testov, u špecifickej vierohodnosti neexistuje štandardizovaná metodológia, podľa ktorej ju určovať. Pri stanovovaní špecifickej vierohodnosti sa pracuje najmä s údajmi z trestného spisu a s výpoveďami testovanej osoby. Analyzujú sa okolnosti vzniku výpovede, či sa mení v čase alebo či obsahuje znaky špecifické pre popis skutočne zažitých udalostí (Čírtková, 2016). V niektorých prípadoch však môže byť takýto postup merania špecifickej vierohodnosti u žien zažívajúcich partnerské násilie problematický. Vo viktimologickej literatúre sa poukazuje na to, že takéto ženy môžu mať viacero kontraintuitívnych reakcií, t. j. reakcií, ktoré nezodpovedajú očakávaniam toho, ako by sa obeť mala správať. Správanie sa žien zažívajúcich partnerské násilie je v kontexte prežívaného a dynamiky násilia opodstatnené, avšak z vonkajšieho pohľadu, bez znalosti špecifik partnerského násilia a jeho možných následkov, sa môže zdať ako nelogické (Long, 2007). Ide napríklad o oneskorené oznámenie trestného činu a dlhodobé zostávanie vo vzťahu s agresorom, odchody a návraty k nemu, menenie a odvolanie výpovede, svedčenie v prospech agresora alebo snaha, aby nebol odsúdený (Ibid., National Crime Victim Law Institute, 2014). Je teda zrejmé, že bez zohľadnenia potenciálnych kontraintuitívnych reakcií môže dôjsť k problematickému hodnoteniu špecifickej vierohodnosti u žien zažívajúcich partnerské násilie.

Údaje o vierohodnosti poškodenej v súdnoznaleckých posudkoch sa vyskytovali v 27 dokumentoch z 46, v ktorých bol spomínaný znalecký posudok z odboru psychológie. Všeobecná vierohodnosť poškodenej nebola ani v jednom prípade spochybnená. V 21 prípadoch bola špecifická vierohodnosť pozitívna a v 6 prípadoch nie.

V analyzovaných súdnych rozhodnutiach nebolo veľa informácií o tom, ako sa určuje všeobecná alebo špecifická vierohodnosť. V jednom dokumente sa uvádza:

„K rozlišovaniu a znakom všeobecnej a špecifickej vierohodnosti znalkyňa uviedla, že pozitivita všeobecnej vierohodnosti sa hodnotí vtedy, keď v štruktúre osobnosti nie je patológia... a intelekt nie je znížený do pásma strednej ťažkej mentálnej retardácie, teda ak intelekt nie je nižší ako IQ 65. Ak by táto hodnota bola nižšia, potom sú znaky všeobecnej vierohodnosti negatívne. Špecifická vierohodnosť sa zisťuje porovnávaním výpovedí a výpovede poškodenej... Znalkyňa psychodiagnostickou technikou zisťuje percentuálnu zhodu vo výpovediach a ak v štatistickom ukazovateli vyjde, že je zhoda menej ako 75% zo všetkých skúmaných výpovedí, tak je výpoveď hodnotená tak, že nemá znaky špecifickej vierohodnosti.“ (R 15T/55/2017)

Iný dokument používa trochu inú metodiku:

„...vždy pri hodnotení sebakritičnosti, či už všeobecnej alebo špecifickej berie do úvahy viacero faktorov. Jednak sú to dosiahnuté hodnoty v aplikovaných testoch, ktoré signalizujú zníženie sebakritického hodnotenia, ale zároveň je to tiež aj porovnávanie výpovedí predchádzajúcich s terajšími, ktoré vedú k samotnému záveru...“ (R 5T/111/2014).

Ako bolo uvedené vyššie, použitie metódy porovnávania výpovedí u žien zažívajúcich násilie môže byť problematické. Navyše, v prípade dlhšieho časového odstupu medzi skutkom a vypracovaním znaleckého posudku sa táto metóda javí ako sporná. V jednom analyzovanom rozhodnutí boli vykonané dva znalecké posudky, jeden v prípravnom a jeden v súdnom konaní. Zatiaľ čo špecifická vierohodnosť poškodenej bola v prípravnom konaní vyhodnotená ako pozitívna, v súdnom konaní už nie, pretože sa opisy udalostí vo viacerých bodoch nezhodovali s opismi tak, ako boli uvádzané v prípravnom konaní. V danom prípade však trvalo súdne konanie 5 rokov. Pri takom dlhom časovom odstupe je pravdepodobné, že si človek nemusí pamätať presne všetky detaily, navyše, v situácii, že ide o udalosti, ktorými bol traumatizovaný. Človek má tendenciu zabúdať detaily o prežitej udalosti už po niekoľkých hodinách. Navyše, pamäť má tendenciu dopĺňať si tieto chýbajúce detaily informáciami a interpretáciami udalosti, ktoré vznikli až po nej. Potom je už takmer nemožné pamätať si pôvodnú udalosť bez neskôr dodaných informácií. Preto je výpoveď s dlhším časovým odstupom menej vierohodná (van Golde et al., 2018)

V ďalších rozhodnutiach sa informácie o vierohodnosti obmedzovali na stanovenie všeobecnej vierohodnosti, prípadne hodnotenia istých osobnostných znakov, ako napríklad sklony ku konfabulácii, dopĺňania udalostí, ktoré si osoba nepamätá, sklony k skresľovaniu situácií vo svoj prospech, tendencie k sociálne žiadúcim odpovediam, zľahčovaniu udalostí alebo zatajovaniu skutočností. Nešlo teda o priame hodnotenie špecifickej vierohodnosti, ale skôr o osobnostné črty posudzovanej osoby. Napr.:

„Vyšetrením bola zistená nezrelosť a naivita s naznačenou tendenciou k zastieraniu a prezentovaniu sa v priaznivejšom svetle, v dôsledku čoho môže dochádzať k skresľovaniu údajov v rámci obranných mechanizmov.“ (R 3T/33/2017)

„Znalec v interpersonálnych interakciách poškodenej zistil, že má snahu javiť sa v sociálne lepšom svetle, neukazovať svoje negatívne stránky a slabosti. Tendencie k zámernému klamstvu znalec nezistil. Môže sa u poškodenej uplatňovať alibistické a subjektivistické podávanie informácií, hoci nie so zámerom klamať alebo blokovat informácie.“ (R 3T/41/2017)

„Preukázala sa tendencia k subjektivistickému hodnoteniu, v rámci ktorej sa môže prezentovať v lepšom svetle, môže svoju osobnosť nadhodnocovať“, čo bolo neskôr súdom interpretované ako: „Skôr však kvôli sporom, ktoré medzi partnermi vznikali, môže byť jej výpoveď subjektivistická, teda, že to vnímala len zo svojho hľadiska a vinu za konflikty premietala na obžalovaného. Jej výpoveď môže byť z tohto hľadiska jednostranná.“ (R 2T/51/2012)

Takéto vyjadrenia bez dôkladnejšieho vysvetlenia, čo znamenajú pre posúdenie vierohodnosti výpovede, môžu viesť k ich nesprávnej interpretácii a zníženiu vierohodnosti ženy zažívajúcej násilie, ako ukázal posledný príklad. Práve výpoveď poškodenej je však v prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby jedným z najdôležitejších dôkazov. Iní znalci a znalkyne sa preto snažili presne vysvetliť, ako môže diagnostikovaná osobnostná črta vplývať na vierohodnosť výpovede:

„...tendencia dopĺňať detaily je u nej prítomná vo všeobecnosti, preto treba rátať s touto tendenciou aj pri jej výpovedi. Môže sa jednať napr. o skreslenie počtu útokov alebo počtu úderov, môže sa jednať o skreslenie závažnosti. Určite sa nejedná o vymyslenie si celej udalosti. To, že na ňu bývalý manžel zaútočil, to si nemusela vymyslieť, ale môže tam dôjsť k skresleniu toho, či ju uderil dvakrát alebo desaťkrát, či tieto útoky sa diali raz za mesiac alebo desaťkrát za mesiac, toto môže byť skreslené. Nejedná sa o prvoplánové, účelové skreslenie, ani o plánované vedomé klamstvo. Súvisí to skôr s jej labilnejšou osobnosťou a čo sa týka závažnosti útokov, tie mohla vnímať subjektívne závažnejšie ako objektívne boli. Hlavne v čase depresie človek citlivejšie vníma útoky voči sebe.“ (R 7T/106/2015)

„...v celkovom prejave a domáhaní sa vyvinenia obžalovaného sa potvrdila hysteroidná povaha poškodenej, pričom typickým znakom hystérie je to, že to, čo sme prežili v minulosti, pri popisovaní v následných obdobiach akoby sme na to zabudli, akoby sme to neprežili, pretože konkrétne prežívanie rôzneho príkoria sa deje pod rúškom závoja a poškodená si neuvedomuje jednotlivé prejavy správania racionálne. ... každá týraná žena aspoň s priemernými pamäťovými schopnosťami vie uviesť aspoň konkrétne dramatické situácie, ktoré sa dejú. Poškodená ich má zmixované, lebo hovorí, že skoro každý deň chodil opitý, pamätá si narodenie syna, lebo to boli emočne vypäté situácie, tam to vie uložiť, napríklad, keď uvádza, čo sa dialo po narodení syna, ale tie detaily, keď bola na pohotovosti, koľkokrát volali políciu, koľkokrát ušla z domu pred ním, to je v tom „balóne“, v tej „hmle“ a to je typické pre hystériu.“ (R 15T/55/2017)²⁹

V niektorých prípadoch bolo posudzovanie vierohodnosti spojené priamo so zažívaným násilím a znalci a znalkyne sa snažili poukázať na možný vplyv skúsenosti s násilím a kontraintuitívnych reakcií na výpovede žien:

„Má obavy z možnej pomsty manžela, čo môže ovplyvňovať jej ďalšie výpovede v čase, z uvedeného hodnotia znalci jej špecifickú vierohodnosť ako mierne zníženú, neskôr môže výpovede bagatelizovať.“ (R 1T/26/2017)

²⁹ Pripisovanie zníženej schopnosti pamätať si „hysteroidnej povahe“ poškodenej je otázne. Pri dlhodobom, takmer každodennom násilí môže byť schopnosť rozlišovať medzi jednotlivými incidentmi a časovo ich zaradiť znížená aj pri iných povahových typoch. Na základe výskumu pamäte pri opakovaných traumatických incidentoch sa ukazuje, že v takýchto prípadoch si obeť pamätajú násilné udalosti, avšak môžu mať problém rozlišovať medzi jednotlivými udalosťami alebo si pamätať konkrétne detaily tej ktorej udalosti. (van Golde et al., 2018)

„U poškodenej registrovala tendenciu brániť manžela a v tom bola tá vierohodnosť znížená.“ (R 3T/180/2008)

„Čo sa týka zmeny postoja poškodenej, keď uvádzala, že nechce aby obžalovaný išiel do výkonu trestu..., znalkyňa to považuje za typický postoj týraných osôb. Takéto osoby menia svoje výpovede, čo kedysi pociťovali ako nežiadúce, neskôr zľahčujú, bagatelizujú. (R 3T/117/2017)

Z analýzy súdnych rozhodnutí je vidieť, že znalci a znalkyne pri posudzovaní všeobecnej a špecifickej vierohodnosti vychádzajú najmä z psychodiagnostických a osobnostných testov. Všeobecná vierohodnosť nebola ani v jednom prípade spochybnená, prípadné pochybnosti sa týkali najmä špecifickej vierohodnosti, t. j. toho, nakoľko výpoveď poškodenej zodpovedá prežitým udalostiam. V tomto prípade sa väčšina znaleckých posudkov opierala najmä o výsledky osobnostných testov, možné sklony ku konfabulácii, pseudológii, či skresľovaniu udalostí vo svoj prospech a pod. V takýchto prípadoch však ide o popis osobnostných nastavení žien zažívajúcich násilie, ktoré sa môžu, ale nemusia prejavovať v ich konkrétnych výpovediach v trestnom konaní. Rizikom je aj jednoduché skonštatovanie osobnostných sklonov, ktoré môžu ovplyvniť vnímanie špecifickej vierohodnosti, bez toho, aby bolo znalcom alebo znalkyňou vysvetlené, akým spôsobom mohli výpoveď ovplyvniť. Orgány činné v trestnom konaní a súdy môžu mať tendenciu chybné interpretovať tieto výsledky a znížiť vierohodnosť výpovede poškodenej viac ako je nutné.

Interpretácia osobnostných testov v prípadoch partnerského násillia na ženách je problematická aj z ďalšieho aspektu. Výskumy ukazujú, že prežívanie partnerského násillia môže mať vplyv na výsledky osobnostných testov (Dalton et al., 2006, Stark, 2007, Bancroft et al., 2012, Saunders, 2015). Napríklad, pri porovnávaní výsledkov MMPI (Minnesota multiphasic personality inventory) testu³⁰ žien so skúsenosťou s partnerským násillím a žien bez takejto skúsenosti bolo namerané vyššie skóre vo viacerých škálach u žien, ktoré zažili násilie (depresia, paranoidita, schizofrénia, psychopatia). V prípade, že tieto ženy žijú dlhšie v bezpečí, bez kontaktu s násilníkom, ich výsledky v uvedených škálach sa znormlizujú (El Moez et al. 2014). Je preto otázne, nakoľko môžu výsledky testov osobnosti pomôcť pri hodnotení vierohodnosti výpovede, ak nie sú dané do kontextu prežívaného násillia.

Pozreli sme sa tiež na to, akým spôsobom zohľadňujú súdy informácie o vierohodnosti poškodenej. Nasledujúca tabuľka ukazuje mieru uznania obžalovaného vinným za trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 TZ a mieru oslobodení a prekvalifikácie skutku na iný trestný čin alebo priestupok.

Tabuľka č. 17: § 208 – Výsledok konania podľa vierohodnosti

	Vinný podľa § 208 TZ		Oslobodený alebo prekvalifikácia	
Pozitívna vierohodnosť	18	85%	3	43%
Negatívna vierohodnosť	2	10%	4	57%

n=27

³⁰ Používaný aj na Slovensku.

Z uvedeného vyplýva, že negatívne posúdenie špecifickej vierohodnosti v znaleckom posudku môže mať vplyv na rozhodovanie súdov. Takýchto prípadov však bolo v študovaných materiáloch veľmi nízky počet, takže tento vzťah nie je možné jednoznačne stanoviť. Pri kvalitatívnej analýze sme sa preto rozhodli pozrieť sa naň bližšie.

Súdy pri hodnotení dôkazov venovali pozornosť vierohodnosti poškodenej len v 11 prípadoch (40%). V týchto prípadoch súd použil znalecký posudok napríklad na potvrdenie hodnovernosti výpovede poškodenej:

„Obrana obžalovaného bola vyvrátená predovšetkým výpoveďou poškodenej, ktorá popísala spolužitie s obžalovaným, popísala jeho útoky voči nej a problémy obžalovaného s alkoholom. Vierohodnosť poškodenej je podporne podložená závermi znalca G.S.J., z ktorého výpovede pred súdom a znaleckého posudku vyplynulo, že poškodená je orientovaná všestranne správne, nevykazuje poruchy vnímania a myslenia, nemá tendenciu k fabuláciám, sociálne žiadúcim odpovediam, zveličovať, zľahčovať alebo zatajovať prežité udalosti, všeobecná a špecifická vierohodnosť je zachovaná.“ (R 1T/167/2017)

„Navyše, ani podľa záverov psychologického znaleckého dokazovania niet dôvodu poškodenej neveriť, keďže poškodená podľa záverov už spomínaného znaleckého dokazovania je schopná správne vnímať skutočnosti a udalosti, dokáže ich reprodukovat' tak, ako sa reálne uskutočnili, pričom sklony ku konfabulácii u poškodenej zistené neboli.“ (R 1T/67/2014)

Podobne, spochybnenie vierohodnosti poškodenej znaleckým posudkom bolo použité ako argument pre oslobodenie obžalovaného alebo prekvalifikáciu skutku:

„Jeden z hlavných dôkazov, na ktorom bola postavená obžaloba, bola výpoveď poškodenej, ktorá je podľa názoru súdu nepresvedčivá, a to aj s poukazom na závery znaleckého posudku...“ (R 2T/51/2012)

„Za takéhoto stavu je potom kľúčová výpoveď znalca... [popis osobnosti poškodenej]. Charakteristické pre ňu je sťažovanie a sklon k disimulácii.“ (R 5T/111/2014)

Súdy pristupovali rôzne aj k meneniu výpovede poškodenej počas trestného procesu, čo je jednou z kontraintuitívnych reakcií žien zažívajúcich partnerské násilie. Prístup súdu bol čiastočne ovplyvnený aj interpretáciou tohto správania v znaleckom posudku. Napríklad, ak znalkyňa uviedla, že „u poškodenej účelová výpoveď je tá, ktorá vychádza z toho, čo poškodená momentálne cíti. Keď mala stav, že žiarlila, vtedy išla udat' obžalovaného, keď ho chcela späť, tak to stiahla, lebo chcela, aby sa vrátil späť. Je vysoko ovplyvniteľná tým, čo momentálne prežíva, bez toho, že by rozmýšľala o dôsledkoch, je zaplavená emóciami a impulzívne za tým ide.“, súd neskôr vyhlásil: „Vzhľadom na závery znaleckého posudku znalkyne PhDr. B.Y. týkajúce sa osobnosti poškodenej, ktoré sú vyššie popísané, poškodená logicky zdôvodnila svoj motív podať trestné oznámenie na obžalovaného ako aj to, že si to všetko vymyslela.“ (R 1T/19/2017)³¹ Naopak, v prípadoch, kde znalkyňa alebo znalec vysvetlili možné zmeny výpovede prežívaným násilím (ako napríklad v prípadoch uvedených vyššie), tak súd toto vysvetlenie akceptoval:

„Pokiaľ boli odstraňované rozpory vo výpovediach poškodenej a svedkyne, znalkyňa obrat vo výpovediach poškodenej jednoznačne vysvetlila tým, že sa poškodená nesnažila klamať,

³¹ V danom prípade bol obžalovaný už v minulosti odsúdený za týranie tejto partnerky.

ale robila tak z určitej naučenej bezmocnosti. Poškodená má tendencie ospravedlňovať manžela, pretože stále verí, že to bude ideálna rodina.“ (R 3T/26/2017)

V podobnej situácii iný súd zdôraznil len podporný charakter znaleckého posudku ako jedného z dôkazov:

„Na tomto mieste súd uvádza, že záver o vierohodnosti jednej či druhej výpovede nemôže byť opretý výlučne o závery znaleckého dokazovania resp. o výsluch znalca, pretože v tomto prípade by to bol znalec, nie súd, kto by posudzoval jednotlivé výpovede. Znalecké dokazovanie ale môže byť tým prvkom, ktorý súdu pomôže urobiť si záver o tom, ktorá z rozdielných výpovedí je pravdivá, či pravde najbližšia.“ (R 15T/55/2017)

Na základe analýzy súdnych rozhodnutí v otázke skúmania vierohodnosti poškodenej nie sú výsledky jednoznačné. Pri ich interpretovaní treba brať do úvahy limitovaný počet informácií o skúmaní vierohodnosti, ktoré sa objavili, ako aj fakt, že v súdnych rozhodnutiach sú informácie o znaleckých posudkoch a výpovediach znalcov a znalkýň krátené a môžu byť uvádzané v rôznych kontextoch. Pre presnejšiu analýzu toho, ako sa so všeobecnou a špecifickou vierohodnosťou znalci a znalkyne z odboru psychológie vyrovnávajú, by bolo vhodné analyzovať samotné posudky.

Z analyzovaných materiálov vyplynulo, že všeobecná vierohodnosť sa zisťuje štandardizovanými psychodiagnostickými metódami. Táto však nebola ani v jednom z analyzovaných prípadov spochybnená. Problematickejšie bolo stanovovanie špecifickej vierohodnosti. Toto sa deje dvomi spôsobmi – len na základe psychodiagnostických metód, najmä osobnostných testov a ich kombináciou s porovnávaním viacerých výpovedí poškodenej a iných dôkazov v spisoch, ktoré sú pri znaleckom posudzovaní vierohodnosti k dispozícii.

V prvom prípade sa špecifická vierohodnosť stanovuje na základe osobnostných vlastností poškodenej. Samotné stanovovanie špecifickej vierohodnosti, t. j. miery, do akej je výpoveď poškodenej hodnoverná, na základe osobnostných vlastností môže byť problematické. Implicitne sa pri ňom predpokladá tzv. ideálna obeť, ktorá si nenesie žiadnu osobnostnú záťaž. Tento predpoklad je spochybniteľný u akéhokoľvek človeka, keďže každý z nás má nejaké osobnostné vybavenie. O to viac je otázne pri obetiach traumatizujúcich trestných činov. Ako bolo uvedené vyššie, výskumy ukazujú, že zažívanie násilia v partnerskom vzťahu môže ovplyvniť výsledky osobnostných testov a nie je zrejmé, nakoľko berú znalci a znalkyne na tieto poznatky ohľad. Navyše, ak sú tieto osobnostné charakteristiky stanovené na základe psychodiagnostických metód uvádzané v posudkoch bez kontextu a bez popisu toho, ako sa môžu prejaviť vo výpovedi poškodenej, môže dôjsť k ich nesprávnej interpretácii súdmi.

V druhom prípade, keď sa špecifická vierohodnosť posudzuje kombináciou psychodiagnostiky a vyhodnocovaním výpovedí a iných dôkazov, tiež dochádza k niekoľkým problémom. Vzhľadom na viaceré kontrainitívne reakcie, ktoré sa môžu u žien zažívajúcich partnerské násilie vyskytnúť, je táto metóda otázna, ak sa uplatňuje bez pochopenia špecifik partnerského násilia. Navyše, úloha znaleckého posudzovania sa v tomto prípade do veľkej miery prekrýva s úlohou orgánov činných v trestnom konaní a súdov, keďže sú to oni, kto by mal primárne vyhodnocovať výpovede a dôkazy. Úlohou znaleckého posudzovania z odboru psychológie by preto nemalo byť hodnotenie výpovedí a dôkazov, ale skôr poukázanie na možné špecifiká prípadov násilia v partnerskom vzťahu a ich následkov a vysvetlenie prípadných zmien vo výpovediach, či iných nezrovnalostí, ako sa aj objavilo vo viacerých skúmaných dokumentoch.

Z analyzovaných materiálov nevyplynulo, že by súdy prikladali informácii o špecifickej vierohodnosti poškodenej výrazný význam. Vyskytli sa však aj prípady, v ktorých boli výsledky špecifickej vierohodnosti zo znaleckých posudkov interpretované nesprávnym spôsobom, prípadne boli negatívne znaky špecifickej vierohodnosti použité ako argument pre zníženie hodnovernosti výpovede.

Syndróm týranej osoby

Termín syndróm týranej osoby, resp. týranej ženy pochádza z anglického originálu *Battered Woman Syndrom*. Pojem vznikol na prelome sedemdesiatych a osemdesiatych rokov ako súčasť teoretického konceptu týranej ženy Leonore E. Walker. Táto teória opisovala širokú škálu správania sa obete, agresora a psychických symptómov, ktoré ženy zažívali. Jej súčasťou sú:

- Naučená bezmocnosť – strata schopnosti predvídať výsledky svojho správania, t. j. že to, čo žena urobí, bude viesť ku konkrétnemu výsledku (Walker, 2009). Walker sa domnievala, že v situácii, keď akékoľvek pokusy o zmenu správania agresora, nevedú k zmene, ženy sa začnú správať pasívne a prežívajú bezmocnosť (Karkošková, 2017).
- Cyklus násilia (niekedy aj kruh alebo špirála násilia) – striedanie sa násilných a nenásilných fáz s postupným narastaním napätia. Podľa Walker, cyklus vysvetľuje, akým spôsobom agresori udržiavajú moc, keď v nenásilnej fáze, nazývanej tiež *medovými týždňami*, upúšťajú od násilia a zahrňujú partnerku prejavmi lásky (Walker, 2009).
- Psychické symptómy ako následok prežívania traumy – niektoré z nich sú totožné s príznakmi posttraumatickej stresovej poruchy (vtieravé spomienky na traumatické udalosti, napätie organizmu a úzkosť, vyhýbavé správanie a emočné znecitlivenie), iné špecifické pre syndróm týranej ženy (narušené interpersonálne vzťahy, narušený telesný sebaobraz a problémy so sexuálnou intimitou) (Ibid.)

Walkerovej teória bola v následných desaťročiach kritizovaná z viacerých aspektov. Vyčítali sa jej metodologické chyby a nedostatočné podloženie teórie empirickými dôkazmi (Faigman a Wright, 1997). Problematickým bolo aj chápanie týranej ženy ako pasívnej obete. Neskorší výskum ukázal, že ženy v násilných vzťahoch nachádzajú rôzne stratégie ako minimalizovať násilie voči sebe alebo deťom (napr. Gonfold a Fisher, 1988, Goodman et al., 2003), pričom pasivita môže byť len jednou z týchto stratégií (Peterson et al., 1993). Podobne, následný výskum poukázal na to, že nie všetky ženy zažívajú cyklus násilia a tento predstavuje len jeden z modelov dynamiky násilia v partnerských vzťahoch (Burge et al., 2015). Tak, ako neexistuje jednotný vzorec násilného vzťahu, neexistujú ani jednotné reakcie žien naň (Long, 2007). To, ako žena na násilie reaguje, závisí od jej osobnostnej výbavy, predchádzajúcich skúseností, ekonomickej stability, náboženskej a kultúrnej tradície, ale aj od širších vonkajších okolností ako sú podpora okolia, či existujúci systém pomoci (Lutz, 2017).

V literatúre sa v reakcii na túto kritiku objavuje aj širšia definícia syndrómu týranej ženy s poukazom na to, že nejde o psychodiagnostický, ale viktimizačný syndróm, ktorý poukazuje len na to, že sa daná osoba stala obeťou istého druhu násilia a to zanechalo na nej stopy v podobe zmeny duševného stavu a mentálnych pochodov (Čírtková, 2008). Poukazuje tiež na to, že viktimizačný syndróm pomáha vysvetliť zdanlivo nelogické, paradoxné, či inak „nerozumné“ správanie obete (Čírtková, 2015).

Čírtková (2008) udáva nasledujúce skupiny príznakov syndrómu týranej osoby:

- Zmeny v emocionálnych reakciách (pocity viny, hanby, strachu, smútku, zablokovanie negatívnych emócií a pod.)

- Zmeny v postojoch a hodnotení vlastnej osoby, ostatných a sveta (sebaobviňovanie, nedôvera v možnosti riešenia, viera, že svet je nebezpečné miesto, naučená bezmocnosť a pod.)
- Symptómy distresu a disfunkcií psychických procesov (depresia, úzkosť, intrúzie, vyhýbanie sa situáciám a podnetom spojených s traumou, poruchy spánku a pod.)

Čírtková (2008) však upozorňuje, že reakcie na násilie sa môžu líšiť, neexistuje jediný „správny“ profil týranej osoby a symptómy sa môžu u rôznych ľudí rôzne kombinovať.

Syndróm týranej ženy v pôvodnom ponímaní teda nepredstavuje psychodiagnostický termín, ale len jeden z teoretických konštruktov popisujúcich násilie v partnerskom vzťahu. Neskôr bol v rôznych chápaniach rozšírený o ďalšie poznatky a vedecké výskumy násillia v partnerskom vzťahu a stal sa akýmsi všeobecným termínom referujúcim k vedeckým poznatkom o násilí na ženách (podobne, ako v chápaní Čírtkovej). V tomto prípade je však používanie pojmu „syndróm“ zavádzajúce, keďže vedecké výskumy o násilí v partnerskom vzťahu a jeho následkoch nie sú postavené na jednom teoretickom základe a v tomto prípade už nejde ani o jednotný teoretický konštrukt, čo pojem „syndróm“ indikuje (Gordon et al., 1996). Napriek tomu, že vo vedeckom diskurze sa od používania tohto pojmu ustupuje, relatívne silno sa udomácnil v právnickom prostredí nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí (Long, 2007, Dutton et al., 2011). Z týchto dôvodov sme sa bližšie pozreli na používanie a chápanie tohto termínu v slovenskej súdnoznaleckej a súdnej praxi.

Syndróm týranej osoby v súdnoznaleckých posudkoch

Z celkového počtu 117 rozhodnutí, sa informácie o súdnoznaleckých posudkoch na poškodenú nachádzali v 49 dokumentoch a syndróm týranej osoby sa objavil v 25 z nich. V 19 prípadoch bolo možné z textu súdneho rozhodnutia zistiť aj isté detaily o kontexte jeho používania. V nasledujúcej časti sa budeme venovať práve týmto dokumentom, v ktorých bolo možné identifikovať chápanie pojmu znalcami a znalkyňami. Je však nutné pripomenúť, že v súdnych rozhodnutiach sa objavujú len opisy súdnoznaleckých posudkov alebo výpovedí znalcov. Ide teda len o čiastkové informácie, ktoré môžu byť do istej miery vytrhnuté z kontextu, a pre dôkladné posúdenie by bolo nutné pri analýze pracovať s kompletnými súdnoznaleckými posudkami.

Najskôr sme sa pozreli na to, akým spôsobom znalci a znalkyne definujú syndróm týranej osoby (STO). Nasledujúci zoznam je zoradený podľa najčastejšie sa vyskytujúcich kritérií:

- Asymetria vo vzťahu a jednostrannosť násillia, t. j. agresor voči pasívnej obeti (7)
- Sebaobviňovanie a zľahčovanie násillia (7)
- Naučená bezmocnosť (5)
- Strach (4)
- Úzkosť (4)
- Znížené sebavedomie (4)
- Znížená akcieschopnosť (4)
- Podrobenie sa a emočná láskavosť (3)
- Pocity distresu a depresie (3)
- Príznaky posttraumatickej stresovej poruchy (3)
- Sebazničujúce správanie (3)
- Tajenie násillia a/alebo nevyhľadanie pomoci (3)
- Opakujúce sa pokusy odísť od agresora a opätovné návraty (3)

Ako je vidieť, slovenskí znalci a znalkyne pracujú najmä s dvomi Walkerovej konceptami – naučená bezmocnosť a symptómy psychotraumy. Cyklus násilia sa v analyzovaných rozhodnutiach objavil len raz (ako špirála násilia), avšak bez súvisu so syndrómom týranej osoby. V niektorých posudkoch boli tiež uvedené náznaky cyklu násilia, avšak viac v kontexte popisu správania sa agresora, než vzťahovaného k samotnej poškodenej žene.

Z príznakov uvedených v dokumentoch je možné pod naučenú bezmocnosť priradiť tieto: bezmocnosť, sebaobviňovanie a zľahčovanie násilia, znížená akcieschopnosť, podrobenie sa a emočná láskavosť a sebazničujúce správanie. K príznakom psychotraumy radíme strach, úzkosť, znížené sebavedomie, pocity stresu a depresie a príznaky posttraumatickej stresovej poruchy (PTSD). Je však zrejmé, že uvedené symptómy sa čiastočne líšia od tých, ktoré udáva Walker. V slovenskom kontexte sú dôležitými znakmi strach a znížené sebavedomie, ktoré v pôvodnom koncepte nefigurovali. Znalci a znalkyne sa tiež nezhodovali v tom, nakoľko musí byť súčasťou syndrómu týranej osoby diagnostikovaná posttraumatická stresová porucha ako celok alebo pre jeho stanovenie stačí prežívanie niektorých zo symptómov. Niektorí znalci a znalkyne stanovili syndróm týranej osoby aj na základe správania sa ženy a jej snahy násilie tajiť, prípadne nevyhľadať pomoc a opakujúcich sa odchodov a návratov k agresorovi. Behaviorálne znaky však nie sú súčasťou pôvodnej definície syndrómu týranej ženy.

Na rozdiely v chápaní syndrómu týranej osoby znalcami a znalkyňami poukazujú aj jeho rozličné popisy, ktoré sa objavili v skúmaných dokumentoch. Prvý popis sa pridrižiava dvoch kritérií uvedenej Walker – naučenej bezmocnosti a prežívania psychotraumy:

„Syndróm týraného človeka je vlastne súborom špecifických charakteristík a dôsledkov zneužívania, ktoré vedú k zníženej schopnosti človeka efektívne reagovať na násilie. Podľa C., ktorá rozdelila práve tieto príznaky, možno všetky symptómy u týraného človeka rozdeliť do troch kategórií. Po prvé príznaky spadajúce po posttraumatickú stresovú poruchu, po druhé pod naučenú bezmocnosť a po tretie sebazničujúce reakcie. Čo sa týka naučenej bezmocnosti, predstavuje špecifický dôsledok týrania blízkym človekom, jadro teórie naučenej bezmocnosti je, že pokiaľ sa jedinec naučí, že nemá žiadnu kontrolu nad nepríjemnými udalosťami a že každý jeho pokus zmeniť nepríjemnú udalosť skončí prehrou, prepadne letargii a pasivite... Čo sa týka sebazničujúcich reakcií, nie je možné u týraných osôb vnímať ako psychopatológiu či charakterovú slabosť. Ide o typickú prirodzenú stratégiu vyrovnávania sa s opakovaným a nevypočítateľným násilím, ktoré na obeti páchajú jej blízki. Sebazničujúce reakcie sa objavujú najmä u dlhotrvajúceho týrania a zahrňujú tieto javy ako popieranie viny útočníka, bagatelizáciu svojho zranenia alebo celého incidentu, že tá situácia nie je tak vážna, zľahčovanie, eventuálne minimalizujú následky toho konania, snažia sa ho skryť pred súdom.“ (R 13T/163/2016)

Z popisu nie je zrejmé, ktoré príznaky PTSD sú súčasťou STO a preto nie je možné porovnať ich zhodu s pôvodným konceptom. Pokiaľ ide o definovanie naučenej bezmocnosti, toto je plne v súlade s Walker. U sebazničujúcich reakcií tak, ako sú popísané, ide skôr o príznaky naučenej bezmocnosti, než o samostatnú kategóriu.

V inom rozhodnutí sa objavili nasledujúce prejavy týranej osoby:

- „zmeny v emocionálnych reakciách – pocity viny, hanby, strachu, zablokovanie prejavov zloby alebo hnevu, tzv. emočná láskavosť, snaha za každú cenu vyhovieť,
- zmeny v hodnotení vlastnej osoby a ostatných ľudí, sebaobviňovanie, strata viery, že svet je bezpečné miesto, bezmocnosť, manipulácia s realitou. Vinu na incidentoch pripisuje hlavne

sebe, čo je dôležitý znak pre rozlíšenie pravej od falošnej obeť. Pravá obeť minimalizuje závažnosť, falošná obeť skôr realitu prikresľuje.

- *Symptómy distresu,*
- *Znížená akcieschopnosť a sebazničujúce správanie.“ (R 1T/46/2014)*

Opäť, v tomto popise sa znalec alebo znalkyňa venuje najmä prejavom naučenej bezmocnosti, s výnimkou symptómov distresu, ktoré však tiež nie sú bližšie charakterizované.

Oba popisy sa zhodujú v tom, že týraná osoba sa správa pasívne (má zníženú akcieschopnosť), sebazničujúco – minimalizuje závažnosť násilného konania a trpí pocitmi bezmocnosti. V druhom popise by však bezmocnosť a sebazničujúce správanie mali viesť k zmenám v emocionalite a potláčaniu prejavov hnevu, čo sa v prvom neobjavilo. Navyše, druhý popis za najdôležitejší znak syndrómu, resp. „pravej obeť“, považuje sebaobviňovanie sa za násilie. Tento prejav v prvom popise nebol vôbec uvedený. Podľa neho síce týraná osoba popierala vinu útočníka a bagatelizovala následky násilia, avšak neprípisovala vinu za násilné správanie sebe. Navyše, znalkyňa alebo znalec zdôraznili, že k sebazničujúcemu správaniu dochádza pri dlhodobom týraní, čo v druhom popise nie je prítomné vôbec. Z uvedeného je pravdepodobné, že napriek istým zhodám, by nejaký konkrétny prípad mohol byť podľa týchto dvoch chápaní syndrómu týranej osoby posudzovaný odlišne, najmä s ohľadom na emocionálne prežívanie, sebaobviňovanie sa za násilie a na trvanie násilného vzťahu.

Ako je vidieť z horeuvedeného, na Slovensku je syndróm týranej ženy chápaný najmä v kontexte naučenej bezmocnosti, menej už vychádza z psychodiagnostických kritérií prežívania psychotraumy stanovenej Walker. Navyše, samotný pojem je pomerne voľne chápaný a obsahuje aj charakteristiky a typy správania týraných žien, ktoré sa objavujú v teoretickej literatúre, avšak mimo pôvodného konceptu syndrómu týranej ženy. Chápanie STO na Slovensku je bližšie „variete symptómov“ tak, ako ich popisuje Čírtková. Znalci a znalkyne sa však nezhodujú v tom, ktoré znaky a v akom množstve musia byť prítomné na stanovenie syndrómu. Vo viacerých rozhodnutiach sa totiž objavili formulácie, že poškodené síce trpeli príznakmi STO, avšak ako celok ho nie je možné diagnostikovať. Prípadne boli popísané znaky, ktoré sa v iných rozhodnutiach uvádzali ako symptómy syndrómu týranej osoby, avšak v danom prípade ho nebolo možné podľa znaleckého posudku stanoviť. Dochádza tu teda k istej nejasnosti toho, kedy a za akých okolností STO stanoviť alebo nie.

Medzi znalcami a znalkyňami tiež nie je konsenzus v tom, či sa syndróm musí vyvinúť u každej ženy zažívajúcej partnerské násilie. V niektorých dokumentoch sa uvádza, že na vznik syndrómu musia byť u ženy isté osobnostné predpoklady: *„Syndróm týranej ženy je ľahšie rozvinuteľný u osoby neistej, s nízkym sebavedomím, ktorá sa považuje za menej hodnotného človeka, je defendetná, odpočítava domnienky od partnera.“ (R 2T/133/2016).* U žien s iným nastavením osobnosti sa nemusí vyvinúť: *„Nie u každého sa syndróm týranej osoby musí vyvinúť, tento sa vyvinie u ženy, ktorá je utiahnutá, submisívna, neschopná presadiť svoj názor, verbálne nezdatná a už vôbec nie schopná nejakej agresivity.“ (R 15T/55/2017)* Naopak, tie, ktoré tieto vlastnosti nemajú, reagujú na násilný vzťah iným spôsobom, čo však neznamená, že prežívaným násilím netrpeli:

„Veľký význam má reakcia obeť na prvé incidenty násilia. Ženy, ktoré aktívne reagovali v počiatočnej fáze zneužívania, napr. kládli útočníkovi podmienky ohľadom spolužitia s hroziacimi určitými sankciami alebo zverejnením incidentu, sú aj neskôr schopné účinne

reagovať na pokračujúce násilie. Naopak, u ľudí s pasívnou reakciou na prvé incidenty sa prudko zvyšuje pravdepodobnosť dlhotrvajúceho zneužívania a tieto obeť vyhľadajú pomoc až v momente, keď sú presvedčené, že im ide o holý život.“ (R 13T/163/2016)

Niektorí znalci a znalkyne sa voči používaniu pojmu „syndróm týranej ženy“ vymedzujú tým, že sa nejedná o diagnostický termín: „... čo sa týka syndrómu týraného človeka všeobecne, nejedná sa o medicínsky pojem. Syndróm týranej ženy alebo muža nie je v medzinárodnej klasifikácii uvedený.“ (R 13T/163/2016) alebo poukazovaním na nutnosť posudzovať širší kontext (ako už bolo uvedené vyššie):

„U veľa žien, u ktorých by sme tieto prejavy nezistili, by sme nemohli charakterizovať ako syndróm týranej osoby, pretože pri diagnostike veľmi závisí od typológie osobnosti, ako sa táto s problémom vyrovnáva, aké má zázemie, či má možnosť úniku z daného prostredia a podobne. Preto pri diagnostike my pristupujeme skôr z takého širšieho kontextu a nielen z toho, čo sa popisuje v literatúre.“ (R 5T/111/2014)

Iní znalci a znalkyne dávajú prednosť používaniu existujúcich diagnóz pri popisovaní následkov, ako napríklad rôzne formy adaptačnej poruchy (úzkostná, úzkostno-depresívna), neuróza, PTSD, či reaktívna depresia, prípadne ich popisujú ako prežívanie hraničného alebo dlhodobého stresu.

Z uvedeného je zrejmé, že aj v znaleckej komunite existuje problém s používaním pojmu „syndróm týranej osoby“. Z analýzy samotných súdnych rozhodnutí však nie je možné posúdiť, nakoľko je jeho pretrvávajúce spôsobené otázkami kladenými znalcom a znalkyniam zo strany orgánov činných v trestnom konaní a súdov a nakoľko ide o jeho spontánne používanie zo strany znalcov a znalkyň. Na to by bolo nutné analyzovať samotné znalecké posudky a spisy, nielen súdne rozhodnutia.

Takisto, z rozhodnutí nie je známe na základe akých postupov dochádza k stanovovaniu STO, s veľkou pravdepodobnosťou ide o klasické klinické psychologické vyšetrenie. Čírtková (2008) však poukazuje na to, že v znaleckom posudku by sa mali kombinovať psychodiagnostické a foreznopsychologické postupy. Pozornosť by sa mala venovať nielen psychickému stavu, ale aj charakteru násilia a jeho dynamiky, identifikácii stratégií a pokusov o riešenie a ich krátkodobé a dlhodobé výsledky. Prihliadať tiež treba na sociálny kontext násilia v partnerskom vzťahu (vplyv ekonomických, kultúrnych, či iných faktorov na priebeh násilia). To, nakoľko bolo k daným aspektom v posudku prihliadané, nie je možné z rozhodnutí súdov zistiť. Opäť by bolo nutné analyzovať kompletne znalecké posudky.

Syndróm týranej osoby v súdnej praxi

Pri analyzovaní toho, nakoľko sa vo výslednom rozhodnutí súdu, prejavil fakt, či poškodená trpela alebo netrpela syndrómom týranej osoby, sme došli k nejednoznačným záverom. V niektorých rozhodnutiach vyznievalo stanovenie syndrómu ako rozhodujúce pre výsledok súdneho konania, napr.

„...súd toto správanie obžalovaného nevyhodnotil ako konanie, ktoré by bolo možné podradiť pod skutkovú podstatu zločinu týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 TZ, teda ako konanie, ktoré poškodená pociťovala ako ťažké príkorie. K takémuto záveru súd dospel aj na základe záverov znaleckého posudku, ktoré psychologickým vyšetrením poškodenej u menovanej nezistila syndróm týranej ženy.“ (R 7T/106/2015)

„Vzhľadom na vyššie uvedené zistenia, vrátane záverov znalkyne z odboru psychológia, podľa ktorej z psychologického hľadiska nie je možné u poškodenej v plnom rozsahu potvrdiť syndróm týranej osoby, sú u nej len symptómy PTSD a intenzívneho dlhodobého stresu, nemohol súd vyhodnotiť konanie obžalovaného voči poškodenej ako týranie.“ (R 5T/86/2016)

Našli sa však aj opačné prípady, v ktorých súd uznal agresora za vinného aj v prípade, že v znaleckom posudku nebol u poškodenej stanovený syndróm týranej osoby. Niektorí sudcovia a sudkyne sa v rozhodnutí aj priamo vyjadrili k právnej relevancii tohto termínu.

„Predpokladom trestného činu je, aby v dôsledku týrania zo strany páchatel'a bolo spôsobené fyzické alebo psychické utrpenie niektorou z uvedených foriem a nevyžaduje sa, aby u zverenej osoby vznikli následky na zdraví. Znamená to teda, že nie je možné urobiť uzáver, že pokiaľ nebol diagnostikovaný tzv. syndróm týranej osoby, nemohol sa páchatel', voči tomu ktorému poškodenému trestného činu týrania zverenej a blízkej osoby dopustiť.“ (R 1T/67/2017)

„Z hľadiska právnej kvalifikácie je bez právneho významu aj skutočnosť, ak u poškodenej osoby nie je znalecky zistený syndróm týranej osoby, pretože základná skutková podstata trestného činu týranie blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 ods. 1 TZ nevyžaduje, aby páchatel' spôsobil taký následok, t. j. syndróm týranej osoby nie je znakom základnej skutkovej podstaty tohto trestného činu.“ (R 13T/75/2017)

Vzhľadom na nejednoznačnosť výsledkov obsahovej analýzy dokumentov sme sa pozreli aj na kvantitatívne dáta, konkrétne na pomer rozhodnutí, v ktorých bol obžalovaný uznaný za vinného zo spáchania trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, a rozhodnutí, v ktorých bol obžalovaný oslobodený, prípadne bol skutok prekvalifikovaný na iný trestný čin alebo priestupok s ohľadom na to, či sa v daných rozhodnutiach objavil pojem “syndróm týranej osoby”. Ako kritérium bolo aplikované len samotné použitie tohto termínu, nie to, či bol alebo nebol u poškodenej stanovený. Pomer výsledkov zobrazuje nasledujúca tabuľka.

Tabuľka č. 18: § 208 – Výsledok konania podľa použitia STO

	STO		Bez použitia STO	
	Počet	%	Počet	%
Vinní podľa § 208 TZ	17	68,0	21	87,5
Oslobodenie, prekvalifikácia	8	32,0	3	12,5

n=49

Z celkového počtu 49 rozhodnutí, v ktorých boli známe informácie o súdnoznaleckých posudkoch, boli prípady, v ktorých sa pojem “syndróm týranej osoby” objavil alebo neobjavil, rozdelené takmer na polovicu (25 vs. 24). Pomer rozhodnutí týkajúcich sa viny obžalovaného však bol odlišný. V dokumentoch referujúcich k syndrómu týranej osoby bolo 68% obžalovaných uznaných za vinných podľa § 208 TZ a v 32% bol skutok prekvalifikovaný alebo bol obžalovaný oslobodený zo spáchania trestného činu (6 oslobodení a 2 prekvalifikácie). V prípadoch, kde sa v rozhodnutiach STO neobjavil, išlo o pomer 87,5% uznaných za vinných podľa § 208 TZ a 12,5% prípadov skončených oslobodením alebo prekvalifikáciou trestného činu (1 oslobodenie a 2 prekvalifikácie). Zatiaľ čo v kategórii rozhodnutí, v ktorých sa STO objavil, skončila oslobodením alebo prekvalifikovaním trestného činu približne tretina prípadov, v kategórii bez STO išlo o jednu osminu. Z kvantitatívneho pohľadu sa teda zdá, že používanie pojmu “syndróm týranej osoby” môže mať vplyv na výsledné rozhodovanie súdu a sudcovia a

sudkyne majú tendenciu kvalifikovať skutok a trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby aj na základe stanovovania tohto syndrómu a to napriek tomu, že tento pojem nemá právnu ani psychodiagnostickú relevanciu.

Z analýzy kontextu používania syndrómu týranej osoby v slovenskej súdnoznaleckej a súdnej praxi je zjavná nejednotnosť v oboch prípadoch. Znalci a znalkyne chápu STO pomerne voľne, čo v praxi môže viesť, a vo viacerých prípadoch aj vedie, k nejednotnej aplikácii. Navyše, niektorí z nich poukazujú na problematickosť používania termínu vzhľadom na absenciu všeobecnej vedeckej akceptácie pojmu a faktu, že osoby, ktoré zažívajú týranie naň reagujú rôzne a nie u všetkých sa musí STO (akokoľvek definovaný) vyvinúť. Je preto otáznе, nakoľko je validné používať v súdnoznaleckom posudzovaní termín, na ktorom nepanuje jasná zhoda v samotnej profesionálnej komunite a navyše nie je plne v súlade s aktuálnym stavom poznania problematiky násilia v partnerských vzťahoch.

Napríklad, Mathé a Izáková (2017) navrhujú, aby otázky na znalecké posudky nepoužívali termín STO, ale pýtali sa napríklad:

- "Uved'te, či poškodená zažila zo strany obvineného takú mieru príkoria, aby ju to ovplyvnilo na každodennom jej bežnom živote?"
- Aký je aktuálny psychický stav poškodenej a či ten stav a do akej miery súvisí s násilným správaním obvineného?³²
- V prípade, ak psychický stav poškodenej je priaznivý, aké je k tomu vysvetlenie z psychologického hľadiska?"

Sudcovia a sudkyne takisto nemajú jednotný názor na to, či je STO nutnou alebo aspoň dôležitou podmienkou na klasifikáciu skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby a odsúdenia páchatel'a, čo opäť vedie k nejednotnosti v aplikačnej praxi. Navyše, kvantitatívna analýza ukázala, že používanie tohto pojmu môže viesť k nižšej miere odsúdení páchatel'ov (hoci, samozrejme, nebolo možné zohľadniť všetky aspekty jednotlivých skutkov).

Je tiež nutné pripomenúť, že syndróm týranej osoby nie je súčasťou skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby. Trestný zákon hovorí o spôsobení fyzického alebo psychického utrpenia. Ten je možné definovať tak, že ide *"o fyzickej alebo duševnej bolesti, ktoré ovplyvňujú alebo sťažujú obvyklý život poškodenej (týranej) osoby (podstatne narušajú kvalitu života poškodenej osoby)"* (Šamko, 2016). Skutková podstata tohto trestného činu je teda naplnená tým, že poškodená pociťuje správanie agresora ako konanie, ktoré nepriaznivo ovplyvňuje jej každodenný život a vyvoláva permanentné obavy z ďalšieho násilia.

³² Je možné len v prípravnom konaní, ktoré prebieha relatívne bezprostredne po spáchaní trestného činu. V čase súdneho konania už poškodená nemusí byť v kontakte s agresorom a jej stav sa mohol vďaka tomu zlepšiť. Ak dôjde k ukončeniu násilného vzťahu, príznaky obvykle postupne vymiznú. Niektoré osoby potrebujú profesionálnu pomoc, u iných stačí podpora laického okolia. (Čírtková, 2008)

5 ZNÁSILNENIE A SEXUÁLNE NÁSILIE NA ŽENÁCH

5.1 Trvanie trestného konania

Informácie o celkovej dĺžke trvania trestného konania bolo možné získať v 39 dokumentoch z celkového počtu 57 získaných súdnych rozhodnutí o trestných činoch znásilnenia a sexuálneho násillia. Dĺžka prípravného konania bola uvedená v 23 a dĺžka súdneho konania v 25 prípadoch. Do výberových súborov sme nezahrnuli rozhodnutia súdu, ak sa obvinený a prokurátor vzdali po vynesení rozsudku odvolania a rozhodnutia, ktoré súd prijal na základe vyhlásenia obvineného o tom, že je vinný alebo vinu nepopiera, nakoľko tieto rozhodnutia poskytovali nedostatočný počet údajov o dĺžke trvania konania a jeho fáz. U trestného činu znásilnenia bolo údaje možné získať z 13 dokumentov za celé, 10 za prípravné a 10 za súdne konanie. Pri trestnom čine sexuálneho násillia sme údaje získali z 14 dokumentov za celkovú dĺžku a po 11 za dĺžku prípravného a 13 súdneho konania. Aj napriek takto nízkemu počtu rozhodnutí o jednotlivých trestných činoch uvádzame analýzu trvania trestného konania za každý trestný čin osobitne. Podobne ako v prípade § 208 uvádzame priemernú aj mediánovú dĺžku.

V priemere trvalo trestné konanie o prípadoch znásilnenia 27,3 mesiaca, pričom medián bol 20,5 mesiaca. Priemerné trvanie prípravného konania bolo 11,3, mediánové 9,3 mesiaca. Súdne konania trvali v priemere 20,6 mesiaca a v mediáne 12,7 mesiaca ako ukazuje tabuľka č. 19.

Tabuľka č. 19: Trvanie trestného konania v prípadoch znásilnenia

§ 199 TZ	Všetky			DOVT			R. súdu o vine a treste		
	Celé TK	Prípravné	Súdne	Celé TK	Prípravné	Súdne	Celé TK	Prípravné	Súdne
Priemer	27,3	11,3	20,6	7,6	4,5	1	39,6	15,8	33,6
Medián	20,5	9,3	12,7	6,2	4,5	1	30,5	13,5	24,3

n=13

Trestné konanie o prípadoch sexuálneho násillia trvalo v priemere 17,7 mesiaca, pričom medián bol 15,8 mesiaca. Prípravné konanie trvalo v priemere 8,2 mesiaca, v mediáne 7,9 mesiaca. Súdne konania trvali v priemere 10 mesiacov a v mediáne 7,5 mesiaca ako ukazuje tabuľka č. 20.

Tabuľka č. 20: Trvanie trestného konania v prípadoch sexuálneho násillia

§ 200 TZ	Všetky			DOVT			R. súdu o vine a treste		
	Celé TK	Prípravné	Súdne	Celé TK	Prípravné	Súdne	Celé TK	Prípravné	Súdne
Priemer	17,7	8,2	10,0	12,75	11,38	1,5	19,65	6,5	15,4
Medián	15,8	7,9	7,5	14,0	13	1,3	17,1	6,3	12,3

n=14

Z uvedeného je zrejmé, že analyzované prípady mali výrazne odlišnú dĺžku trvania (najkratšie trvalo 5 a pol mesiaca, najdlhšie 126 mesiacov). Za indikátor štandardnej dĺžky konania možno považovať skôr medián. Z porovnania mediánových dĺžok celého konania a jeho dvoch základných fáz vyplýva, že trestné konanie o trestnom čine znásilnenia trvá výrazne dlhšie (medián trvania celého konania 20,5 mesiaca) ako pri trestnom konaní o trestnom čine sexuálneho násillia (medián trvania celého konania 15,8 mesiaca), pričom výraznejší rozdiel sa

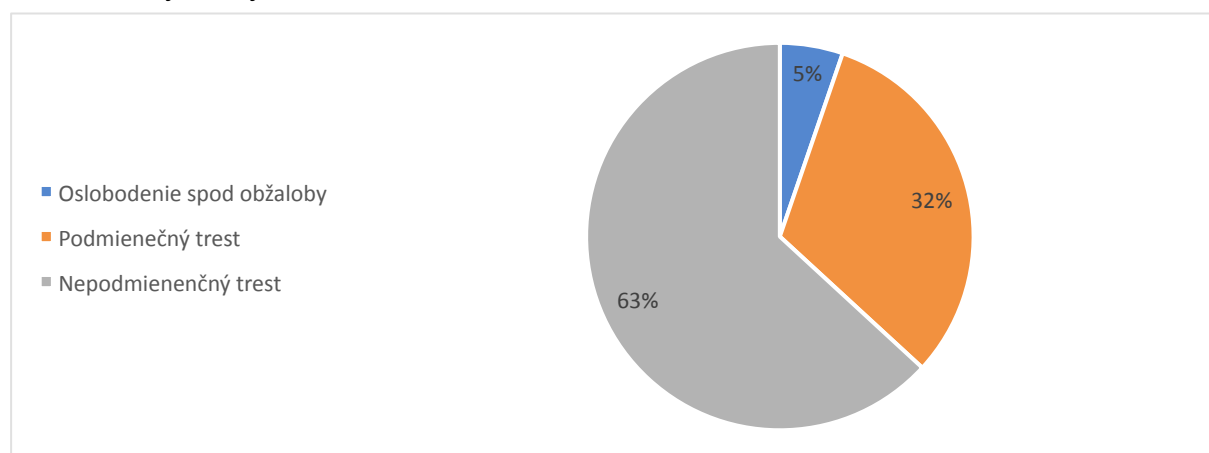
prejavuje v dĺžke konania pred súdom. Najrýchlejšie boli konania v prípade schvaľovania dohôd o vine a treste. Prekvapivo, pri tomto type konania je dĺžka celého konania podľa mediánu o viac ako polovicu kratšia v prípadoch stíhania páchatel'ov za trestný čin znásilnenia (medián 6,2 mesiaca) ako v prípadoch sexuálneho násilia (medián 14 mesiacov). Dohodovacie konanie o vine a treste v prípadoch trestných činov sexuálneho násilia trvalo takmer trikrát dlhšie (medián 13 mesiacov) ako dohodovacie konanie v prípadoch konaní o trestných činoch znásilnenia (medián 4,5 mesiaca). Súčasne sa však v prípade týchto dvoch trestných činov dohodovacie konanie o vine a treste pri trestnom čine znásilnenia využívalo menej (menej ako 1/5 všetkých konaní o tomto trestnom čine) a v prípade trestného činu sexuálneho násilia bol počet dohôd o vine a treste relatívne dvojnásobný (viď. kap. 4). Kým rozdiel medzi mediánom a priemerom trvania prípravného konania bol pri oboch činoch nevýrazný, za súdne konanie sa prejavujú výraznejšie rozdiely.

5.2 Rozhodnutie o vine

V tejto časti analýzy sme sa rovnako ako v prípade trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby zamerali na výrok súdu o vine obvineného za trestný čin znásilnenia alebo sexuálneho násilia (ďalej ako aj „obžalobný skutok“). Výsledky súdneho konania sú známe vo všetkých 57 dokumentoch. V 3 prípadoch bol obvinený spod obžaloby oslobodený. Z toho v 2 bol obžalovaný oslobodený podľa § 285 písm. a/ TP (teda nebolo dokázané, že sa stal skutok, pre ktorý bol obžalovaný stíhaný), v 1 prípade bol obvinený oslobodený podľa § 285 písm. b/ TP (teda súd mal zato, že skutok nie je trestným činom). Vo všetkých prípadoch oslobodenia spod obžaloby bol medzi poškodenou a obžalovaným intímny vzťah, v 2 prípadoch malo ísť o znásilnenie manželky a v 1 prípade znásilnenie bývalej priateľky. V prípade obžaloby za trestný čin sexuálneho násilia konanie vždy skončilo odsúdením obžalovaného. Žiadnym rozhodnutím nedošlo k odsúdeniu páchatel'a za iný ako obžalobný skutok alebo vec nebola postúpená na prejednanie inému orgánu.

Graf č. 12 ukazuje výsledky súdneho konania, pričom odsudzujúce rozsudky za trestný znásilnenia a sexuálneho násilia sú rozdelené podľa toho, či súd súčasne rozhodol o podmiennečnom odklade trestu odňatia slobody alebo uložil trest odňatia slobody nepodmienečne. Z obžalobného skutku bolo uznaných vinnými 95% obžalovaných, čo je možné považovať za vysokú mieru odsúdenia za obžalobný skutok.

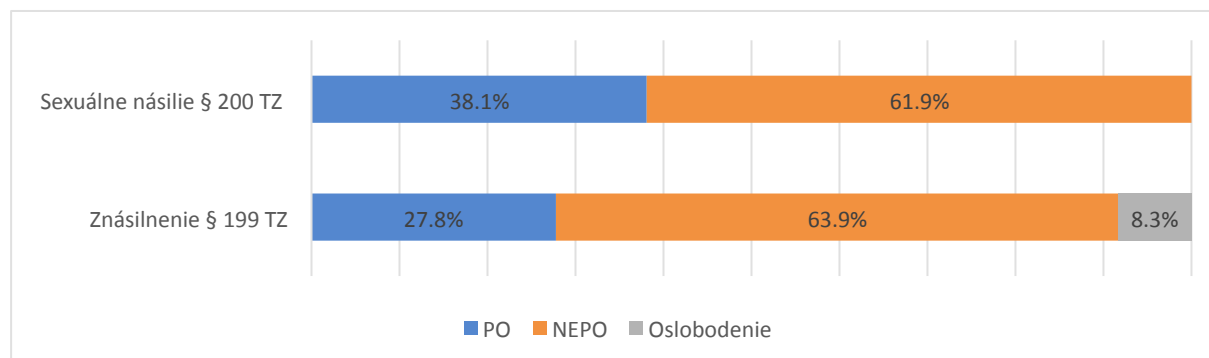
Graf č. 12: Výsledky súdneho konania

n=57

V prípadoch znásilnenia súd 3 obvinených spod obžaloby oslobodil, 10 páchatel'om uložil trest odňatia slobody s podmieneným odkladom výkonu a 23 páchatel'ov odsúdil na trest odňatia slobody nepodmienečne. V prípadoch sexuálneho násilia súd 8 páchatel'om uložil trest odňatia slobody s podmieneným odkladom výkonu a 13 páchatel'ov odsúdil na nepodmienečný trest odňatia slobody. Pomer odsúdenia za jednotlivé obžalobné skutky a trestov uložených s podmieneným odkladom výkonu alebo nepodmienečne ukazuje graf č. 13. Percento udelenia odňatia trestu odňatia slobody nepodmienečne je u oboch trestných činov približne rovnaký, v prípade trestného činu sexuálneho násilia však podiel odsúdených, ktorým bol výkon trestu odňatia slobody podmienené odložený, prekročil tretinu z celkového počtu.

Graf č. 13: Pomer výsledkov súdneho konania podľa jednotlivých trestných činov

n=57

5.3 Kvalifikácia trestného činu podľa § 199 a § 200 TZ

Objektívnu stránku trestných činov znásilnenia a sexuálneho násilia napĺňa konanie páchatel'a, ktoré je zamerané na jeho vlastné sexuálne uspokojenie oproti vôli poškodenej osoby. Násilie sa realizuje s cieľom prekonať alebo zamedziť vážne mienený odpor a dosiahnuť súlož alebo iné sexuálne praktiky proti vôli poškodenej osoby (Ivor, 2006). Páchatel' na tento cieľ môže zneužiť aj jej bezbrannosť, pričom judikatúra za takýto stav považuje napríklad spánok, bezvedomie alebo takú mieru intoxikácie, že hoci poškodená osoba nie je v bezvedomí, nemôže hodnotiť situáciu, v ktorej má byť jej stav zneužitý na súlož, alebo taký stav spôsobený duševnou chorobou, že poškodená osoba nechápe zmysel páchatel'ovho konania a nie je schopná posúdiť potrebnosť odporu proti požadovanej súloži. Chráneným objektom je pri oboch trestných činoch sloboda rozhodovania poškodenej osoby o jej sexuálnom živote. Konanie páchatel'a teda oboma trestnými činmi narúša druhovo rovnaký objekt, ktorý je diferencovaný ochranou jeho špecifických foriem v dvoch rôznych ustanoveniach osobitnej časti Trestného zákona (Uznesenie NS SR, 2013). Trestný čin znásilnenia možno spáchať len na žene donútením k súloži, oproti tomu hmotným predmetom sexuálneho násilia môže byť aj muž. Ustanovenie § 200 TZ zakladá možnosť či potrebu trestného postihu sexuálnych aktivít iných ako súlož, za podmienky, že sú spojené s násilím alebo jeho bezprostrednou hrozbou (Ivor, 2006), či zneužitím bezbrannosti.

Trestná sadzba trestu odňatia slobody základnej skutkovej podstaty oboch trestných činov je 5 až 10 rokov, oba sú teda zločinmi. Kvalifikované skutkové podstaty oboch trestných činov sú konštruované totožne. Podľa ich ods. 2 sú prísnejšie trestné, ak sú spáchané závažnejším spôsobom konania podľa § 138 TZ, na chránenej osobe podľa § 139 TZ, z osobitného motívu podľa nasledujúceho ustanovenia zákona a tiež v prípade, ak je poškodenou osoba vo výkone väzby alebo vo výkone trestu odňatia slobody. V týchto prípadoch je trestná sadzba 7 až 15

rokov. Odňatím slobody na 15 až 20 rokov sa podľa ods. 3 potrestá páchatel', ak spôsobí znásilnením alebo sexuálnym násilím ťažkú ujmu na zdraví podľa § 123 ods. 3 TZ. Najprísnejšie sa páchatel' potrestá trestom odňatia slobody od 20 do 25 rokov, ak podľa ods. 4 spácha jeden alebo druhý trestný čin a spôsobí ním smrť alebo za krízovej situácie.

Z 54 páchatel'ov, ktorí boli uznaní za vinných zo znásilnenia bolo 63,64 % odsúdených za prísnejšie trestný skutok podľa § 199 ods.2 TZ a najmä z dôvodu, že skutok spáchali na chránenej osobe. S ohľadom na ustanovenia § 139 TZ vymedzujúcim chránenú osobu bolo medzi týmito poškodenými bolo 9 maloletých dievčat (§ 139 ods. 1 písm. a/ TZ V jednom prípade bola poškodená chránenou osobou s ohľadom na jej vyšší vek (§ 139 ods. 1 písm. e/ TZ). 10 žien bolo vo vzťahu k páchatel'ovi blízkymi osobami (§ 139 ods. 1 písm. c/ TZ). Prevažne išlo o manželky, družky alebo bývalé družky (8), v jednom prípade o sestru páchatel'a a dospelú dcéru, ktorú však páchatel' zneužíval od detstva. V troch prípadoch boli poškodené súčasne chránené ako choré osoby (§ 139 ods. 1 písm. f/ TZ). V jednom prípade bol páchatel' odsúdený podľa § 199 ods. 3 TZ, nakoľko poškodenej spôsobil ťažkú ujmu na zdraví s dobou liečenia viac ako 42 dní, súčasne sa dopustil znásilnenia chránenej osoby, no bližšie dôvod použitia tohto osobitného kvalifikačného predpokladu nebolo možné z textu zverejneného rozhodnutia určiť.

Z 21 páchatel'ov, ktorí boli uznaní za vinných zo sexuálneho násillia, bolo takmer polovica (42,86%) odsúdená za prísnejšie trestný skutok podľa § 200 ods.2 TZ. Prevažujúcim dôvodom použitia osobitného kvalifikačného predpokladu bolo, že poškodené boli maloleté dievčatá (7), v jednom prípade išlo o manželku a v jednom o partnerku páchatel'a.

Súd identifikoval, že sa páchatel' závažnejším spôsobom konania dopustil znásilnenia alebo sexuálneho násillia podľa § 199 ods. 2 písm. a/ a § 200 ods. 2 písm. a/ TZ v 3 prípadoch. Osobitným kvalifikačným dôvodom podľa § 138 TZ bolo, že páchatel' použil zbraň, páchal trestný čin po dlhší čas a v poslednom z týchto prípadov trestný čin spáchal l'sťou. Poškodené vo všetkých týchto prípadoch boli súčasne aj chránenými osobami podľa § 139 TZ (po jednom maloletá, ktorá sa s páchatel'om poznala, nevlastná dcéra a družka). Prehľad o početnosti prípadov podľa ustanovení o trestnom čine znásilnenia a sexuálneho násillia je uvedený v tabuľke č. 21.

Tabuľka č. 21: Kvalifikácia trestného činu podľa stupňa závažnosti

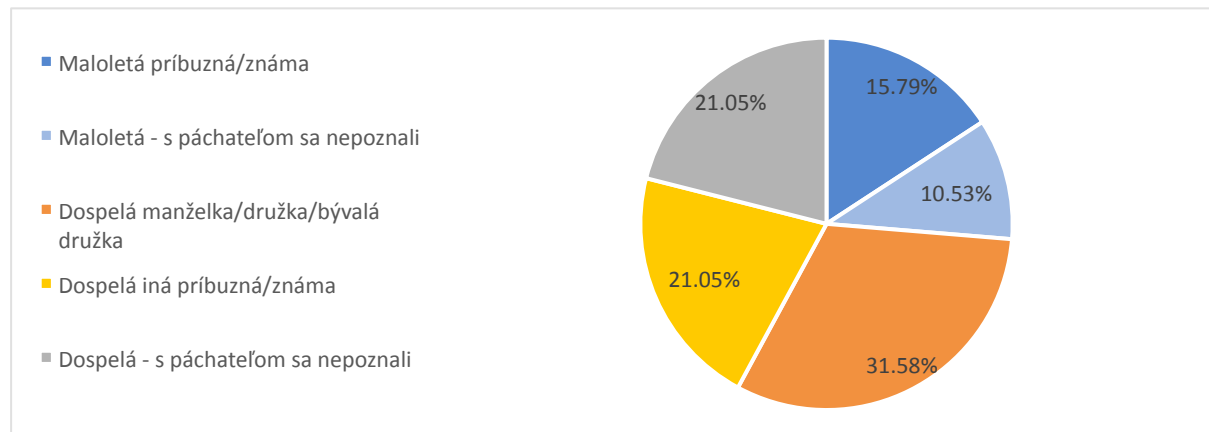
§ 199 ods. 1	11
§ 199 ods. 2	21
§ 199 ods. 3	1
§ 200 ods.1	12
§ 200 ods.2	9

n=54

Ak sa pozrieme na vzťah medzi poškodenou a páchatel'om, údaj o ňom sa dal zistiť z 38 dokumentov. Len 31,58 % poškodených sa s páchatel'om nepoznalo. Známosť alebo blízky vzťah s páchatel'om sú teda významným faktorom, ktorý prevažuje aj v prípade maloletých poškodených, i keď významný je najmä v prípade dospelých poškodených, z ktorých len 1/5 páchatel'a nepoznala. Najčastejšie bol páchatel'om trestného činu znásilnenia alebo sexuálneho násillia manžel, druh alebo bývalý druh poškodenej (12), iní príbuzní alebo známi a páchatelia, ktorí dospelú poškodenú nepoznali boli zastúpení v rovnakom počte (8). Druhým

najvýznamnejším faktorom bol detský vek. Aj v kategórii maloletých poškodených mierne prevažovali príbuzní a známi poškodenej (6) nad páchatel'mi, ktorých pred spáchaním skutku nepoznala (4). Graf č. 14 ukazuje najvýznamnejšie vymedzenie chránených osôb pri trestných činoch proti ľudskej dôstojnosti dievčat a žien.

Graf č. 14: Vymedzenie chránených osôb s ohľadom na vek poškodenej a jej vzťah k páchatel'ovi

n=38

5.4 Sankcie

S ohľadom na zásady pre ukladanie sankcií v trestnom konaní, ktoré sme stručne spomenuli v úvode kapitoly 4.5, sme si aj v rozhodnutiach o trestných činoch proti ľudskej dôstojnosti žien všimli aký druh trestu a v akej výmere bol odsúdenému uložený. Obdobne ako v prípade trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby sme sa tiež bližšie pozreli na to, ako individualizácia trestu vplývala na jeho konečnú výšku.

Trest odňatia slobody

Ako sme uviedli vyššie, podľa základnej skutkovej podstaty trestného činu znásilnenia bola uznaných za vinných 1/3 odsúdených. Ako o prísnejšie trestnom znásilnení podľa ustanovenia § 199 ods. 2 a ods. 3 TZ súd rozhodol v 63,64 % prípadov. V prípadoch trestného činu sexuálneho násillia súd väčšinu páchatel'ov odsúdil podľa základnej skutkovej podstaty, no aj v prípade toho trestného činu podiel prísnejšie trestných skutkov podľa § 200 ods. 2 TZ dosiahol 42,86%.

Výšku trestu bolo možné určiť vo všetkých 54 odsudzujúcich rozsudkoch. V 7 prípadoch nedošlo k dokonaniu trestného činu, s prevažujúcim zastúpením pokusu trestného činu znásilnenia (5 prípadov). S ohľadom na § 34 ods. 6 TZ súdy ukladali v prípade odsudzujúcich rozsudkov za obžalobný skutok trest odňatia slobody. Viacerým odsúdeným bol trest uložený ako súhrnný alebo úhrnný, pričom takmer vždy boli z viacerých trestných činov, ktoré obžalovaný spáchal, najprísnejšie trestné trestný čin znásilnenia alebo sexuálneho násillia. Nebolo tomu tak len v jednom prípade, keď sa traja odsúdení v spolupáchateľstve dopustili znásilnenia a následne poškodenú zavraždili v úmysle zakryť tento trestný čin. Bol im teda uložený trest odňatia slobody za trestný čin vraždy podľa § 145 ods. 2 písm. d/ TZ a tento prípad sme z ďalšej analýzy sankcií vylúčili. Pri ukladaní sankcií sme tak analyzovali 53 rozhodnutí.

Individualizácia trestu

Na druh a výmeru trestu majú vplyv osobitosti konkrétneho prípadu a súd pri jeho individualizácii môže hornú aj dolnú hranicu trestnej sadzby trestu odňatia slobody znižovať, resp. zvyšovať buď v rámci zákonom ustanovenej trestnej sadzby uvedenej v osobitnej časti TZ alebo mimo tohto rámca. Zákonom ustanovená trestná sadzba trestu odňatia slobody podľa osobitnej časti v súčasnosti platného TZ je pre základnú skutkovú podstatu podľa §§ 199 ods. 1 a 200 ods. 1 TZ 5 až 10 rokov. V kvalifikovanej skutkovej podstate podľa §§ 199 ods. 2 a 200 ods. 2 TZ je zákonom ustanovená trestná sadzba trestu odňatia slobody 7 až 15 rokov a podľa ods. 3 TZ je to 15 až 20 rokov. Súd v žiadnom z analyzovaných prípadov nekvalifikoval trestné činy proti ľudskej dôstojnosti podľa §§ 199 ods. 4 a 200 ods. 4 TZ.

S ohľadom na identifikáciu priťažujúcich a poľahčujúcich okolností súd pri výmere trestu upravil hornú a dolnú hranicu trestu odňatia slobody v rámci trestnej sadzby uvedenej v osobitnej časti Trestného zákona podľa § 38 ods. 3, 4 a 5 TZ v 44 rozhodnutiach. V 44,19 % z nich znížil hornú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ o 1/3 s ohľadom na prevažujúci pomer poľahčujúcich okolností. Ďalej v 20,93 % zvýšil dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ o 1/3 podľa § 38 ods. 4 TZ, pričom v týchto prípadoch bolo priťažujúcou okolnosťou, že páchateľ spáchal viac trestných činov (§ 37 písm. h/ TZ) a v 6 z nich bol súčasne už za trestný čin odsúdený (§ 37 písm. m/ TZ). Dolná hranica trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ bola v 6,98 % rozhodnutí zvýšená o 1/2 podľa ustanovenia § 38 ods. 5 s ohľadom na skutočnosť, že páchateľ spáchal opätovne zločin. V 27,91 % rozhodnutí, v ktorých boli identifikované priťažujúce a poľahčujúce okolnosti, boli tieto v rovnováhe a súd nemal dôvod postupovať podľa § 38 ods. 3 alebo ods. 4 TZ. Prehľad o počte rozhodnutí, v ktorých súd individualizoval výmeru trest podľa § 38 TZ v rámci trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ uvádza tabuľka č. 22.

Tabuľka č. 22: Počet rozhodnutí s ohľadom na individualizáciu trestu podľa § 38 TZ

Zníženie hornej hranice trestnej sadzby podľa § 38 ods. 3 TZ	19
Zvýšenie dolnej hranice trestnej sadzby podľa § 38 ods. 4 TZ	9
Zvýšenie dolnej hranice trestnej sadzby podľa § 38 ods. 5 TZ	3
Rovnováha poľahčujúcich a priťažujúcich okolností	12
Rozhodnutia bez poľahčujúcich alebo priťažujúcich okolností	10
Spolu	53

Rovnako ako v časti tejto štúdie o sankciách za trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby sme ani v tejto časti ďalej individualizáciu trestu v rámci zákonom ustanovenej trestnej sadzby neanalyzovali a venovali sme sa okolnostiam ustálenia výmery uloženého trestu mimo rámca sadzby trestu odňatia slobody uvedenej v osobitnej časti TZ.

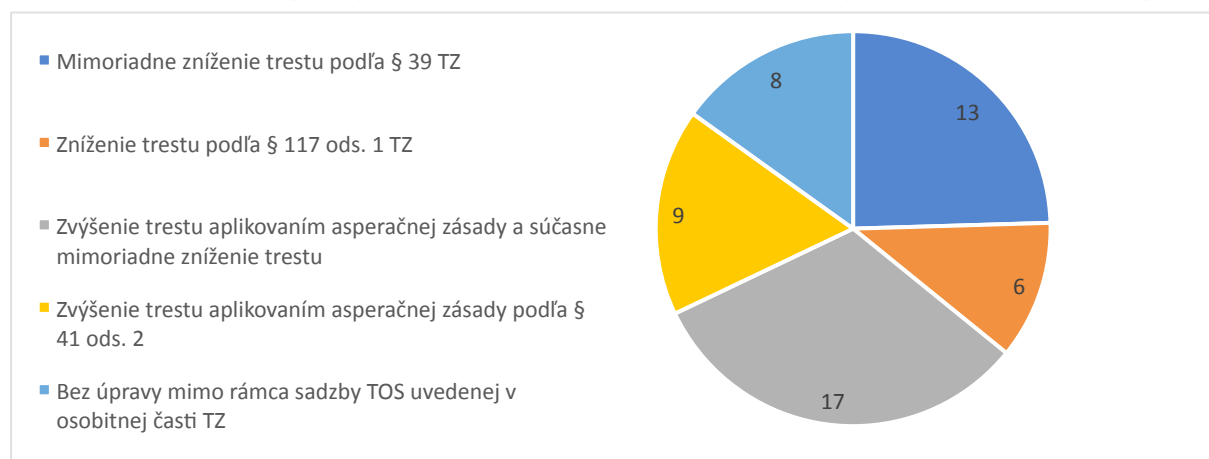
Podiel uložených trestov mimo rámca sadzby trestu odňatia slobody uvedenej v osobitnej časti TZ sa v prípadoch skúmaných rozhodnutí o trestných činoch proti ľudskej dôstojnosti oproti rozhodnutiam o trestnom čine podľa § 208 TZ zvýšil na 84,92 %. Na to mal zrejme vplyv podiel mladistvých páchateľov, ktorým súd znižoval trestné sadzby trestu odňatia slobody podľa § 117 ods. 1 TZ. Predovšetkým však k zvýšeniu podielu uložených trestov mimo rámca sadzby trestu odňatia slobody uvedenej v osobitnej časti TZ prispel zvýšený podiel odsúdených páchateľov znásilnenia a sexuálneho násillia, ktorým súd ukladal trest súhrnný alebo úhrnný a pri ukladaní

trestu použil asperačnú zásadu podľa § 41 ods. 2 TZ. Kým súd v prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby postupoval takto v 15,84 % prípadov, v prípadoch znásilnenia a sexuálneho násilia postupoval takto takmer v polovici analyzovaných dokumentov (49,06 %).

Súd trest mimo rámca zákonom ustanovenej trestnej sadzby uložil v 45 rozhodnutiach. Z toho 17,78 % trestov pod dolnú hranicu trestu uvedenú v osobitnej časti TZ uložil podľa § 39 ods. 1 TZ z dôvodu, že potrestanie páchatel'a použitím trestnej sadzby ustanovenej zákonom považoval za neprimerane prísne a mal zato, že na ochranu spoločnosti postačuje aj trest kratšieho trvania (8 prípadov). V 3 prípadoch pokusu znásilnenia alebo sexuálneho násilia, súd mimoriadne znížil trest podľa § 39 ods. 2 písm. a/ TZ z dôvodu, že mal zato, že vzhľadom na povahu a závažnosť pokusu použitie trestnej sadzby ustanovenej TZ by bolo pre páchatel'a neprimerane prísne a na ochranu spoločnosti postačuje aj trest kratšieho trvania. V jednom prípade súd postupoval podľa § 39 ods. 2 písm. c/ z dôvodu, že páchatel' spáchal trestný čin v stave zmenšenej pričetnosti a vzhľadom na zdravotný stav páchatel'a je možné za súčasného uloženia ochranného liečenia dosiahnuť ochranu spoločnosti aj trestom kratšieho trvania. Na rozdiel od rozhodnutí v prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby o schvaľovaní dohody o vine treste podľa ustanovenia § 334 ods. 4 TP alebo ak súd rozhodoval per analogiam podľa § 257 TP v prípade, ak obvinený spravil vyhlásenie o vine alebo o tom, že nepopiera spáchanie skutku, v prípadoch znásilnenia a sexuálneho násilia súd na základe týchto skutočností mimoriadne znížil trest len jednému páchatel'ovi (2,22 %). Pokiaľ ide o mladistvých páchatel'ov súd piatim znížil trestnú sadzbu podľa § 11 ods. 1 na polovicu a ďalšiemu súčasne mimoriadne znížil trest podľa § 39 ods. 1 TZ.

Ak súd aplikoval asperačnú zásadu podľa § 41 ods. 2 TZ podiel takto vymeraných trestov na trestoch mimo rámca zákonom ustanovenej trestnej sadzby bol 20 %. V ďalších 37,78 % prípadov síce asperačnú zásadu aplikoval, súčasne však mimoriadne znížil trest podľa § 39 T. Prehľad o počte rozhodnutí, v ktorých súd postupoval podľa § 39 ods. 1 a 2 a podľa § 41 ods. 2 TZ, uvádza graf č. 15.

Graf č. 15: Ustálenie výmery uloženého trestu mimo rámca sadzby trestu odňatia slobody

n=53

Výška trestu

Pozreli sme sa aj na uložené tresty odňatia slobody z pohľadu, ako sa pohybovali alebo odchyľovali od predpokladu zákonodarcu v osobitnej časti TZ. S ohľadom na znižovanie trestnej sadzby podľa § 117 TZ sme 6 rozhodnutí dotýkajúcich sa nepľnoletých páchatel'ov vylúčili a pracovali sme s výberovým súborom 47 rozhodnutí, v ktorých bol dospelému páchatel'ovi uložený trest za trestné činy podľa §§ 199 a 200 TZ. Dolnú hranicu trestu odňatia slobody v základnej skutkovej podstate oboch trestných činov zákonodarca v osobitnej časti TZ určil na 60 mesiacoch. Dolná hranica trestu odňatia slobody v kvalifikovanej skutkovej podstate podľa §§ 199 a 200 TZ ods. 2 je 84 mesiacov a podľa ods. 3 je 180 mesiacov. Prehľad o uložených výmerách trestov odňatia slobody pre základnú a kvalifikovanú skutkovú podstatu uvádzajú tabuľky č. 23, 24 a 25.

Tabuľka č. 23: Uložené tresty odňatia slobody za trestný čin podľa §§ 199 a 200 ods. 1 (základná SP)

od 24 mesiacov do 35 mesiacov	2
od 36 mesiacov do 42 mesiacov	11
od 60 mesiacov do 90 mesiacov	8
Spolu	21

Tabuľka č. 24: Uložené tresty odňatia slobody za trestný čin podľa §§ 199 a 200 ods. 2 TZ (kvalifikovaná SP)

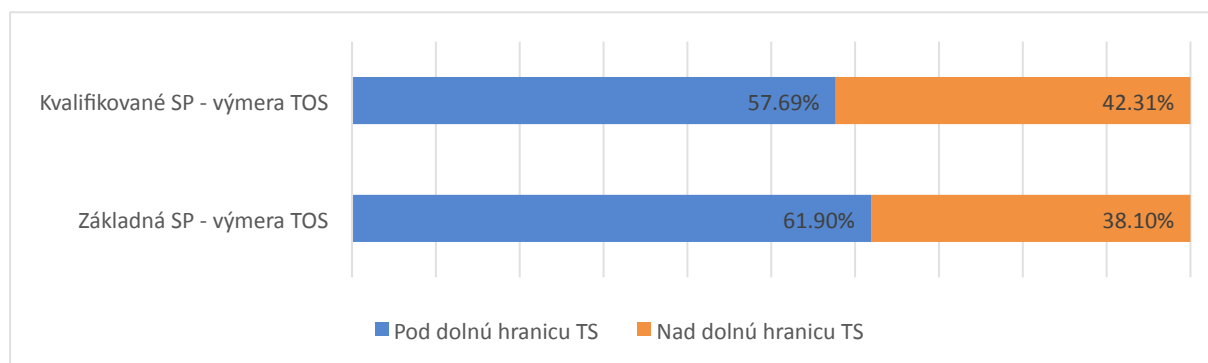
od 24 mesiacov do 35 mesiacov	2
36 mesiacov	3
od 43 mesiacov do 83 mesiacov	10
od 84 mesiacov do 96 mesiacov	7
od 112 mesiacov do 156 mesiacov	3
Spolu	25

Tabuľka č. 25: Uložené tresty odňatia slobody za trestný čin podľa §§ 199 ods. 3 TZ (kvalifikovaná SP)

180 mesiacov	1
--------------	---

Ako vidíme z prehľadu uvedeného vyššie, prevažnej väčšine plnoletých páchatel'ov (59,57 %) znásilnenia a sexuálneho násillia bol uložený trest vo výmere pod dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ. V prípade posúdenia konania páchatel'a podľa základných skutkových podstát sa podiel trestov pod dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ mierne zvýšil na 61,90 %. V prípadoch, ak sa páchatel' dopustil závažnejšieho znásilnenia alebo sexuálneho násillia podľa kvalifikovaných skutkových podstát §§ 199 a 200 TZ podiel uložených trestov pod dolnú hranicu trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ sa znížil len nepatrne na 57,69 % zo všetkých trestov uložených za prísnejšie trestné znásilnenia a sexuálne násillie. Pomer trestov vymieraných pod dolnú hranicu trestnej sadzby (TS) ustanovenej v osobitnej časti TZ podľa prísnosti skutkovej podstaty ukazuje graf č. 16.

Graf č. 16: Pomer trestov vymeraných pod dolnú hranicu trestnej sadzby (TS) ustanovenej v osobitnej časti TZ

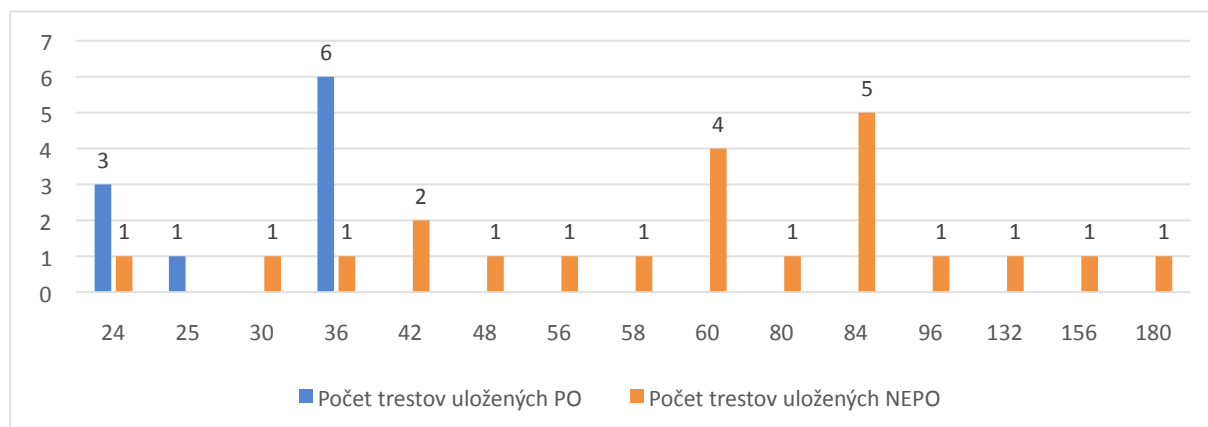
n=47

Z odôvodnenia rozsudkov bolo možné okolnosti, ktoré súd viedli k zníženiu trestnej sadzby, zistiť len v 17 dokumentoch. Najčastejšími dôvodmi boli fakt, že išlo o čin v štádiu prípravy alebo pokusu, znížené rozpoznávacie schopnosti páchatel'a alebo okolnosti jeho života, najmä že sa riadne stará o rodinu, prispieva na výživu maloletých detí a pod. Objavilo sa však aj niekoľko rozhodnutí, v ktorých mohli zohrať rolu predsudky a mýty o znásilnení a sexuálnom násilí (viac v kapitole Ďalšie aspekty súdneho rozhodovania v prípadoch znásilnenia a sexuálneho násilia).

Súd v prípade trestného činu znásilnenia nepodmienečné tresty vo výške aspoň 5 rokov vymeral 43,75 % odsúdeným. Z nich väčšina bola uložená vo výške 7 a viac rokov (9 odsúdených). Trest odňatia slobody do 5 rokov bol uložený 8 odsúdeným a 6 páchatelia boli súdom nepodmienečne odsúdení na 5 rokov resp. 6 rokov a 8 mesiacov odňatia slobody. Páchatelia sexuálneho násilia boli na nepodmienečný trest odňatia slobody vo výške do 5 rokov odsúdení v troch prípadoch. Na nepodmienečný trest odňatia slobody vo výške 5 resp. 6 rokov boli odsúdení 4 páchatelia sexuálneho násilia. 6 páchatelia tohto trestného činu boli odsúdení na nepodmienečný trest odňatia slobody od 7 do 9 rokov a 4 mesiacov.

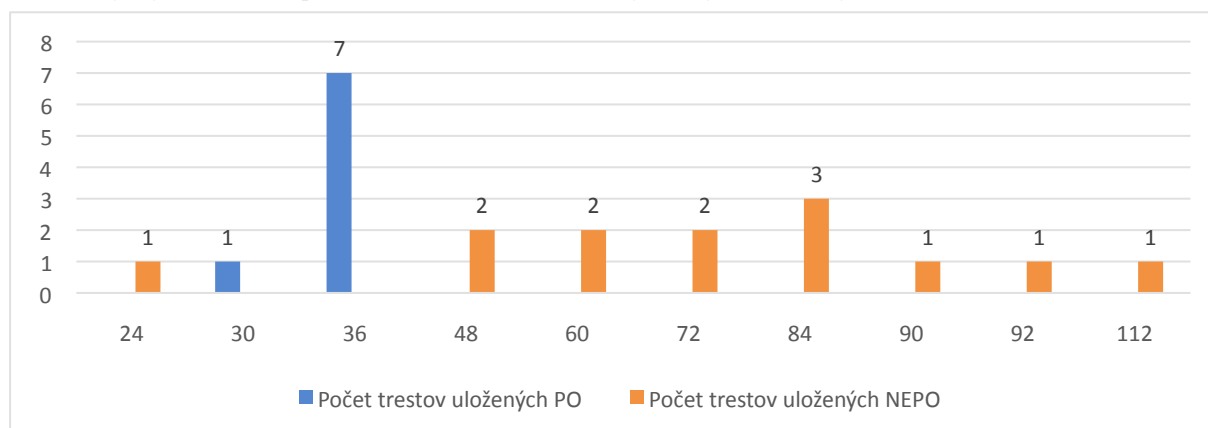
Prehľad o výške všetkých uložených trestov za trestné činy znásilnenia v mesiacoch a ich početnosti uvádza graf č. 17 a sexuálneho násilia graf č. 18.

Graf č. 17: Počet uložených trestov podľa výšky (v mesiacoch) s ohľadom na ich podmienečný odklad (PO) alebo bez podmienečného odkladu (NEPO) za trestný čin znásilnenia

n=32

Graf č. 18: Počet uložených trestov podľa výšky (v mesiacoch) s ohľadom na ich podmienený odklad (PO) alebo bez podmieneného odkladu (NEPO) za trestný čin sexuálneho násillia

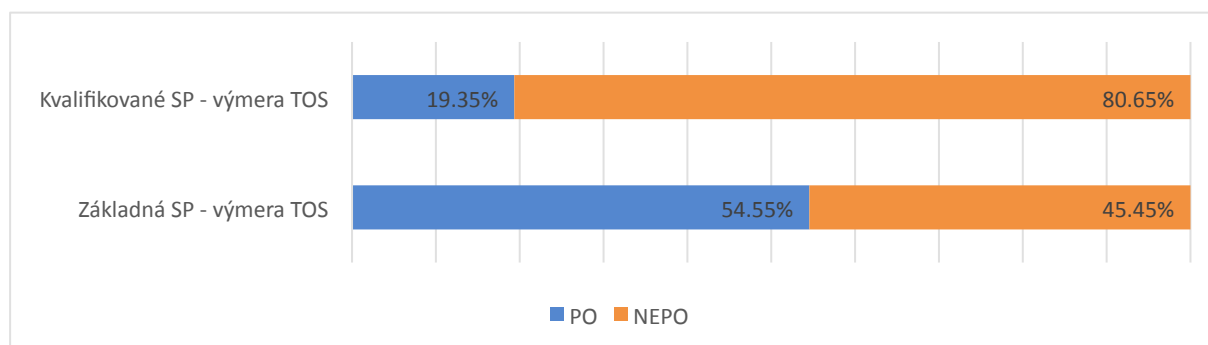

n=21

Podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody

Pred bližším pohľadom na pomer trestov odňatia slobody, ktorých výkon bol odsúdenému podmienenčne odložený a trestov bez podmieneného odkladu výkonu si pripomeňme, že súd môže podľa § 49 ods. 1 písm. a/ a b/ TZ podmienenčne odložiť výkon trestu odňatia slobody neprevyšujúceho 2 roky. Spolu s uložením probačného dohľadu nad správaním páchatel'a v skúšobnej dobe súd môže podľa § 51 ods. 1 podmienenčne odložiť aj výkon trestu dlhšieho trestu, ktorý však neprevyšuje 3 roky. Na zistenie pomeru podmienených a nepodmienených trestov sme do výberového súboru zaradili aj rozhodnutia týkajúce sa mladistvých páchatel'ov a pracovali sme s 53 rozhodnutiami. V 18 rozhodnutiach súd rozhodol o podmienenom odklade výkonu trestu odňatia slobody a 35 páchatel'om uložil nepodmienený trest odňatia slobody, čo je takmer pomer 1:2. Pomer všetkých trestov uložených podmienenčne (PO) a nepodmienenčne (NEPO) sa však výraznejšie odlišuje z pohľadu trestnosti skutku. V prípade základnej skutkovej podstaty bol pomer trestov s podmieneným odkladom výkonu (PO) k trestom uloženým nepodmienenčne (NEPO) takmer 1:1. Pokiaľ súd ukladal trest za prísnejšie trestný čin podľa kvalifikovaných skutkových podstát trestných činov znásilnenia a sexuálneho násillia bol tento pomer takmer 1:4. Podiel rozhodnutí o podmienenom odklade výkonu trestu odňatia slobody podľa závažnosti skutku ukazuje graf č. 19.

Graf č. 19: Podiel rozhodnutí o podmienenom odklade výkonu trestu podľa závažnosti skutku

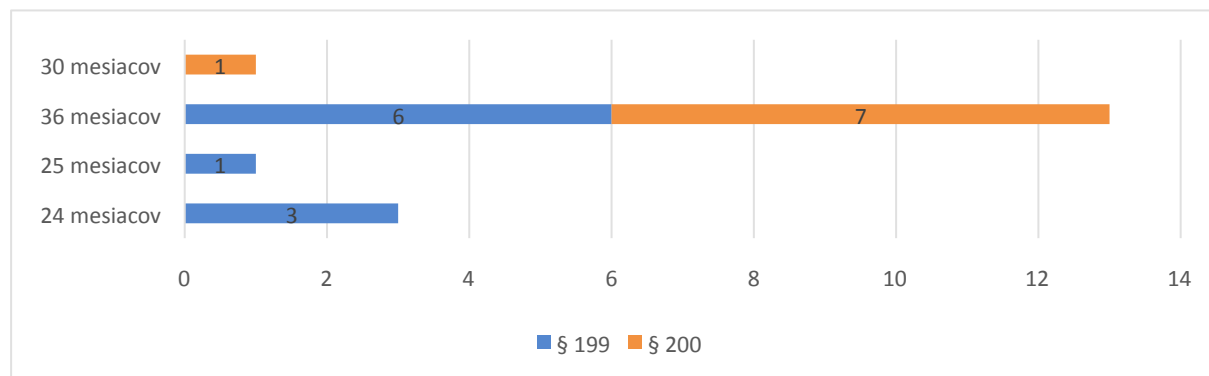

n=53

Bližší pohľad na uložené tresty v 32 prípadoch trestného činu znásilnenia a 21 prípadoch sexuálneho násillia ukazuje, že súd rozhodol o podmiennečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody približne v rovnakom pomere pri oboch trestných činoch - 31,25 % páchatel'om znásilnenia a 38,1 % páchatel'om sexuálneho násillia bol výkon trestu odňatia slobody uložený s podmiennečným odkladom. Súd podmiennečne odložil výkon trestu odňatia slobody 10 páchatel'om potom, čo im mimoriadne znížil trest podľa § 39 ods. 1 TZ, čo bol najpočetnejší dôvod na mimoriadne zníženie trestu. V troch z týchto prípadov sa páchatel' dopustil prísnejšie trestného znásilnenia alebo sexuálneho násillia, v dvoch prípadoch na manželke a v jednom prípadne na maloletej. Druhým najčastejšie uvádzaným dôvodom pre mimoriadne zníženie trestu v prípadoch, keď bol výkon trestu podmiennečne odložený bol pokus trestného činu (3 prípady). V jednom prípade súd mimoriadne znížil trest a jeho odklad podmiennečne odložil s poukazom na úspešné dohodovacie konanie o vine a treste. V jednom prípade mimoriadneho zníženia trestu a jeho podmiennečného odkladu súd vo výrokovej časti rozhodnutia neuviedol pre tento postup žiaden zákonný dôvod. Až 1/2 trestov odňatia slobody s podmiennečným odkladom výkonu trestu za prísnejšie trestné znásilnenie a sexuálne násillie bola uložená mladistvým páchatel'om. Na strane druhej, jediný maloletý odsúdený za znásilnenie podľa základnej skutkovej podstaty týchto trestných činov bol odsúdený na nepodmiennečný trest odňatia slobody.

Najčastejšou výškou trestu odňatia slobody s podmiennečným odkladom bolo 36 mesiacov. Súd odsúdil páchatel'a na trest odňatia slobody vo výške 3 rokov s podmiennečným odkladom výkonu trestu v 6 prípadoch trestného činu znásilnenia a 7 prípadoch sexuálneho násillia. Na nižší trest s podmiennečným odkladom výkonu odsúdil súd 4 páchatel'ov sexuálneho násillia (graf č. 20).

Graf č. 20: Výška podmiennečných trestov

n=18

Skúšobná doba sa v prípade rozhodnutia súdu o podmiennečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody pohybovala od 1 do 5 rokov. Odklad na 4 roky bol uložený v 5 prípadoch, na 3 a 5 rokov po troch prípadoch a po jednom prípade na jeden a dva roky.

S ohľadom na pomerne nižší počet rozhodnutí o trestnom čine znásilnenia a sexuálneho násillia ako rozhodnutí o trestnom čine týrania blízkej osoby a zverenej osoby sme podrobnejšie neanalyzovali tendenciu využívania inštitútu mimoriadneho zníženia trestu a podmiennečného odkladu jeho výkonu. Pokiaľ by sme chceli totiž postupovať obdobne ako pri analýze využívania inštitútu mimoriadneho zníženia trestu a podmiennečného odkladu jeho výkonu pri trestnom čine podľa § 208 TZ a vylúčili by sme z výberového súboru rozhodnutia, keď súd postupoval pri stanovení trestu podľa § 38 ods. 4 a 5 TZ alebo podľa § 117 ods. 1 TZ, výberový súbor by

obsahoval len 35 dokumentov. Pozreli sme sa však na možné jednoznačne stanoviteľné faktory, ktoré môžu mať vplyv na rozhodnutie o udelení podmienenečného alebo nepodmienečného trestu odňatia slobody, konkrétne na procesný postup ukončenia konania, vek poškodenej a vzťah medzi obžalovaným a poškodenou.

Pokiaľ ide o procesný postup ukončenia konania na rozhodnutie o udelení podmienenečného alebo nepodmienečného trestu odňatia slobody vo výberovom súbore 53 odsudzujúcich rozhodnutí. Počty rozhodnutí podľa procesného postupu ukončenia trestného konania vynesím odsudzujúceho rozsudku sú uvedené v tabuľkách č. 26 a 27.

Tabuľka č. 26: Počet rozhodnutí o podmienenečnom odklade trestu (PO) a nepodmienečne uloženom treste (NEPO) podľa základnej skutkovej podstaty §§ 199 a 200 TZ

Základná SP	PO	NEPO
Zjednodušený rozsudok	7	0
Rozsudok s ohľadom na vyhlásenie o vine	2	2
Rozsudok s odôvodnením	3	2
Schválenie dohody o vine a treste	0	6
Spolu	12	10

Tabuľka č. 27: Počet rozhodnutí o podmienenečnom odklade trestu (PO) a nepodmienečne uloženom treste (NEPO) podľa kvalifikovaných skutkových podstát §§ 199 a 200 TZ

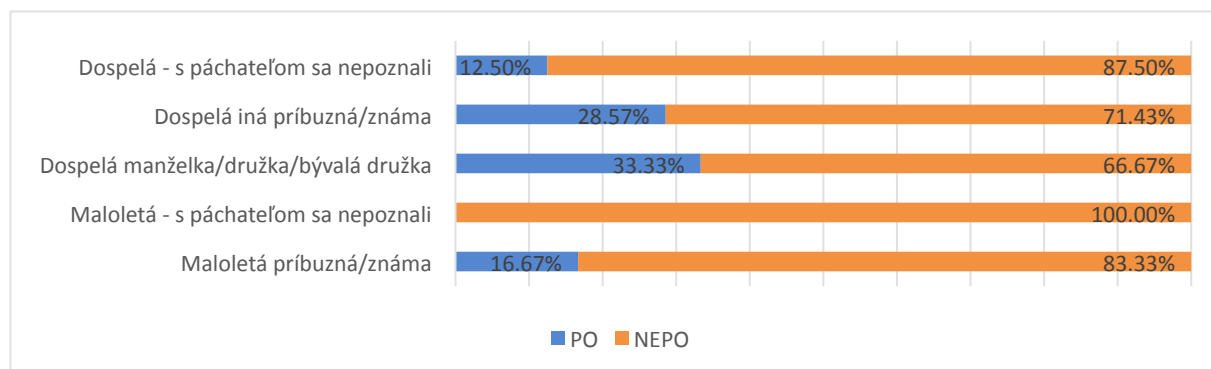
Kvalifikovaná SP	PO	NEPO
Zjednodušený rozsudok	1	8
Rozsudok s ohľadom na vyhlásenie o vine	0	3
Rozsudok s odôvodnením	2	10
Schválenie dohody o vine a treste	3	4
Spolu	6	25

Najvyšší pomer podmienenečne uložených trestov odňatia slobody za analyzované trestné činy podľa základných skutkových podstát bol v prípade, ak sa obvinený a prokurátor vzdali odvolania a súd vyhotovil zjednodušený rozsudok (100%). V tejto skupine rozhodnutí súd ani v jednom prípade nepostupoval podľa § 38 ods. 4 alebo 5 TZ, ani neodsudzoval maloletého, teda dolné hranice trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ pred mimoriadnym znížením trestu podľa § 39 TZ boli rovnaké. Najvyšší pomer nepodmienečne uložených trestov odňatia slobody v prípadoch základných skutkových týchto trestných činov bol v prípade dohôd o vine a treste (100 %), vo viac ako polovici z týchto prípadov bola dolná hranica trestnej sadzby ustanovená v osobitnej časti TZ zvýšená podľa § 38 ods. 4 alebo 5 TZ (medzi odsúdenými nebol žiaden mladiství). V prípadoch, ak súd vyniesol rozsudok s ohľadom na vyhlásenie obžalovaného o vine bol počet nepodmienečne a podmienenečne uložených trestov odňatia slobody podľa základných skutkových podstát podobný, mierne vyšší v prospech podmienenečne uložených trestov bol, ak súd rozhodoval o vine a treste na základe vykonaného dokazovania a súd vyhotovil rozsudok s odôvodnením. V žiadnom z týchto 9 prípadov súd nepostupoval podľa § 38 ods. 4 alebo 5 TZ a odsudzoval len 1 maloletého, dolné hranice trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ pred mimoriadnym znížením trestu podľa § 39 TZ boli preto v prevažnej väčšine rozhodnutí rovnaké.

V prípadoch trestného konania o znásilnení a sexuálnom násilí podľa kvalifikovaných skutkových podstat došlo v prevažnej väčšine rozhodnutí k uloženiu nepodmienečného trestu odňatia slobody (80,65 %), ako sme konštatovali už skôr. Najvyšší pomer podmienne uložených trestov odňatia slobody (42,86 %) bol, ak súd schvaľoval dohodu o vine a treste. Podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody však závisel na skutočnosti, že súd vo všetkých týchto troch prípadoch odsudzoval mladistvých páchatel'ov. Pri ostatných procesných spôsoboch skončenia trestnej veci bol pomer nepodmienečne uložených trestov odňatia slobody vyšší ako priemer a môžeme konštatovať, že k uloženiu podmiennečného trestu odňatia slobody v týchto prípadoch došlo len výnimočne. S ohľadom na nízky počet rozhodnutí o základných skutkových podstatách trestných činov znásilnenia a sexuálneho násillia však nemožno konštatovať, že by procesný spôsob skončenia trestnej veci mal významnejší vplyv na podmiennečné či nepodmienečné uloženie trestu odňatia slobody.

Ďalej sme sa pozreli na vek poškodenej a jej vzťah k páchatel'ovi. Z celkového počtu 53 odsudzujúcich rozhodnutí o trestnom čine znásilnenia alebo sexuálneho násillia sa až 17 dotýkalo maloletých poškodených a v jednom prípade sa týkalo síce dospeléj ženy, ktorá však bola konaním páchatel'a, svojho otca, poškodzovaná od detstva až do dospelosti. Tretina páchatel'ov znásilnila dieťa (11) alebo sa dopustila sexuálneho násillia (7) na dieťaťi, čo predstavuje významnú časť analyzovaných dokumentov. Viac ako 1/5 z páchatel'ov (5) týchto trestných činov boli maloletí. V siedmych prípadoch nebolo z analyzovaných dokumentov možné zistiť, či sa poškodená maloletá a páchatel' pred spáchaním trestného činu poznali. Štyroch páchatel'ov poškodená nepoznala. V prevažnej väčšine rozhodnutí o trestnom čine znásilnenia alebo sexuálneho násillia voči maloletým, v ktorých bolo možné identifikovať vzťah medzi ním a páchatel'om pred spáchaním trestného činu, poškodená páchatel'a poznala. Z 18 prípadov znásilnenia alebo sexuálneho násillia voči maloletým dievčatám bola viac ako 1/5 páchatel'ov odsúdená na podmiennečný trest, avšak všetci, okrem jedného, boli mladiství, čo mohlo mať vplyv na úvahu súdu o výške a podmiennečnom odklade výkonu trestu. Prevažná väčšina páchatel'ov bola odsúdená na výkon trestu nepodmienečne. S ohľadom na posúdenie, či vzťah medzi poškodenou a páchatel'om mal vplyv na uloženie podmiennečného alebo nepodmienečného trestu odňatia slobody sme analyzovali 37 odsudzujúcich rozsudkov, v ktorých sa nám podarilo identifikovať, či sa poškodená a páchatel' poznali pred spáchaním trestného činu. Podiel podmiennečných a nepodmienečných trestov s ohľadom na vzťah poškodenej k páchatel'ovi ukazuje graf č. 21.

Graf č. 21: Podiel podmiennečných a nepodmienečných trestov s ohľadom na vzťah k páchatel'ovi

n=37

Z grafu je zrejmé, že s narastajúcou blízkosťou vzťahu poškodenej a páchatel'a sa zvyšuje podiel podmiennečne uložených trestov odňatia slobody. Údaje naznačujú, že to platí i keď poškodená je maloletá, no pre ustálenie tohto záveru by bolo potrebné analyzovať väčší počet rozhodnutí. V prípadoch dospelých poškodených však platí, že pokiaľ sa s páchatel'om poznali, boli s ním v intímnom partnerskom vzťahu (súčasnom alebo bývalom) alebo inom príbuzenskom vzťahu (19), viac ako tretine páchatel'ov (6) bol trest odňatia slobody uložený s podmiennečným odkladom. Ukladanie podmiennečných trestov bolo pri tom výraznejšie, ak bola poškodená manželkou, družkou alebo bývalou družkou páchatel'a, ktorí tvorili najpočetnejšiu skupinu odsúdených, ktorým bol výkon trestu odňatia slobody podmiennečne odložený (4). V tejto súvislosti stojí za zmienku tiež skutočnosť, že k oslobodeniu páchatel'ov došlo len v prípadoch, kedy bol obžalovaný partnerom alebo známym poškodenej. Analyzované údaje naznačujú, že ak je vzťah medzi poškodenou a obžalovaným, pravdepodobnosť, že obžalovaný pôjde do väzenia, je nižšia. Vzhľadom na nízky počet prípadov, treba uvedené výsledky považovať len za indikatívne a pre potvrdenie týchto vzťahov by bolo nutné analyzovať väčší počet prípadov.

Iné druhy trestov ako trest odňatia slobody

V analyzovaných 53 rozhodnutiach o vine páchatel'a za obžalobný skutok sa vyskytovalo len jedno rozhodnutie, v ktorom bol popri treste odňatia slobody páchatel'ovi uložený aj iný druh trestu. Súd ním uložil aj trest prepadnutia majetku podľa § 60 TZ ods. 1 písm. a/, t. j. zbrane, ktorá bola použitá na spáchanie trestného činu.

Ochranné opatrenia

Jednotlivé druhy ochranných opatrení (§ 33 TZ) majú predovšetkým funkciu generálnej prevencie, je možné uložiť ich popri treste a súd sa pri ich ukladaní neriadi zásadou proporcionality. Z celkového počtu 54 odsudzujúcich rozhodnutí bolo 20 páchatel'om uložené ochranné liečenie podľa § 33 písm. a/ TZ, niektorými rozhodnutiami boli páchatel'ovi súčasne uložené rôzne ochranné liečenia. Ako zákonné dôvody boli v rôznej početnosti uvedené všetky ustanovenia § 73 ods. 2 TZ. Prehľad o uložených ochranných opatreniach podľa zákonného dôvodu a spôsobe ich realizácie udáva tabuľka č. 28.

Tabuľka č. 28: Uložené ochranné opatrenia podľa zákonného dôvodu a spôsob ich realizácie udáva

§ 73 TZ	Ochranné liečenie				
	Ambulantné sexuologické	Ústavné sexuologické	Ambulantné psychiatrické	Ambulantné protialkoholické	Ústavné protialkoholické
ods. 2 písm. a/	1	4	1		
ods. 2 písm. b/		2			
ods. 2 písm. c/		3	1		1
ods. 2 písm. d/				1	2
ods. 2 písm. a/, d/		1			1
ods. 2 písm. c/, d/		1		1	
Spolu	1	11	2	2	4

Najpočetnejšie uloženým spôsobom realizácie ochranného opatrenia bolo ústavné sexuologické liečenie (55 %). Druhým najpočetnejším bolo ústavné protialkoholické liečenie. 85 % páchateľov, ktorým bolo nariadené ochranné liečenie, bolo odsúdených na nepodmienečný trest odňatia slobody. Iné druhy ochranných opatrení súd popri treste v analyzovaných rozhodnutiach neuložil.

5.5 Obmedzenia a povinnosti

Súd pri povolení podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody popri určení skúšobnej doby na 1 až 5 rokov, ak rozhodoval o odložení trestu nepresahujúceho 2 roky podľa § 49 TZ môže páchateľovi uložiť primerané obmedzenia a povinnosti podľa § 51 ods. 3 a 4 TZ. Ak súd rozhodol o odložení trestu s probačným dohľadom v prípadoch, že vymeraný trest bol vo výmere najviac 3 roky, vždy uloží primerané obmedzenia a povinnosti podľa § 51 ods. 3 a 4 TZ.

Súd v 25 rozhodnutiach, v ktorých rozhodol o podmienenom odklade výkonu trestu odňatia slobody za trestný čin znásilnenia alebo sexuálneho násillia vždy súčasne uložil primerané obmedzenia a povinnosti podľa § 51 ods. 3 a 4 TZ. Prehľad o ich počte a forme uvádza tabuľka č. 29.

Tabuľka č. 29: Primerané obmedzenia a povinnosti

OBMEDZENIA (ZÁKAZ) § 51 ods. 3 TZ	
b) spočívajúce v zákaze požívania alkoholických nápojov počas plynutia skúšobnej doby	5
POVINNOSTI (PRÍKAZ) § 51 ods. 4	
a) nepriblížiť sa k poškodenej na vzdialenosť menšiu ako 5 metrov a nezdržiavať sa v blízkosti jej obydla	4
c) nahradiť v skúšobnej dobe spôsobenú škodu	1
e) príkaz osobne sa ospravedlniť poškodenej	4
g) podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom, alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku, alebo inému výchovnému programu	7
i) podrobiť sa v skúšobnej dobe podmieneného odsúdenia psychoterapii alebo zúčastniť sa na psychologickom poradenstve	3
Spolu	24

V prípade podmienených trestov bola najčastejšie odsúdenému uložená povinnosť podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom, alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku, alebo inému výchovnému programu. Druhým najpočetnejším bol zákaz požívania alkoholických nápojov počas plynutia skúšobnej doby. V rovnakom počte boli uložené príkazy nepriblížiť sa k poškodenej na vzdialenosť menšiu ako 5 metrov a nezdržiavať sa v blízkosti jej obydla a príkaz osobne sa ospravedlniť poškodenej.

Popri príkaze nepriblížiť sa k poškodenej na vzdialenosť menšiu ako 5 metrov a nezdržiavať sa v blízkosti jej obydla nebol uložený žiaden zákaz spočívajúci v zákaze kontaktovať poškodenú v akejkoľvek forme vrátane kontaktovania prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby alebo inými obdobnými prostriedkami podľa §51 ods. 3 písm. f/ TZ, hoci môžu slúžiť ako prevencia opakovanej viktimizácie poškodených, najmä, ak sa väčšina podmienne odsúdených páchateľov pred spáchaním skutku s poškodenými poznala.

5.6 Súdnoznalecké posudky z odboru psychológie

Podobne ako v prípadoch partnerského násilia na ženách je aj v prípade znásilnenia a sexuálneho násilia kľúčovým dôkazom výpoveď poškodenej a zvyknú sa vypracovávať aj súdnoznalecké posudky z odboru psychológie na poškodenú. Aj v týchto prípadoch sme sa preto pozreli na to, akú rolu hrajú posudky pri rozhodovaní súdov.

Z celkového počtu 57 analyzovaných súdnych rozhodnutí sa informácie o súdnoznaleckom posudku z odboru psychológie na poškodenú objavili v 15 prípadoch (26%), pričom detailnejšie informácie sa dali nájsť v 13 z nich a v jednom prípade bol vypracovaný len psychiatrický znalecký posudok. Keďže súdnoznalecké posudky sa medzi dôkazmi objavili len v štvrtine dokumentov, zaujímalo nás, v akých prípadoch boli tieto posudky vypracované. Z uvedeného počtu 14 súdnych rozhodnutí s detailnejšími informáciami sa polovica týkala prípadov, v ktorých bol obžalovaný súčasný alebo bývalý partner, v 4 prípadoch bola poškodená mladistvá. Zo zvyšných 4 prípadov bola raz poškodená vo veku blízkom mladistvej, v jednom prípade mala mentálne znevýhodnenie a v dvoch prípadoch nebolo identifikované žiadne špecifikum. Ak sa pozrieme na pomer vypracovaných posudkov v jednotlivých kategóriách, tak pri znásilnení a sexuálnom násilí v partnerskom vzťahu išlo o 58% z celkového počtu takýchto prípadov a u mladistvých poškodených išlo o 26,7%. Indikuje to, že súdnoznalecké posudky v odbore psychológia bývajú častejšie vypracované, resp. uvádzané v súdnych rozhodnutiach v prípadoch partnerského násilia. Pre nízky počet prípadov však môžeme hovoriť len o možnom trende.

Súdne rozhodnutia sa pri uvádzaní posudkov sústredili najmä na vierohodnosť poškodenej (12 zo 14 prípadov), pričom v 5 prípadoch boli z posudkov spomenuté len informácie o vierohodnosti. Podobne ako v analyzovaných prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby sa informácie o vierohodnosti vzťahovali najmä ku všeobecnej vierohodnosti, t. j. spôsobilosti vnímať a zapamätať si prežitie. Špecifická vierohodnosť bola hodnotená najmä s ohľadom na výsledky osobnostných testov a prítomnosť alebo neprítomnosť osobnostných čŕt ako sklony ku konfabulácii, k skresľovaniu udalostí vo svoj prospech alebo tendencia k sociálne žiadúcim odpovediam ako v nasledujúcom príklade:

„...poškodená je schopná správne vnímať a reprodukovať udalosti a okolnosti ohľadom páchatel'a. V osobnosti L.V. nenachádza také povahové črty (napríklad hystériu, teatrálnosť, záľubu v dramatickosti), ktoré by naznačovali možnosť falošného svedectva (napr. z pomsty). Výpoveď poškodenej je možné z psychologického hľadiska považovať za vierohodnú. Sklony k fantazijnému spracovaniu skutočností, ku klamstvu a sugestibilita zistené neboli.“ (R 3T/63/2017)

Vo väčšine takýchto prípadov rozhodnutia súdov neuvádzali, nakoľko znalec alebo znalkyňa vzťahovali zistené osobnostné charakteristiky ku konkrétnemu prejednávánemu prípadu, či vysvetľovali, ako môžu vplývať na hodnovernosť výpovede. Takáto informácia sa nachádza len v jednom dokumente:

“Špecifická vierohodnosť poškodenej je znížená, toto sa zle vysvetľuje, neznamená to, že nehovorí pravdu, to znalec ani nemôže uvádzať. Je to preto, že sú problémy v osobnostnej štruktúre poškodenej, prezentácia určitej skutočnosti môže byť poznamenaná afektom. V tejto súvislosti chce poznamenať, že poškodená nemenila svoje výpovede v tejto trestnej veci.”(R 2T/101/2017)

V jednom prípade sa dá dedukovať, že znalec alebo znalkyňa použili aj metódu porovnávania jednotlivých výpovedí poškodenej:

„Priebeh udalostí vzhľadom na nestabilitu jej výpovedí je nerekonštruovateľný. Miera „dostatočnosti a vážnosti“ je znehodnotená v opise nestabilitou vo výpovediach a v účinku na obvineného je znehodnotená absenciou jednoznačného postoja. Poškodená dokáže správne vnímať prežité skutočnosti a dokáže ich správne reprodukovať tak, ako sa reálne uskutočnili. Poškodená netrpí nadmernou fantáziou, nebol u nej zistený sklon ku klamstvu a ku konfabulácii. Dôvodom k rozdielnosti výpovedí poškodenej zo dňa 15.08.2016 a dňa 21.09.2016 je snaha zmierniť dopad trestného konania na obvineného a motiváciou poškodenej, ktorá ju viedla k zmene výpovede je kolísavosť v emóciách generovaných kolísavým prežívaním kvality vzťahu. Preto znalec konštatuje, že vierohodnosť jej výpovede je znížená.“ (R 3T/113/2017)

Podobne ako v horeuvedenom prípade aj v niektorých iných prípadoch sexuálneho násillia a znásilnenia v partnerskom vzťahu bol súčasťou vyjadrenia sa k špecifickej vierohodnosti aj opis vzájomného vzťahu medzi poškodenou a obžalovaným (v jednom prípade sa informácie o posudku týkali výlučne vzťahu).

“Znalec Z. W. L., znalec z odboru psychológia, ktorý vykonal psychologické vyšetrenie svedkyne -poškodenej K. K., sa na hlavnom pojednávaní v celom rozsahu pridržiaval záverov písomne podaného znaleckého posudku. Okrem iného uviedol, že u poškodenej nezistil sklony ku klamstvu, ani skresľovaniu udalostí. Jej výpovede majú charakter ambivalencie, teda protichodnej reakcie v protikladných citových vzťahoch k obžalovanému a tiež charakter vytesňovania a popierania, kde dochádza k potlačeniu negatívneho zážitku. Poškodená sa právne rozviedla, ale psychologicky nie, je naďalej citovo viazaná na svojho bývalého manžela. Jej prvú výpoveď pokladá za vierohodnú, prvé výpovede po udalosti sú podľa neho najbližšie k realite. Pripustil však, že reakciu poškodenej v prípade prvej výpovede mohlo ovplyvniť aj jej emocionálne vypätie.“ (R 2T/35/2017)

V jednom prípade sa znalkyňa okrem posudku vyjadrovala aj k správaniu sa poškodenej počas súdneho pojednávania s ohľadom na jej vierohodnosť:

“Súd vypočul znalkyňu v konaní pred súdom, kde zotrvala na záveroch vyššie uvedeného znaleckého posudku, ktorý však doplnila o nové poznatky zistené počas výsluchu poškodenej na hlavnom pojednávaní, u ktorej si všimla, že v čase keď popisovala priebeh kontaktov s obžalovaným, ako ju mal bozkávať, preniesť na lavičku, mala poškodená veľa antidotykov na nos, oči, pričom počas inej časti výpovede sa tváre nedotýkala. Tieto antidotyky sú znakom klamania, pričom aj v znaleckom posudku uvádzala, že poškodená má sklon zakrývať veci, ktoré sa týkajú jej osoby, tak aj tieto znaky by mohli súvisieť s tým, že v čase keď sa stal skutok nebolo to znásilnenie, resp. poškodená to nebrala ako znásilnenie.“ (R 5T/65/2016)

V žiadnych iných skúmaných prípadoch sa znalci alebo znalkyne nevyjadrovali k správaniu sa poškodenej na pojednávaní.

V prípade, že boli nezrovnalosti v jednotlivých výpovediach poškodených, tieto mali znalci a znalkyne skôr tendenciu vysvetľovať osobnostnými charakteristikami, prípadne vplyvom vzťahu k obžalovanému ako možnými vplyvmi prežitej traumatickej udalosti na pamäť, pričom trauma môže viesť k nekompletným a nekonzistentným spomienkam ohľadom útoku, čo logicky

vedie k zmenám vo výpovediach (Čírtková, 2004). Nekompletné alebo menené výpovede by teda nemali byť považované za nespoľahlivé, ale naopak môžu svedčiť o autentickejšť výpovede (Ibid.)

Súdy sa s vierohodnosťou poškodenej vysporiadavali rôznym spôsobom, pričom však brali do úvahy znalecké posudky tak v pozitívnom ako aj v negatívnom prípade.

„V súvislosti s výpoveďou poškodenej na hlavnom pojednávaní je potrebné zdôrazniť, že poškodená v podstate zhodne, aj keď v určitých, podľa názoru súdu nepodstatných skutočnostiach odchyľila od výpovedí v prípravnom konaní, čo sa dá vysvetliť odstupom času, ako v prípravnom konaní potvrdila protizákonné konanie obžalovaného... V súvislosti s vierohodnosťou výpovedí poškodenej v prípravnom konaní, kde uvádzala v podstate zhodné skutočnosti ako na hlavnom pojednávaní, treba poukázať na závery znaleckých posudkov znalcov MUDr. V. A PhDr. A., ktorí prezentovali závery znaleckých posudkov na hlavnom pojednávaní. V prípade poškodenej znalci skonštatovali, že všeobecná vierohodnosť výpovedí poškodenej je zachovaná.“ (R 2T/101/2017)

V nasledujúcom prípade bola vierohodnosť poškodenej spochybnená znalkyňou a súd na tento fakt prihliadol.

„Zo záveru znaleckého posudku z odboru psychológie vyplýva, že poškodená má sklon k zveličovaniu a k zakrývaniu niektorých údajov o sebe, čo môže mať dopad na jej vierohodnosť... Vzhľadom na skutočnosť, že v konaní nebol okrem výpovede poškodenej, ktorej výpoveď súd hodnotí ako nevierohodnú, produkováný žiaden objektívny dôkaz, ktorý by usvedčoval obžalovaného zo spáchania skutku, súd v zmysle zásady „in dubio pro reo“ oslobodil obžalovaného.“ (R 5T/65/2016)

V ďalšom prípade síce znalec skonštatoval zníženú vierohodnosť, avšak súd sa s týmto faktom vysporiadaval inak:

„Vierohodnosť poškodenej nie je ani tak poznačená úrovňou kognitívnych funkcií a schopnosťou zapamätať si, ale osobnostnou štruktúrou, kde zistili tendencie k fantazijnému dokresľovaniu reality a tendencie ku konfabuláciám... Takáto charakteristika osoby poškodenej však neznamena, že jej svedecké výpovede v trestnom konaní je potrebné považovať a priori za nepravdivé alebo vymyslené, resp. konfabulované. Jednotlivé skutkové okolnosti, o ktorých vypovedala, bolo nutné pozorne hodnotiť vo vzájomných súvislostiach s výpoveďami iných svedkov, výpoveďou obžalovaného i ďalšími dôkazmi. U poškodenej pritom nebola zistená žiadna prípadná motivácia poškodiť obžalovanému tým, že ho krivo obviní zo spáchania trestného činu.“ (R 4T/37/2017)

V predchádzajúcom citáte sa venovala pozornosť aj prípadnej motivácii poškodenej ku krivému obvineniu, ktorá sa vo vyššie uvedenom prípade neskúmala, hoci v oboch prípadoch bol obžalovaný iba náhodným známym. Skúmanie dôvodov pre krivú výpoveď sa objavilo ešte v jednom dokumente v podobnom prípade:

„Poškodená pritom nemala žiadny dôvod, aby si vymýšľala, pokiaľ ide o jej vôľu, aby si tým privodila nebezpečenstvo trestného stíhania pre krivé obvinenie, resp. krivú výpoveď. Nebol zaznamenaný žiadny konflikt medzi obžalovaným a poškodenou, na základe ktorého by poškodená mohla mať motiváciu obžalovanému uškodiť.“ (R 1T/21/2016)

Je zrejmé, že v situáciách, kedy je hlavným dôkazom výpoveď poškodenej, čo je častým prípadom trestných činov znásilnenia a sexuálneho násillia, je vierohodnosť výpovede dôležitým faktorom. Z analýzy vyplýva, že súdy prihládajú na zhodu výpovedí poškodenej počas celého konania, ich zhody s ďalšími svedeckými výpoveďami alebo dôkazmi a v neposlednom rade na znalecké posudky. Zatiaľ čo v niektorých prípadoch sú tieto posudky brané ako primárne, iné súdy venujú pozornosť aj prípadnej motivácii poškodenej krivo vypovedať, ak nebola vierohodnosť znaleckým dokazovaním jednoznačne preukázaná.

Aj v prípadoch znásilnenia a sexuálneho násillia platí to, čo bolo spomínané u trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby. Na posudzovanie špecifickej vierohodnosti nie je stanovená štandardizovaná metodológia a pri používaní psychodiagnostických osobnostných testov alebo metódy porovnávania výpovedí môže dôjsť s ohľadom na traumatizáciu sexuálne motivovaným trestným činom k mylnej interpretácii výsledkov takéhoto posudzovania.

Poukázanie na následky traumatickej udalosti súvisiacej so sexuálnym násillím a znásilnením (respektíve ich neprítomnosť) sa objavilo v 8 z 13 detailnejších informácií o posudkoch. Znalci a znalkyne obvykle konštatovali prítomnosť rôznych postraumatických príznakov alebo depresie. Vo väčšine prípadov boli dávané priamo do súvislosti s prežitým násillím. V jednom prípade nevedel znalec priamo identifikovať príčinu:

“Na otázku obhajcu uviedol, že nezistil u poškodenej v súvislosti s tým, že obžalovaný bol stíhaný za týranie poškodenej a obžalovaný za znásilnenie poškodenej nejaké stopy traumatizácie. Je pravdou, že bola emocionálne "rozbitá". Je pravdou že bola rozhladená, plačlivá, depresívna, keď rozprávala o živote s obžalovaným. Tieto príznaky však mohli, ako je to v prípade iných osôb, byť spôsobené požívaním návykových látok.” (R 2T/101/2017)

V tomto prípade je možné usudzovať, že sa objavil tzv. koncept “nevinnej čistej obete” (Kalibová, 2014). Hoci poškodená javila známky traumatizácie prítomné v prípadoch týrania a znásilnenia, vzhľadom na jej predchádzajúci život znalec uviedol, že mohli byť spôsobené aj predchádzajúcim užívaním drog, hoci ich užívanie v čase skutku nebolo preukázané. Je pravdepodobné, že ak by sa rovnaké príznaky objavili u ženy bez histórie užívania drog, nebol by problém hovoriť o následkoch týrania.

S predpokladom správneho správania sa obeť pracuje aj ďalší dokument:

“Po takejto skúsenosti ako to poškodená popisuje, by malo byť primeranejšie iné správanie, mali by byť prítomné emočné reakcie, ktoré sama neudáva, ale pokračuje v zábave, preto znalkyňa nevylúčila, že poškodená dramaticky zveličila udalosti... Znalkyňa dodala, že aj tvrdenie poškodenej, že na druhý deň šla hľadať náušnicu na miesto, kde sa mal stať skutok potvrdzuje jej záver, že nebola v strese, pretože ženy po znásilnení alebo pri pokuse o znásilnenie sa vyhýbajú miestam, kde k takémuto skutku malo dôjsť.” (R 5T/65/2016)

Vo viktimologickej literatúre týkajúcej sa znásilnenia a sexuálneho násillia je však podobne ako v prípadoch partnerského násillia na ženách popísaných viacero kontraintuitívnych reakcií, ktoré môžu ženy, ktoré ho prežili mať:

- pasívna reakcia obetí pri útoku, t.j. absentujúce alebo nevýrazne známky fyzickej obrany, resp. zjavného nesúhlasu/protestu;

- popieranie alebo minimalizovanie útoku pred priateľmi a príbuznými, predstieranie, že sa nič nestalo;
- oneskorené oznámenie polícii alebo oznámenie iba pod tlakom rodiny a priateľov;
- absencia zjavných prejavov emočného rozrušenia po útoku a/alebo pri výpovedi na polícii či pred súdom;
- odvolanie výpovede;
- sebaobviňovanie;
- pokračujúci kontakt s páchatel'om a prítomnosť akýchkoľvek pozitívnych emócií voči nemu (Lonsway 2005; Schafran 1998; Schafran et al. 2001; Long 2007; Taylor 2007; Rowson 2014; National Crime Victim Law Institute 2014; Temkin a Krahé 2008)

Aj v prípade obetí sexuálne motivovaných trestných činov teda dochádza k reakciám, ktoré nepôsobia „racionálne“, avšak sú súčasťou vyrovnávania sa s traumou a zachovania sebaobrazu. Reakcie žien na sexuálne útoky sú rôznorodé v závislosti na ich osobnostnej výbave, predchádzajúcich skúsenostiach, vzťahu k páchatel'ovi a reakciách sociálneho okolia (Chomová a Šídová, 2014).

Uvedené príklady poukazujú na to, že nie všetci znalci a znalkyne majú dostatočné vedomosti o aktuálnom viktimologickom poznaní a u niektorých sa môžu prejavovať predsudky a stereotypy o sexuálnom násilí a správaní sa obeť. Na základe našej analýzy však nie je možné zistiť, nakoľko sú takéto predsudky rozšírené. V analyzovaných materiáloch sa objavili skôr ojedinele. Pre kompletnejšie závery by bolo potrebné analyzovať väčší počet dokumentov a v ideálnom prípade text samotných súdnoznaleckých posudkov z odboru psychológie.

Z analyzovaných dokumentov vyplýva, že v prípadoch znásilnení a sexuálneho násillia je väčšia miera pozornosti zo strany súdov venovaná vierohodnosti poškodennej ako následkom prežitej traumy. Či je tomu tak aj v prípravnom konaní alebo v samotnom znaleckom posudzovaní nie je možné posúdiť, keďže v rozhodnutiach súdu sú k dispozícii len výňatky, prípadne opisy posudkov. Na druhej strane, informácie o súdnoznaleckých posudkoch sa objavili len v dvoch tretinách rozhodnutí s odôvodnením, čo môže nasvedčovať aj tomu, že súdy v týchto prípadoch prikladajú váhu iným dôkazom ako súdnoznaleckému posudzovaniu. Na to, aby bolo možné sledovať tento trend, by bolo potrebné spracovať viac prípadov, v ideálnom prípade s možnosťou hodnotiť priebeh súdneho konania, nie len jeho výsledok.

5.7 Ďalšie aspekty súdneho rozhodovania v prípadoch znásilnenia a sexuálneho násillia

Vážne mienený odpor

Ako bolo spomínané vyššie, ku kontraintuitívnym reakciám v prípadoch znásilnenia a sexuálneho násillia patrí aj pasívna reakcia obetí pri útoku, čiže nevýrazné známky fyzickej obrany alebo inej formy vyjadrenia nesúhlasu. Slovenská právna úprava však pracuje s pojmom donútenia chápaným ako prekonanie vážne miereného odporu ženy. Za vážne mienený odpor sa v justičnej praxi považuje aj situácia, v ktorej žena upustí od odporu pre svoju vyčerpanosť, beznádej, či zo strachu, že páchatel' hrozbu bezprostredného násillia aj vykoná (Záhora a kol., 2010). Z analyzovaných dokumentov je zrejmé, že súdy si vážne mienený odpor vysvetľujú odlišne. Zatiaľ čo v niektorých rozhodnutiach bolo dostatočné, aby žena prejavovala nesúhlas verbálne a miernymi fyzickými prejavmi, napr. odtláčaním, v iných prípadoch súd skúmal, za

akých okolností poškodená upustila od odporu a či tieto boli dostatočné. Napríklad, nasledujúci rozsudok poukazuje na to, že poškodená nemusí mať zjavné známky fyzického násillia:

„V neposlednom rade z výpovede poškodenej nemusia nutne vyplývať známky fyzického útoku, príp. materiálneho poškodenia, ako sa domnieva obhajoba. Poškodená v podstate vypovedala, že obžalovaný ju počas obchytkávania ľavou rukou tlačil na hrdle, radšej sa veľmi nehýbala, snažila sa naňho pôsobiť spôsobmi uvedenými vyššie (obžalovanému hovorila, aby ju nechal, že chce ísť domov, počítala do 5, do kedy ju mal pustiť, snažila sa mu vyšmyknúť, chcela si čupnúť, aby jej nedočiahol do rozkroku, následkom čoho spadli, snažila sa niekoľkokrát kričať, avšak predlaktím ľavej ruky ju pritláčal na hrdle). (R 1T/21/2016)

Podobne, ďalšie rozhodnutie vyhodnotilo odpor poškodenej ako vážne mienený, hoci bol založený najmä na prejavovaní verbálneho nesúhlasu a miernymi fyzickými prejavmi na začiatku a neskoršou pasivitou:

„Pri zohľadnení situácie, v akej sa nachádzala poškodená, ako aj jej fyzickej vyspelosti, je potrebné skonštatovať, že spôsoby, ktorými sa poškodená bránila konaniu obžalovaného, boli primerané situácii, v akej sa nachádzala a jej fyzickej vyspelosti a teda, že jej prejavy nesúhlasu s konaním obžalovaného boli vážne a možnosti bránenia sa poškodenej boli vyčerpané, pred konaním obžalovaného už nemala možnosť brániť sa inými prostriedkami, keď zistila, že sa nachádza v beznádejnej situácii, tak prestala klásť odpor, tieto skutočnosti boli obžalovanému známe a on využil túto situáciu na dosiahnutie svojho úmyslu dosiahnuť pohlavný styk napriek vyjadrenému nesúhlasu poškodenej.“ (R 4T/59/2014)

V iných prípadoch, najmä ak išlo o znásilnenie alebo sexuálne násillie v partnerskom vzťahu, súd neadekvátne interpretoval neskoršiu pasivitu poškodenej ako súhlas:

„V priebehu hlavného pojednávania, predovšetkým z výpovede poškodenej bolo zistené, že medzi obžalovaným a poškodenou opakovane dochádzalo k vzájomným nezhodám, ktoré vo viacerých prípadoch vyvrcholili neprimeraným, až agresívnym správaním obžalovaného k poškodenej a tiež medzi nimi opakovane došlo k pohlavnému styku ako aj iným sexuálnym praktikám, ktoré si obžalovaný od poškodenej vynucoval avšak poškodená, i keď spočiatku kládla odpor, neskôr so súložou, ako aj inými sexuálnymi praktikami súhlasila.“ (R 2T/35/2017)

V ďalšom prípade súd skúmal, nakoľko bol odpor poškodenej vážne mienený a či táto využila všetky možnosti ho prejať, čo je v zjavnom nesúlade s poznatkami viktimologických štúdií:

„Z popísaného správania poškodenej, z jej celkového postoja pred, počas i po skutku, jednoznačne nevyplýva, že by odpor dosahoval intenzitu vážne mieneného odporu, ako ani to, že po zistení jeho beznádejnosti by obžalovanému podľahla. Hoci manželstvo poškodenej s obžalovaným bolo rozvrátené, bol zo strany poškodenej podaný návrh na rozvod manželstva, žili v spoločnej domácnosti. Pokiaľ ide o tvrdenie poškodenej, že kričala na R., aby zavolała dedkovi a babke, takýto „odpor“ nie je možné považovať za vážne mienený, naopak poškodená mala možnosť volať o pomoc, resp. žiadať, prosiť maloletého, aby zavolał pomoc, keď podľa vyjadrenia poškodenej mal maloletý R. mobilný telefón, pričom v čase skutku mal 10 a pol roka a teda mohol a v prípade žiadosti matky aj mal volať pomoc pre poškodenú... V konaní tak bolo preukázané, a to ani obžalovaný nepopieral, že

medzi nimi došlo k sexuálnemu, či pohlavnému styku, avšak poškodená nekládla fyzický odpor, bola odmeraná, inak sa nebránila.“ (R 1T/81/2013)

Súd tak na základe vyhodnotenia nedostatočne mieneného odporu s nasledujúcim vysvetlením obžalovaného oslobodil:

„Ak sa páchatel' vzhľadom k menšej intenzite odporu ženy, s ktorou má v úmysle súložiť, domnieval, že ide o odpor predstieraný a že v skutočnosti žena s pohlavným stykom súhlasila, išlo by o skutkový omyl negatívny, spočívajúci v tom, že obvinený nevedel o okolnostiach naplňajúcich znaky trestného činu znásilnenia, a je tým vylúčená jeho zodpovednosť za úmyselný trestný čin.“ (R 1T/81/2013)

Je nutné podotknúť, že najmä v prípadoch partnerského násillia má žena predchádzajúce skúsenosti s agresivitou obžalovaného a má dôvody považovať jeho hrozbu násillia za odôvodnenú. Takisto, z predchádzajúcich incidentov môže mať skúsenosť, že aktívna obrana či prejavovanie odporu môže viesť k narastaniu agresie.

Uvedené príklady poukazujú na problematickosť slovenskej definície znásillnenia v trestnej legislatíve, keďže ako vidieť, vážne mienený odpor si súdy môžu interpretovať rôzne a neexistuje jednotný postup. Napriek tomu, že, „rozpoznanie momentálneho vážne mysleného postoja ženy k uskutočneniu pohlavného styku je vecou prirodzenej inteligencie, naviac, ak je tento postoj dôrazný“ (R 1T/81/2013) ako stojí v jednom z analyzovaných rozhodnutí, v prípade, že nejde o zjavne dôrazný odpor, dochádza k rôznorodým interpretáciám a k priestoru pre uplatňovanie mýtov a stereotypov. Časť sudcov a sudkýň tak môže podliehať stereotypným predstavám o znásillnení a sexuálnom násillí, napr. že musia byť prítomné znaky fyzického odporu alebo poškodená má využiť všetky dostupné možnosti. Viktimologická literatúra však poukazuje na fakt, že ženy v situáciách sexuálneho násillia nie sú vždy schopné prejsť odpor, či už zo strachu, šoku alebo neschopnosti sa sústrediť (Long, 2007).

Zmena alebo odvolanie výpovede, neskoré nahlásenie

K ďalším kontraintuitívnym reakciám, ktoré majú ženy so skúsenosťou so znásillnením alebo sexuálnym násillím, patrí zmena, prípadne odvolanie výpovede alebo neskoré nahlásenie prípadu polícii. Tieto situácie sú bežné najmä v prípadoch, keď páchatel'om bol niekto známy alebo ku skutku došlo v partnerskom vzťahu z rovnakých dôvodov ako v prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby. V analyzovaných súdnych rozhodnutiach sa našli prípady, ktoré si boli týchto reakcií vedomé (aj na základe vysvetlenia znalcom):

„Zmena jej postoja vyplýva z posudku znalca, z jej osobnostnej výbavy, pričom súd na to vyššie poukázal. Je v súdnej praxi častým javom, že aj vo vzťahu, či už manželskom alebo druhovskom obeť znásillnenia skutok nenahlási, zmení svoje tvrdenie o páchaní skutku práve s poukazom na existujúci záväzok s páchatel'om, existujúci citový vzťah, rodinné zázemie, spoločné deti a podobne. Aj keď takéto konanie poškodenej je zvláštne, nie je nepochopiteľné.“ (R 3T/113/2017)

Objavili sa však aj prípady, kedy súd zmenu výpovede akceptoval a obžalovaného oslobodil:

„Následne však svoju výpoveď zmenila, uviedla, že k žiadnemu násilliu voči nej nedošlo, keď mali spolu pohlavný styk, aj keď spočiatku manžela odmietala, nakoniec s tým súhlasila. Jednoznačne odmietla, že by ju obžalovaný znásillnil, alebo násillím nútil k iným sexuálnym

praktikám. Svoj postoj odôvodnila tým, že v manželstve sa im nakopilo veľa problémov, ktoré už nedokázala zvládať, chcela obžalovaného takýmto spôsobom prinútiť, aby sa zmenil a pri prvej výpovedi vypovedala v návale zlosti a beznádeje.“ (2T/35/2017)

V tomto prípade súd bez výhrad akceptoval zmenenú výpoveď a to napriek tomu, že znalec potvrdil vierohodnosť výpovede v prípravnom konaní. Je zrejmé, že súd nemal dostatočné informácie o kontraintuitívnych reakciách a dynamike násilia v partnerskom vzťahu.

Podobne, súdy nie vždy akceptujú neskoršie nahlásenie prípadov znásilnenia a sexuálneho násilia:

„Taktiež je zarážajúce, že poškodená podala trestné oznámenie až s odstupom viac ako 3 týždňov, čo tiež „nepridáva“ na dôveryhodnosti výpovede poškodenej. Naviac, poškodená súhlasila so stretnutím s obžalovaným deň po skutku, pričom súd má za to, že v prípade takého traumatizujúceho zážitku, ktorým pre ženu znásilnenie bezpochyby je, neobvyklé, že sa chce žena stretnúť s páchatel'om, ktorý je takúto traumou spôsobil, navyše osamote.“ (1T/81/2013)

Viktimologická literatúra však poukazuje na to, že oneskorené ohlásenia sexuálnych trestných činov nie sú ničím výnimočným, keďže poškodené bývajú po skutku často zmätené, v šoku alebo cítia vinu za to, čo sa stalo. Ďalším dôvodom je, že majú (a v niektorých prípadoch oprávnené) pocit, že by im nikto neveril (Long, 2006). Podobne, niektoré obete vyhľadajú následný kontakt s páchatel'om v snahe zvládnuť situáciu a získať opätovnú kontrolu nad svojim životom (Ibid).

Prítomnosť predsudkov pri ukladaní trestov

Okrem vyššie spomenutých prípadov, v ktorých mohla neznalosť alebo predsudky viesť až k oslobodeniu obžalovaného, sa tieto objavovali aj pri úvahách súdov o výške trestu. V analyzovaných dokumentoch bolo niekoľko rozhodnutí, v ktorých súd uložil vzhľadom na situáciu, v ktorej došlo k znásilneniu alebo sexuálnemu násiliu, výrazne nižší trest pod hranicou trestnej sadzby za takéto skutky. V týchto prípadoch súd nepriamo pripísal spoluzodpovednosť za skutok poškodenej, keďže sa dostala do stavu alebo situácie, ktorá k nemu viedla, ako v tomto prípade:

“Zároveň súd s prihliadnutím na okolnosti prípadu a to najmä na skutočnosť, že poškodená v stav bezbrannosti, ktorý si privodila sama značným požitím alkoholu, pri zachovaní jej vedomia, nastúpila do vozidla obžalovaného za pomoci kamarátov bez akéhokoľvek násilia a z tohto nechcela vystúpiť napriek skutočnosti, že obžalovaný jej túto možnosť poskytol, vo vozidle ďalej zotrvala, čím výraznou mierou prispela k tomu, že obžalovaný pojal úmysel a spáchal skutok tak, ako je uvedený vo výrokovvej časti tohto rozsudku... Práve takéto konanie mohlo u obžalovaného vyvolať dojem, že poškodená je s jeho konaním stotožnená a tento pojal úmysel mať s poškodenou sexuálne motivovaný kontakt.” (R 3T/197/2014)

Pripisovanie spoluzodpovednosti za sexuálne útoky ženám je jedným z najčastejších predsudkov. Žena muža niečím vyprovokovala, ocitla sa v rizikovej situácii, čím je spoluzodpovedná za to, čo sa jej stalo. Tento predsudok súvisí aj s presvedčením, že muži nie sú schopní dostatočne kontrolovať svoju sexualitu a reagujú na podnety žien (Burt, 1991). Súd síce uznal, že odsúdený zneužil bezbrannosť poškodenej, avšak táto si čiastočne situáciu spôsobila sama nezvládnutou konzumáciou alkoholu, čím vytvorila možnosť stať sa obeťou sexuálneho

násilného činu. U iných trestných činov sa však na rizikové správanie poškodených nepozerala tak prísne a tresty nie sú znižované len preto, že niekto sa stal obeťou ublíženia na zdraví v stave opitosti.

Podobne, ďalší súd výrazne znížil trest v situácii partnerského násillia s odvolaním sa na vybočenie z obvyklých prípadov:

„Súd zvolil zhovievavejší prístup pri ukladaní trestu, pretože síce ukladal trest za viacero trestných činov, trest sa však ukladal podľa § 199 ods. 2 Trestného zákona (ako trestného činu najprísnejšie trestného), avšak podľa názoru súdu intenzita naplnenia skutkovej podstaty znásilnenia podľa § 199 Trestného zákona v tomto konkrétnom prípade výraznejšie vybočuje z obvyklých takýchto trestných činov. Bolo síce preukázané, že v období od septembra 2016 obžalovaný poškodenú opakovane nútil k pohlavnému styku spôsobom popísaným v skutku pod bodom štyri tohto rozsudku, na strane druhej však bolo preukázané výpoveďou poškodenej na hlavnom pojednávaní, že mala s obžalovaným aj dobrovoľné pohlavné styky. (R 2T/101/2017)

Súd pravdepodobne „vybočením z obvyklých prípadov“ narážal na tzv. klasický scenár znásilnenia, podľa ktorého k znásilneniu dochádza vonku, na tmavom mieste a páchatel'om je pre ženu neznámy muž (Burt, 1991). Prieskumy však potvrdzujú, že vo väčšine prípadov je páchatel'om niekto, koho žena poznala, najčastejšie jej partner (napr. Očenášová a Michalík, 2017). Súd síce v danom prípade uznal, že k znásilneniu môže dôjsť aj v manželskom vzťahu avšak kvôli faktu, že medzi manželmi dochádzalo aj k dobrovoľnému styku, znížil trest pod zákonom stanovenú trestnú sadzbu. Ak je však objektom trestného činu znásilnenia právo ženy rozhodovať o svojom pohlavnom živote (Čentíš a kol., 2013), týka sa to konkrétnych aktov a nevzťahuje sa ku jednej osobe alebo druhu vzťahu.

Z kvalitatívnej analýzy súdnych rozhodnutí v prípadoch trestných činov znásilnenia a sexuálneho násillia vyplýva, že časť sudcov a sudkýň podlieha predsudkom ohľadne sexuálnych útokov a nemá dostatočné vedomosti o možných kontrainuitívnych reakciách obetí takýchto trestných činov. Na základe takýchto presvedčení potom môžu vyhodnotiť konkrétny prípad nesprávne, čo môže viesť k nepotrestaniu páchatel'a, prípadne k výraznému zníženiu trestu oproti sadzbe stanovenej zákonom.

6 ZÁVER A DISKUSIA

V analýze súdnych rozhodnutí sme sa venovali súdnej aplikačnej praxi v prípadoch dvoch najčastejších foriem násilia páchaného na ženách, partnerskému a sexualizovanému násiliu, konkrétne súdnym rozhodnutiam týkajúcim sa § 199 TZ znásilnenie, § 200 TZ sexuálne násilie, ak poškodenou bola žena a § 208 TZ týranie blízkej osoby a zverenej osoby v prípade, že poškodenou bola žena, páchatel'om muž a bol medzi nimi súčasný alebo bývalý partnerský vzťah. Analýza poukázala na niekoľko trendov v rozhodovaní súdov v takýchto prípadoch. Najdôležitejšie zistenia uvádzame nižšie za obe formy násilia.

Neúmerná dĺžka trestného konania môže viesť k retraumatizácii poškodených

Trestné konanie v prípadoch trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby trvalo v priemere 17,6 mesiaca, mediánová dĺžka bola 7 mesiacov. Pri trestnom čine znásilnenia to bolo v priemere 27,3 mesiaca a v mediáne 20,5 mesiaca. Pri trestnom čine sexuálneho násilia bola priemerná dĺžka trestného konania 17,7 mesiaca a mediánová 15,8 mesiaca. Najmä pri trestných činoch sexualizovaného násilia, pri ktorých navyše nebol až taký výrazný rozdiel medzi priemerom a mediánom, ide o pomerne dlhú dobu trestného konania, kedy je poškodená viac ako rok vystavovaná rôznym procesným úkonom, pri ktorých môže dochádzať k retraumatizácii. Aj v prípadoch partnerského násilia na ženách sa však vyskytli prípady, ktoré trvali výrazne dlhšie. Tieto čísla len podčiarkujú potrebu psychickej a právnej podpory poškodených počas trestného konania.

Väčšina obžalovaných je uznaných vinnými zo spáchania skutku

Pri všetkých troch typoch trestných činov bola miera odsúdenia za obžalobný skutok pomerne vysoká. Pri sexualizovanom násilí bolo 95 % obžalovaných uznaných za vinných podľa obžaloby. Oslobodených bolo len 5 %, pričom všetky prípady sa týkali trestného činu znásilnenia. Miera rozhodnutí o vine podľa obžaloby pri trestnom čine týrania blízkej a zverenej osoby bola 87 %, v 4 % súd skutok prekvalifikoval na iný trestný čin alebo na priestupok. 9 % obžalovaných bolo oslobodených. Vysoká miera odsúdenia poukazuje na to, že prokuratúra má tendenciu prichádzať na súdy s tými prípadmi, pri ktorých si je istá dôkaznou situáciou. Podľa štatistík Generálnej prokuratúry SR bola v roku 2017 podaná obžaloba v približne troch štvrtinách začatých trestných stíhaní pri všetkých troch skúmaných trestných činoch (pri § 208 TZ 73 %, § 199 TZ 74,5 %, § 200 78 %). V roku 2018 sa tento pomer zvýšil. Obžaloba bola podaná v 86 % začatých trestných stíhaní pre týranie blízkej osoby a zverenej osoby, v 88 % v prípadoch začatého trestného stíhania pre trestný čin podľa § 199 TZ a v 89 % v prípadoch začatého trestného stíhania pre trestný čin podľa pri § 200 TZ (Generálna prokuratúra SR, 2019). Vzhľadom na charakter zberu administratívnych dát týkajúcich sa uvedených trestných činov však nie je možné povedať, koľko z uvedených prípadov sa týkalo násilia na ženách. Podobne, nie je možné odsledovať štatistiky za celý trestný proces, od podania trestného oznámenia, začatia trestného stíhania, podania obžaloby až po súdne rozhodnutie (Očenášová, 2020). Z dostupných dát je však zrejmé, že relatívne veľká časť prípadov, v ktorých došlo k začatiu trestného stíhania, skončí na súde a páchatelia sú odsúdení.

Stojí za povšimnutie, že vôľa páchatel'a priznať si vinu, či už v dohodovacom konaní o vine a treste alebo postupom podľa § 257 ods. 1 písm. b) alebo ods. 4 TP sa pri všetkých troch

trestných činoch v zásade neodlišuje. Najnižšia je v prípade trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby (30,8% zo všetkých rozhodnutí o tomto trestnom čine) a najvyššia v prípade trestného činu sexuálneho násillia (38,1% všetkých rozhodnutí o tomto trestnom čine). V prípade trestného konania o trestnom čine znásilnenia v niektorom štádiu konania priznala vinu tretina páchatel'ov. Významnejšie rozdiely sme však zaznamenali podľa toho, či páchatel' vinu priznal v dohodovacom konaní s prokurátorom alebo vinu priznal vyhlásením pred súdom podľa § 257 ods. 1 písm. b) alebo ods. 4 TP. V prípade trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby dvakrát viac páchatel'ov uznalo vinu v dohodovacom konaní o vine a treste s prokurátorom. V prípade znásilnenia bola vôľa obvineného prijať vinu za trestný čin relatívne rovnomerne uplatňovaná v dohodovacom konaní a vyhlásením podľa § 257 ods. 1 písm. b) alebo ods. 4 TP. V prípade trestného činu sexuálneho násillia takmer 7-násobne viac páchatel'ov uznalo vinu a prijalo trest v dohodovacom konaní ako spravilo vyhlásenie o vine pred súdom podľa § 257 ods. 1 písm. b) alebo ods. 4 TP.

Väčšina odsudzujúcich rozhodnutí neobsahovala odôvodnenie

Takmer 2/3 rozhodnutí o všetkých troch skúmaných trestných činoch neobsahovali odôvodnenie podľa § 168 ods. 1 TP. Väčšina teda mala formu zjednodušených rozsudkov vyhotovených podľa ustanovenia § 172 ods. 2 TP, alebo išlo o rozsudky, ktorými súdy schvaľovali dohodu o vine a treste podľa § 331 a nasl. TP alebo rozhodnutia prijaté na podklade priznania viny obžalovaným podľa ustanovení § 257 ods. 1 písm. b) alebo § 257 ods. 4 TP a súdy tak ich odôvodnenie vyhotovili podľa ustanovenia § 168 ods. 2 TP. Uvedená skutočnosť popri tom, že limitovala možnosť analýzy, môže mať významný dopad aj na osoby poškodené trestným činom, ktorý nielen narušil ich zdravie, ekonomickú a sociálnu situáciu, ale aj hrubým spôsobom zasiahli do ich osobnej integrity a dôstojnosti. Je na mieste uvažovať, či zúženie obsahu rozsudku na skutkovú vetu, prípadné vyhlásenie obžalovaného o priznaní viny či výpočet kladných odpovedí obžalovaného na otázky podľa § 333 ods. a) až j) resp. c), d), f), g) a h) TP je dostatočne uspokojivým zadosťučinením, ktoré má byť poškodenej poskytnuté aj verejným vyhlásením rozhodnutia. Napriek tomu, že poškodená musela opakovane vypovedať o trestnom čine a jeho následkoch a v tomto ohľade podstupovala aj znalecké vyšetrenia, z rozhodnutia napokon nie je zrejmé, aké následky mal na ňu trestný čin a aká jej bola spôsobená ujma. Otázkou je aj to, nakoľko poškodená osoba môže vnímať uložený trest ako spravodlivý, pokiaľ odôvodnenie neobsahuje úvahy súdu, ktorými sa riadil pri dokazovaní v súvislosti s jeho uložením.

Väčšine páchatel'ov je udelený trest pod alebo na dolnej hranici trestnej sadzby

Pri všetkých troch skúmaných trestných činoch súdna prax ukázala tendenciu znižovať ukladané tresty pod zákonom stanovenú hranicu. Navyše, čím je trestná sadzba v zákone vyššia, tým je trend súdov znižovať ukladané tresty pod jej hranicu výraznejší. Z dôvodov metodologickej presnosti uvádzame v prípade trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby len tie prípady, v ktorých nedošlo k úprave dolnej hranice trestnej sadzby podľa § 38 ods. 4,5 a § 117 ods. 1 TZ, teda v ktorých súd pri svojom rozhodovaní o výške trestu postupoval podľa zákonom stanovenej sadzby. V prípadoch sexualizovaného násillia sú uvedené údaje očistené obdobne, teda o rozhodnutia týkajúce sa mladistvých páchatel'ov a prípady, v ktorých prišlo k zvýšeniu dolnej hranice trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ. Pri trestnom čine týrania blízkej

osoby a zverenej osoby bolo 27 % trestov uložených pod zákonom stanovenú hranicu 3 rokov v prípade základnej skutkovej podstaty. Navyše, len 4 % odsúdených dostali trest vyšší ako 3 roky. Pri kvalifikovanej skutkovej podstate tohto trestného činu, teda kde súd uznal, že k spáchaniu činu došlo závažnejším spôsobom, až 68 % odsúdených dostalo nižší trest ako je zákonom stanovených 7 rokov a ďalším 23 % bol uložený trest na tejto dolnej hranici. Len 9 % odsúdeným tak bol stanovený trest vyšší ako jeho zákonná dolná hranica. Podobne, v prípadoch znásilnenia a sexuálneho násillia boli uložené tresty pod hranicou zákonnej trestnej sadzby pri základnej skutkovej podstate (5 rokov) v 62 % súdnych rozhodnutí a pri kvalifikovanej skutkovej podstate (najnižšia trestná sadzba 7 rokov) v 58 %. V prípadoch sexualizovaného násillia kvalifikovaných podľa základnej skutkovej podstaty oboch trestných činov 76,47 % páchatel'ov dostalo trest nižší ako 5 rokov, 17,65 % trestov bolo uložených na dolnej hranici ustanovenej v osobitnej časti TZ a len jedného páchatel'a súd odsúdil na trest dlhší. V prípade kvalifikovanej skutkovej podstaty podľa ods. 2 oboch trestných činov, kde zákonodarca predpokladal uloženie trestu v trvaní od 7 rokov až 64,71 % bolo uložených pod touto hranicou, ďalších 29,41 % trestov bolo uložených na tejto hranici a len jeden páchatel' bol odsúdený na trest v trvaní viac ako 7 rokov. V skúmanom súbore bol len jeden trestný čin kvalifikovaný podľa § 199 ods. 3 TZ a v tomto prípade súd vymeral trest odňatia slobody v trvaní 15 rokov, teda na hranici ustanovenej v osobitnej časti TZ.

Voči páchatel'ovi trestného činu je uloženie trestu nielen momentom represie (zabránenie v páchaní trestnej činnosti), ale aj momentom individuálnej prevencie (výchova k riadnemu životu). Výrok o potrestaní páchatel'a, hoci aj spravovaný princípmi humanity a primeranosti, nesmie rezignovať na represívnu a preventívnu funkciu trestu a pri závažnej trestnej činnosti, ktorou spáchanie skúmaných zločinov nepochybne je, aj na funkciu generálnej prevencie. V praxi aj v akademickom diskurze sa tradične upriamuje pozornosť na práva obvinených a obžalovaných v trestnom konaní. No výsledok trestného konania má zásadný význam aj pre poškodené osoby. Aj vo vzťahu k ich právam a oprávneným záujmom je trestné konanie prostriedkom nastolenia spravodlivosti. Trest podstatným spôsobom utvára ochranu obete pred páchatel'om a v neposlednom rade aj podmienky pre jej zadosťučinenie. Hľadanie pomoci a ochrany pred páchatel'om sú najčastejšími dôvodmi, prečo sa osoby poškodené domácim násillím obracajú na orgány činné v trestnom konaní (Košecká, 2017), čo stavia osobitne do popredia funkciu individuálnej prevencie v prípade trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby. Podobne je tomu aj v prípadoch sexualizovaného násillia. Navyše, partnerské násillie a sexualizované násillie na ženách sú vysoko latentnou kriminálnou činnosťou, preto by mali byť kladené aj vyššie nároky na výchovné pôsobenie trestu na spoločnosť, ak má uložená trest naplňať aj úlohu generálnej prevencie (Rozsudok NS SR, 2012). A hoci je trestné právo nepochybne prostriedkom ultima ratio, výsledok trestného konania, ktorý nie je razanciou uplatnenia procesnej aj materiálnej stránky trestného práva primeraný dôležitosti chráneného spoločenského záujmu a okolnostiam jeho narušenia, neplní dostatočne funkciu primárnej ani generálnej prevencie.

Často dochádza k podmienenečnému odkladu výkonu trestu bez dostatočných opatrení na ochranu poškodenej

Výška trestu má vplyv na možnosť udelenia podmienenečného odkladu výkonu trestu. V prípade trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby bol najčastejšie ukladaným trestom bez ohľadu na základnú alebo kvalifikovanú skutkovú podstatu trest vo výške 3 roky, čo je zároveň aj najvyšší trest, pri ktorom je možné jeho výkon podmienenečne odložiť. Súd ho vymeral až v 55 % skúmaných dokumentov, pričom v troch štvrtinách z nich výkon trestu aj podmienenečne odložil. Navyše, podmienenečné odloženie trestu bolo výraznejšie v prípade závažnejšieho spôsobu spáchania trestného činu. Celkovo bol trest odňatia slobody podmienenečne odložený takmer dvom tretinám odsúdených (65 %) podľa základnej skutkovej podstaty a viac ako tretine (36 %) odsúdených podľa kvalifikovanej skutkovej podstaty. Podiel rozhodnutí o podmienenečnom odložení výkonu trestu sa ešte zvýšil pri pohľade na výberový súbor rozhodnutí, v ktorých súd páchatel'om vymeriaval trest podľa rovnakej hodnoty dolnej hranice trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti TZ, t. j. 3 resp. 7 rokov.³³ V týchto prípadoch bol výkon trestu podmienenečne odložený 76 % odsúdených podľa základnej skutkovej podstaty, pri kvalifikovanej to bolo až 84 %. Na hlbšie hodnotenie toho, na základe čoho súdy stanovovali výšku trestu a jeho podmienenečný odklad, nebolo v skúmaných dokumentoch dostatočné množstvo informácií. Podľa dostupných informácií súdy častejšie odôvodňovali mimoriadne zníženie trestu podľa § 39 TZ tým, že vyšší trest by mal neprímeraný dopad na rodinu páchatel'a, keďže nepodmienené odsúdenie by viedlo k neplateniu výživného na deti. Súdy tiež uvádzali, že poškodená si vie predstaviť ďalší život s obžalovaným, prípadne spolu naďalej žijú alebo naopak súdy dôvodili, že poškodená a obžalovaný už nie sú v žiadnom kontakte. Väčšina týchto zdôvodnení neberie ohľad na poznatky viktimologického výskumu o kontraintuitívnych reakciách žien zažívajúcich násilie v párových vzťahoch akými sú opakované návraty k násilníkovi, svedčenie v jeho prospech alebo snaha, aby nebol odsúdený (Long, 2007, National Crime Victim Law Institute, 2014) alebo, že k pokračovaniu násillia často dochádza aj v postseparačnom období, najmä prostredníctvom kontaktu s deťmi alebo prostredníctvom nepravidelného platenia výživného (Mahoney, 1991, Ptacek, 1999).

V prípadoch znásilnenia a sexuálneho násillia bol podmienenečný odklad trestu ukladaný častejšie vtedy, ak bol skutok kvalifikovaný podľa základnej skutkovej podstaty (55 %). Avšak aj pri závažnejšie trestnej kvalifikovanej podstate bol výkon trestu odložený v 19 % rozhodnutí o vine. Najčastejšie bol výkon trestu odňatia slobody podmienenečne odložený mladistvým páchatel'om. V tejto skupine sa však objavil zaujímavý paradox, že k podmienenečnému odkladu došlo len v prípade prísnejšej trestnej kvalifikácie, zatiaľ čo mladistvým odsúdeným za základnú skutkovú podstatu boli uložené nepodmienené tresty. Ďalším faktorom pre podmienenečný odklad výkonu trestu sa ukázal byť vzťah medzi poškodenou a páchatel'om. V prípadoch, keď poškodená bola s obžalovaným v súčasnom alebo bývalom partnerskom vzťahu alebo inom príbuzenskom vzťahu, bol trest podmienenečne odložený tretine odsúdených. Je nutné tiež pripomenúť, že k oslobodeniu spod obžaloby za trestný čin znásilnenia došlo len v prípadoch, keď medzi

³³ Z tohto súboru boli vylúčené rozhodnutia, keď súd postupoval pri stanovení trestu podľa § 38 ods. 4 a ods. 5 TZ (zvýšenie dolnej hranice zákonom stanovenej trestnej sadzby) alebo podľa § 177 ods. 1 (zníženie trestnej sadzby mladistvému) TZ.

poškodenou a obžalovaným bol predchádzajúci intímny vzťah. O problematickom posudzovaní sexualizovaného násillia v partnerských vzťahoch svedčia aj niektoré výroky zo súdnych rozhodnutí, ktoré viedli k spochybňovaniu vážne mieneného odporu v partnerských vzťahoch, prípadne odvolávaním sa na fakt, že vo vzťahu dochádzalo okrem násilných aj k dobrovoľným sexuálnym interakciám. Sexualizované násillie obvykle nebýva prvým druhom násillia, ktorý sa v partnerskom vzťahu objaví, takže ženy majú skúsenosti s predchádzajúcou agresiou partnera a jeho hrozby násillím na základe tejto skúsenosti považujú za odôvodnené. Podľa reprezentatívneho prieskumu (Očenášová a Michalík, 2017) síce väčšina žien, ktoré zažili sexualizované násillie od partnera, uviedlo, že k nemu došlo za použitia fyzického násillia, ale takmer polovica uviedla, že súhlasila so sexuálnym stykom zo strachu, čo by mohlo nastať, ak by odmietla. Na dôvažok, vyše 80 % týchto respondentiek udávalo, že so sexuálnym stykom súhlasilo, aby predišli fyzickému násilliu, hádke alebo aby chránili svoje deti. Z uvedeného vyplýva, že sexualizované násillie v partnerskom vzťahu je komplexné a je nutné ho posudzovať v kontexte a dynamike partnerského násillia a nielen ako ojedinelý trestný čin.

Ako už bolo uvedené, súdna prax ukazuje pomerne výraznú tendenciu podmienene odkladať výkon trestu bez ohľadu na závažnosť spáchaného trestného činu. Súd má v takýchto prípadoch možnosť ochrániť poškodenú pred ďalším násillím prostredníctvom uloženia zákazu kontaktu s určenou osobou podľa § 51 ods. 3 písm. f/ TZ alebo uložením príkazu nepriblížiť sa k určenej osobe podľa § 51 ods. 4 písm. a/ TZ. V analyzovaných prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby súd využil niektorú z týchto možností (alebo obe) len v 17 % prípadov a pri sexualizovanom násillí len v 7 %. Opatrenia na zníženie rizika pre poškodenú sú teda uplatňované len vo veľmi nízkej miere. Problematická je tiež pomerne často ukladaná povinnosť podľa § 51 ods. 4 písm. g/ TZ podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom, alebo iným odborníkom sociálnemu výcviku alebo inému výchovnému programu. Na Slovensku však nie sú zavedené intervenčné programy pre páchatel'ov partnerského, domáceho alebo sexualizovaného násillia s výnimkou ústavov na výkon trestu. Nakoľko ide o jednu z najčastejšie ukladaných povinností podľa § 51 ods. 4 TZ bolo by vhodné zhodnotiť, ako je tento príkaz plnený v praxi.

Znalecké posudky môžu ovplyvniť rozhodnutie súdu

V rozhodnutiach týkajúcich sa skúmaných trestných činov na ženách pomerne často vystupovali znalecké posudky z odboru psychológie. Zatiaľ čo v prípadoch sexualizovaného násillia sa objavovalo najmä posúdenie vierohodnosti poškodenej, v prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby sa k nej pridávalo aj posudzovanie následkov páchaného násillia. V prípade posudzovania vierohodnosti poškodenej nie je možné tvrdiť, že by sa preukázalo jednoznačné spojenie medzi pozitívnym alebo negatívnym posúdením vierohodnosti a rozhodnutím súdu. Objavili sa však aj rozsudky, v ktorých hralo znalecké vyjadrenie sa o vierohodnosti poškodenej dôležitú úlohu, a to tak pri trestných činoch sexualizovaného násillia ako aj týrania blízkej osoby a zverenej osoby. Otáznym sa javí najmä posudzovanie špecifickej vierohodnosti, teda toho, nakoľko samotná výpoveď odráža prežité udalosti. Pri stanovovaní špecifickej vierohodnosti nie je zavedená jednoznačná metóda a dve, ktoré boli najčastejšie uvedené v analyzovaných dokumentoch, obsahujú problematické body. V prípade, že sa špecifická vierohodnosť stanovuje na základe kombinácie psychodiagnostických testov a porovnávaní výpovedí a iných dôkazov, dochádza k prelínaniu sa znaleckého posudzovania s úlohou súdov, keďže sú to primárne oni,

kto by mal dôkazy vyhodnocovať. Použitie psychodiagnostických testov, ktoré je základom druhej metódy, ale objavuje sa aj v prvej, má v prípadoch partnerského, ale aj sexualizovaného násilia na ženách tiež svoje úskalia.

Výskumy ukazujú, že prežívanie traumy pri partnerskom alebo sexualizovanom násilí môže mať vplyv na výsledky osobnostných testov žien (Dalton et al., 2006, Stark, 2007, Bancroft et al., 2012, El Moetz et al., 2014, Saunders, 2015). Navyše, niektorí autori poukazujú na to, že u znalcov, ktorí sa primárne spoliehajú na všeobecné psychologické texty dochádza k väčšej pravdepodobnosti, že budú veriť tomu, že žena svojho partnera krivo obviňuje (Saunders, 2015, Bancroft et al., 2012). Naša analýza súdnych rozhodnutí indikuje, že ak sú výsledky psychodiagnostického posudzovania uvádzané znalcami a znalkyňami bez ich zaradenia do kontextu prežívaného násilia a bez vysvetlenia možných kontrainčitívnych reakcií s ním spojených, môže dochádzať k ich nesprávnemu interpretovaniu súdmi.

Špecifická vierohodnosť sa nezisťuje u všetkých obetí trestných činov, ale len u niektorých vybraných trestných činov. V iných prípadoch nie sú osobnostné vlastnosti a sklony obete dôležité, takže je otázne, prečo majú byť skúmané vo vzťahu k trestným činom spojeným s násilím na ženách. Paradoxne totiž môžu viesť k ďalšej traumatizácii obete, znižovaniu jej vierohodnosti (ak nie sú správne interpretované) a v konečnom dôsledku môžu ovplyvniť výsledok trestného konania. Napriek tomu, že výpoveď poškodenej je v takýchto prípadoch najdôležitejším dôkazom, v zahraničí (s výnimkou Česka) nie je špecifická vierohodnosť poškodených posudzovaná. Využíva sa len zisťovanie všeobecnej vierohodnosti, avšak len v špecifických prípadoch, ak je predpoklad, že by táto mohla byť znížená z dôvodu zdravotného stavu poškodených. Znalci a znalkyne sa skôr sústreďia na tzv. edukatívne svedectvo, t. j. na vysvetlenie špecifik partnerského násilia a kontrainčitívnych reakcií, ktoré môžu mať vplyv na svedectvá poškodených v trestných prípadoch (Long, 2007, Fanflik, 2007, National Crime Victim Law Institute, 2014, Lutz, 2017). Je na vyhodnotení súdu, nakoľko považujú výpoveď za hodnovernú v kontexte ostatných dôkazov. Pretrvávajúci dôraz na zisťovanie špecifickej vierohodnosti je pravdepodobne spojený s pomerne častým presvedčením objavujúcim sa u orgánov činných v trestnom konaní, že ženy si násilie v partnerskom vzťahu alebo sexualizované násilie vymýšľajú (Očenášová et al., 2017). Zahraničné analýzy však ukazujú, že v prípadoch násilia na ženách je miera krivých obvinení podobná alebo dokonca nižšia ako u iných trestných činov a pohybuje sa medzi 6 až 8 % (Burt, 1991, Lewitt, 2013).

V prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby sme sa pozreli aj na využívanie terminológie syndrómu týranej osoby. Analýza poukázala na to, že na Slovensku nie sú jednoznačne stanovené kritériá na určenie tohto syndrómu podobne ako v zahraničí, kde sa od využívania tohto pojmu upúšťa. S tým sa zhoduje aj časť slovenskej znaleckej verejnosti, keďže nejde o psychodiagnostický syndróm. Navyše, kvantitatívna aj kvalitatívna analýza naznačuje, že používanie tohto syndrómu môže mať vplyv na rozhodovanie súdu. V prípadoch, v ktorých bol syndróm týranej osoby spomenutý, došlo až v tretine prípadov k oslobodeniu spod obžalobného skutku alebo k prekvalifikovaniu trestného činu v porovnaní s jednou osminou dokumentov, v ktorých termín uvedený nebol. Navyše, ani medzi sudkyňami a sudcami nepanuje jednotný názor na to, či stanovenie syndrómu týranej osoby je dôležitou podmienkou pre klasifikáciu trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby. Samotný trestný zákon hovorí o spôsobení fyzického a psychického utrpenia. Ukazuje sa, že syndróm týranej ženy nie je plne opodstatnený ani z psychologického ani z právneho hľadiska. Jeho používanie je skôr reliktom

“zvykovej” praxe ako založeným na konkrétnom prínose pre znaleckú komunitu, orgány činné v trestnom konaní, súdy, či ženy zažívajúce násilie v partnerskom vzťahu. Naopak, v aplikačnej praxi vedie k nejednotnosti a nejednoznačnosti používania, čo v konečnom dôsledku znižuje právnu istotu v prípadoch týrania blízkej osoby a zverenej osoby.

Ďalšie problematické aspekty vyplývajúce z analýzy

V prípadoch sexuálneho násillia a znásillnenia sa ako problematické v aplikačnej praxi objavilo aj nejednotné chápanie vážne mieneného odporu súdmi. Podľa Záhoru a kol. (2010) je možné za vážne mienený odpor považovať aj neskoršiu pasivitu ženy, ktorá upustí od odporu zo strachu, beznádeje, či pre svoju vyčerpanosť. Analýza však poukázala na to, že súdy si neskoršiu pasivitu ženy po počiatočnom vyjadrení odporu v niektorých prípadoch vysvetľovali ako súhlas so sexuálnym stykom, prípadne považovali prejavovaný odpor za málo intenzívny na to, aby si páchatel mohol uvedomovať okolnosti naplňajúce znaky trestného činu. Viktimologická literatúra však poukazuje na to, že nie vo všetkých prípadoch sú ženy v situácii sexualizovaného násillia schopné prejsť odpor. V niektorých prípadoch môže dôjsť v dôsledku sexuálneho útoku k šokovej reakcii, ochromeniu alebo disociácii (obránný psychický mechanizmus, pri ktorom sa človek oddelí od prežíanej reality) a ich následkom je pasivita (Long, 2007). Navyše, na základe rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva sa vyžaduje účinné trestné stíhanie a potrestanie sexuálneho konania aj v prípade absencie fyzického odporu obete (M.C. v. Bulharsko, 2003). Slovenská justičná aplikačná prax však tomu nie vždy zodpovedá.

V nami analyzovaných dokumentoch týkajúcich sa sexuálneho násillia a znásillnenia bolo 10,5 % páchatel'ov týchto trestných činov mladistvých. Podľa štatistiky Generálnej prokuratúry sa v daných rokoch podiel mladistvých páchatel'ov na týchto trestných činoch pohyboval až okolo štvrtiny všetkých páchatel'ov (Generálna prokuratúra, 2019). Navyše, až 17 % nami skúmaných prípadov sa týkalo poškodených maloletých dievčat. Pomerne vysoký počet poškodených maloletých ako aj vyšší pomer mladistvých páchatel'ov potvrdzuje naliehavosť realizácie primárnej prevencie trestných činov proti ľudskej dôstojnosti už detstve a počas dospievania.

Všetky prípady týrania blízkej osoby a zverenej osoby, ktoré sme analyzovali, sa týkali partnerov, ktorí v čase spáchania skutku alebo pred ním žili v spoločnej domácnosti. Hoci veľkosť skúmanej vzorky nie je vyčerpávajúca, naznačuje to, že prax násillie medzi partnermi, ktorí spolu nežili v spoločnej domácnosti, nekvalifikuje ako trestný čin podľa ustanovení § 208 TZ, t. j. v prípadoch tzv. randenia nie je zohľadňovaná skutočnosť, že takýto partneri sú si osoby navzájom blízke. Je tomu napriek legislatívnym predpokladom podľa § 127 ods. 5 TZ (v spojení s ustanovením ods. 4 tohto ustanovenia), keď za blízke osoby je možné považovať aj osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere, ak ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, by druhá právom pociťovala ako ujmu vlastnú. S ohľadom na faktickú nemožnosť alebo trend odkladania založenia spoločnej domácnosti a rodiny u mladých ľudí, tak môže dochádzať k opomínaniu ohrozenia dievčat a mladých žien partnerským násillím. No aj vo fáze tzv. randenia na základe dôvery partneri vzájomne zdieľajú intímne stránky svojej osobnosti a sú si navzájom blízki, čo ich vystavuje vyššej miere zraniteľnosti násillím. Preto hoci druhových objektom chráneným ustanovením § 208 TZ je rodina a mládež, nie je možné opomínať skutočnosť, že individuálnym chráneným objektom sú nepochybne blízke vzťahy v rodine ale aj v obdobných vzťahoch. K poskytnutiu rovnakej ochrany blízkym vzťahom obdobným rodinným napokon nepochybne

smeruje aj veta za bodkočiarkou v ustanovení § 127 ods. 4, v opačnom prípade by bola bez praktického významu.

Limity a odporúčania pre ďalší výskum

V predloženej analýze sme pracovali s vybraným počtom súdnych rozhodnutí za časové obdobie roka a pol (1.1.2017 – 30.6.2018). Jej výsledky sú teda limitované počtom zverejnených dokumentov a daným časovým obdobím. Najmä v prípadoch sexualizovaného násilia bol do analýzy zaradený pomerne nízky počet dokumentov (57). Navyše, pri analyzovaní viacerých aspektov súdnych rozhodnutí dochádzalo pri všetkých trestných činoch k zníženiu možnosti zaradiť dokumenty do analýzy vzhľadom na mieru informácií, ktoré jednotlivé dokumenty obsahovali. Horeuvedené závery preto v niektorých prípadoch vychádzajú z relatívne nízkeho počtu prípadov. Aj napriek tomu si myslíme, že analýza poukazuje na isté trendy v aplikačnej praxi súdov pri posudzovaní prípadov partnerského a sexualizovaného násilia na ženách. Pre potvrdenie týchto trendov by bolo nutné buď pracovať s vyšším počtom súdnych rozhodnutí za dlhšie časové obdobie alebo zvoliť iný materiál na analýzu.

Súdne rozhodnutia boli zvolené ako jednoducho dostupný materiál pre analýzu justičnej aplikačnej praxe. Limity ich analýzy sú však dané už samotnou formou dokumentov, ktoré, aj keď obsahujú odôvodnenie rozsudku, uvádzajú len tie aspekty prípadov, ktoré súd považoval pri svojom rozhodovaní za podstatné. Miera informácií navyše závisí aj na kvalite a rozsahu vyhotoveného odôvodnenia. Pre komplexnejšiu analýzu aplikačnej praxe v trestnom konaní o prípadoch násilia na ženách by preto bolo vhodnejšie analyzovať kompletný spisový materiál, čo by napríklad umožnilo zamerať sa aj na samotný priebeh súdneho ako aj prípravného konania, vyhodnotiť kompletné znalecké posudky a podobne. Naším odporúčaním pre ďalší výskum je preto sústrediť sa na hĺbkovú analýzu menšieho počtu prípadov, avšak využiť pri nej celkový súdny spis.

7 POUŽITÁ LITERATÚRA

- BANCROFT, L., SILVERMAN, J.G. a RITCHIE, D. (2012). *The batterer as parent: addressing the impact of domestic violence on family dynamics* (2nd ed.) Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.
- BURGE, K.S., KATERNDAHL, D., WOOD, C.R., BECHO, J., FERRER, R., TALAMANTES, M. (2015). Using Complexity Science to Examine Three Dynamic Patterns of Intimate Partner Violence. *Families, systems & health : the journal of collaborative family healthcare*.
- BURT, M. (1991). Rape Myths and Acquaintance Rape. In Parrot, A. a Benchhofer, L. (eds.) *Acquaintance Rape. The Hidden Crime*. John Wiley and Sons, Inc.
- BÚTOROVÁ, Z. a FILADELFIOVÁ, J. (eds.) (2005) *Násilie ako problém verejnej politiky*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- CAMPBELL, J.C. (2003). Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results From a Multisite Case Control Study. *American Journal of Public Health*, July, 93(7), p. 1089–1097.
- CRESWELL, J. W. a PLANO CLARK, V. (2007). *Designing and conducting mixed methods research*. Thousand Oaks: Sage.
- ČENTÉŠ, J. (2013). *Trestný zákon - Veľký komentár*. Žilina: EUROKÓDEX.
- ČÍRTKOVÁ, L. (2004). *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vyd. Aleš Čeněk.
- ČÍRTKOVÁ, L. (2008). *Moderní psychologie pro právníky: Domácí násilí, stalking, predikce násilí*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- ČÍRTKOVÁ, L. (2015). Forenzně psychologické poznatky k domácímu násilí. In: *Justícia a ochrana poškodených*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, s. 203-222. [Online] Available at: http://www.ja-sr.sk/files/E-KNIHA%20Just%C3%ADcia%20a%20ochrana%20po%C5%A1koden%C3%BDch_SK.pdf
- ČÍRTKOVÁ, L. (2016). Přepis VSV ze dne 4. října 2016: „*Problematika sexuálního násilí v České republice*“. Praha: Senát parlamentu ČR.
- DALTON, C., DROZD, L. a WONG, F. (2006). *Navigating custody and visitation evaluations in cases with domestic violence: A judge's guide* (Rev. Ed.). Reno, NV: National Council of Juvenile & Family Court Judges. [Online] Available at: <https://www.afccnet.org/portals/0/publicdocuments/professionalresources/benchguide.pdf>
- DOBASH, R. & DOBASH, R.E. (1992). *Women, Violence and Social Change*. London: Routledge.
- DOBASH, R. & DOBASH, R.E. (2004). Women's violence to men in intimate relationships: Working on a puzzle. *British Journal of Criminology*, 44(3), pp. 324- 349.
- DRATVA, R. (2015). *Databáza postupov a nástrojov špecializovaných služieb pomoci a ochrany žien zazŕvajúcich násilie*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.
- DUTTON, M.A., OSTHOFF, S a DICHTER, M. (2011). *Update of the "Battered Woman Syndrome" Critique*. Harrisburg, PA: National Resource Center on Domestic Violence.

- EL MOEZ, A.K., ELSYED, M., YOUSEF, I., ELDEEN, A.W. a ELLITHY, W. (2014). Psychosocial characteristic of female victims of domestic violence. *Egyptian Journal of Psychiatry* 2014, 35(2):105–113
- FAIGMAN, D. L. a WRIGHT, J.L. (1997). The Battered Woman in the Age of Science. *Arizona Law Review* 67 (6).
- FANFLIK, P.L. (2007). *Victim Responses to Sexual Assault: Counterintuitive or Simply Adaptive?* Alexandria, Virginia: American Prosecutors Research Institute.
- GENERÁLNA PROKURATÚRA SR (2019) *Prehľad o stíhaných a obžalovaných osobách podľa paragrafov za roky 2017 a 2018*. [Online] Available at: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>
- GONDOLF, E.W. a FISHER, E.R. (1988) *Battered Women as Survivors: An Alternative to Treating Learned Helplessness*. MA: Lexington Books.
- GOODMAN, L., DUTTON, M.A., WEINFURT, K. A COOK, S. (2003) The Intimate Partner Violence Strategies Index: Development and Application. *Violence Against Women*, 9, 163 – 186.
- GORDON, M. a DUTTON, M.A. (1996). Validity of “Battered Woman Syndrome” in Criminal Cases Involving Battered Women. In *The Validity and Use of Evidence Concerning Battering and Its Effects in Criminal Trials. Report Responding to Section 40507 of the Violence Against Women Act*. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, U.S. Department of Health and Human Services, National Institute of Mental Health.
- HENDL, J. (2005). *Kvalitatívny výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- CHOMOVÁ, Z. a ŠÍDOVÁ, L. (2014). Získať znovu kontrolu nad svojím životom. Vybrané terapeutické prístupy v pomoci obeť traumatizovaných po sexuálnom napadení. In Kutáľková, P. a Kobová, Ľ. (eds.) *Sexuálna násilí. Prečo sa nikdo neptá?* Praha, In IUSTITIA, o.p.s.
- INGRAM, R. (2016). *Supporting people with social care needs who are experiencing coercive control*. [Online] Available at: <https://coercivecontrol.ripfa.org.uk/wp-content/uploads/Guidance-sheet-four-the-experience-of-people-with-care-and-support-needs....pdf> [Cit. 18 september 2019].
- IVOR, J. a. k. (2006). *Trestné právo hmotné*. Bratislava: Iura Edition.
- IVOR, J. a. k. (2006). *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition.
- IVOR, J. a. k. (2010). *Trestné právo hmotné. (Druhé dopracované a doplnené vydanie)*. Bratislava: Iura Edition.
- IVOR, J., POLÁK, P., Záhora, J. (2017). *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer.
- JALČ, A. (2014). K problematike alternatívnych foriem konania a náležitého zistenia skutkového. *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*, 17 3, Issue 2.
- JOHNSON, M. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57(2).

KALIBOVÁ, K. (2014). Stereotypní představy o „pravém znásilnění“ a důvěryhodnosti poškozené: Trestný čin znásilnění v interpretační praxi českých soudů. In: P. Kutálková a L. Kobová. *Sexuální násilí: Proč se nikdo neptá?* Praha: In IUSTITIA, o. p. s.

KARKOŠKOVÁ, S. (2017). *Znalecké posudzovanie domáceho násilia v kontexte poručenských sporov o deti*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.

KOŠECKÁ, D. a. k. (2017). *Monitoring latentej kriminality a viktimologickej situácie na Slovensku*. Bratislava: Wolters Kluwer.

LEVITT, A. (2013). *Charging Perverting the Course of Justice and Wasting Police Time in Cases Involving Allegedly False Rape and Domestic Violence Allegations. Joint Report to the Director of Public Prosecutions*. [Online] Available at:
https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/legal_guidance/perverting-course-of-justice-march-2013.pdf

LONG, J.G. (2007). *Introducing Expert Testimony to Explain Victim Behavior in Sexual and Domestic Violence Prosecutions*. Alexandria, VA : American Prosecutors Research Institute, the research and development division of the National District Attorneys Association, 2007.

LONSWAY, K.A. (2005). *The Use of Expert Witnesses in Cases Involving Sexual Assault*. Violence Against Women Online Resources.

LUTZ, V. L. (2017). Domestic Violence Expert Witness Testimony: A Guide for the Judiciary. *Court Review – The Journal of the American Judges Association* 53(1) 23-34.

MAHONEY, M. (1991). Legal Images of Battered Women: Redefining the Issue of Separation. *Michigan Law Review*, 90, 1 – 93.

MATEJKOVÁ, E. (2007). *Jak řešit konflikty a problémy v partnerských vztazích*. Praha: Grada Publishing.

MÁTHÉ, R. A IZÁKOVÁ, Ľ. (2017). *Postavenie znalca v súdnom konaní*. [Online] Available at:
http://www.ja-sr.sk/system/files/private/Postavenie_ znalca_v_sudnom_konani.pdf

NATIONAL CRIME VICTIM LAW INSTITUTE (2014). Victims' Rights Compel Action to Counteract Judges' and Juries' Common Misperceptions About Sexual Assault Victims' Behaviors. *Violence Against Women Bulletin* (June 2014) – Legal publications project of The National Crime Victim Law Institute at Lewis & Clark Law School, Portland Oregon, USA.

OČENÁŠOVÁ, Z. (2020). *Návrh na vytvorenie systému súhrnného spracovania štatistických údajov a zabezpečenie ich pravidelného publikovania v činnosti PZ SR, MS SR a zdravotníctva. Zber administratívnych dát za rok 2018*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.

OČENÁŠOVÁ, Z. a MICHALÍK, P. (2017). *Sexuálne násilie na ženách – správa z reprezentatívneho výskumu*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.

OČENÁŠOVÁ, Z., MURDZA, K., VAJZER, L., SABOLOVÁ, I. (2017). *Mapovanie postupov a postojov vyšetrovateľov policajného zboru v prípadoch násilia páchaného na ženách*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.

PETERSON, C., MAIER, S.F. a SELIGMAN, M.E.P. (1993). *Learned Helplessness: A Theory for the Age of Personal Control*. New York: Oxford University Press.

PTACEK, J. (1999). *Battered Women in the Courtroom: The power of Judicial Responses*. Northeastern University Press, Boston.

ROWSON, M. (2014) Corroborating evidence, rape myths and stereotypes: A vicious circle of attrition. *Kaleidoscope – The Interdisciplinary Postgraduate Journal of Durham University's Institute of Advanced Study* 6(2), Special Issue.

SAUNDERS, D. G. (2015). Research Based Recommendations for Child Custody Evaluation Practices and Policies in Cases of Intimate Partner Violence. *Journal of Child Custody*, 12(1), 71-92.

SCHAFRAN, L. H. (1998). *Barriers to Credibility: Understanding and Countering Rape Myths*. National Judicial Education Program - Legal Momentum.

STARK, E. (2007). *Coercive Control: How men entrap women in personal life*. Oxford: Oxford University Press.

STARK, E. (2012). The dangerousness of danger assessment. *Domestic Violence Report*, 17(5), pp. 65-69.

THOMSEN, K. M. (2019). *Only nine European countries recognize sex without consent is rape. This must change* [Online] Available at: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/11/only-nine-european-countries-recognise-sex-without-consent-is-rape-this-must-change/> [Cit. 15 december 2019].

ŠAMKO, P. (2016). Je možné spáchať trestný čin týrania blízkej osoby bez týrania? [Online] Available at: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a435-je-mozne-spachat-trestny-cin-tyrania-blizkej-osoby-bez-tyrania>

TAYLOR, N. (2007). Juror attitudes and biases in sexual assault cases. *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice* No. 344.

TEMKIN, J. a KRAHÉ, B. (2008). *Sexual assault and the justice gap: A question of attitude*. Oxford: Hart Publishing.

Trestný zákon s rozsiahlym komentárom a judikatúrou. (2016). Bratislava: Nová práca.

VAN GOLDE, C., DILEVSKI, N., DECK, S.L., CULLEN, J., PATERSON, H. M. (2018). One statement at the time: How Memory Research Can Facilitate Prosecution of Domestic and Family Violence. In *Police Science. Australia and New Zealand Journal of Evidence Based Policing*, 3(2), pp. 12 - 17.

WALKER, L.E. (2009). *The Battered Woman Syndrome* (3rd ed.) New York: Springer Publishing Company.

ZÁHORA, J. (2018). *Zákon o obetiach trestných činov : komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer.

ZÁHORA, J. a kol. (2010). *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. 2.vyd. Bratislava: Iura Edition.

Použité právne predpisy a judikatúra:

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon. č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov

Rozsudok Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 1 Tz 18/78 z 15.mája 1978.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6 To 9/2012 z 21. februára 2013.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 M Cdo 10/2012 z 15. októbra 2012.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tdo 49/2013 z 22.októbra 2013.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. I. ÚS 316/2011-37 z 14. decembra 2011.

Rozhodnutie ESLP vo veci M.C. v. Bulharsko z 4. decembra 2003.

Výbor CEDAW, (1992). Všeobecné odporúčanie č. 19. New York: Výbor CEDAW Organizácie spojených národov.

Medzinárodné dokumenty a národné stratégie:

Deklarácia OSN o odstránení násilia páchaného na ženách. New York: Organizácia spojených národov.

Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 730/2013 o schválení Národného akčného plánu na prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2014 – 2019 z 18. decembra 2013.

Inštitút pre výskum práce a rodiny vydal túto publikáciu ako súčasť výstupov národného projektu Prevencia a eliminácia rodovej diskriminácie OP LZ NP 2018/4.1.2/01., ktorý sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje www.esf.gov.sk